

VÁZOLATOK

GYERMEK-NEVELÉS'

AZ

IFJÚSÁG'- I D ŐSZAKA'

ÉS A'

HÁZASSÁGI ÉLET

KÖRÉBŐL

ÍRTA

Csorba Endre.

Ki Hiúságoknak avutt4oxmák szerint alkotott intézetekbe nem záratott, ki, gyermek éveitől a' való élet' könyvét kinyitva szemlélte maga előtt, ki férfikora' legszebb idejét közhelyeken, polgártársai' tömegében, hazai dolgokban elfoglalva töltötte, — annak könnyűvé lön minden gondolatait szerelmét és tudományát, a' Haza' és Nemzet' életideáljai egyesíteni, 's ifiúságát és egész életét a' szerint intézni.

Kölcsey.

H A Z Á J A ’
IFJAI és LEÁNYAINAK.

TISZTELETTEL

AJÁNLJA

A SZERZŐ

ELŐSZÓ

Az érdeemes olvasóhoz

Ha a' cselekedet' rugóját nemtelen cél nem vezeti, ki annyit tesz, a' mennyi tőle telik, 's ki jó célbul tesz, bár parányi légyen a' tett, ha méltánylást nem is, legalább kímélést érdemelj mert telyesíté kötelességét, mellyel tartozott a' társasági életnek; 's bár hibázzon, – ha félre

nincs értve,– az akarat' tekintetéből a' hiba
megbocsáttatik. – Melly elébb mondóitokat
minden jóktól tekintetni, 's szem előtt tartatni,
alázatosan kéri

a' Szerző.

FOGLALAT.

Első rész.

Gyermekkori nevelés.

1. §. Fiúknál a' nevelés áttekintése.	1 old.
2. §. Leánynevelés.	8 =

M á s o d i k rész.

I. *Az ifiú vagy nőtelenkor a' fiaknál, 's az ebben meg
szerezni szükséges tulajdonok.*

1. §. Éles elme 's józan megfontolás.	28
2. §. Egyenes-lelkűség.	30
S. §. Hon- Nemzet- és nyelvismeret.	38
4 §. Hazaszeretet.	40
5. §. Rettenhetlen bátorság.	42
6- §. Ékesenszólás.	47
7. §. Részrehajlatlan ítélet.	48
8. §. Emberszeretet.	52
9. § Becsületszeretés.	54
10. §. Állhatatosság.	56
11. §. Szerénység.	58
12.§. Vallásosság	59
13. §. Szelíd alázatosság.	68

II. *Leánykor, 's a' leányban megkívántatók.* 15

1. §. A' szelídség.	87
2. §. Tartózkodás.	94

	Old
3. §. Beszédbeni vigyázat.	96
4. §, Öltözetére való figyelem és munkásság.	99
A) Az első hiba a' házasságnál a' választásban történik.	119
B) A' 2-dik fő hibát a' részrehajlás és haszonlesés okozza	134

H a r m a d i k r é s z .

<i>A' házaskor,</i> vagy a' férj 's feleség közti viszonyok' vizsgálása.	159
Házi tarát	189

Első Rész.

A' g y e r m e k k o r i n e v e l é s .

1. §.

Fiúknál a' nevelés' áttekintése.

Magáról e' tárgyról könyvet lehetne írni; de nem tartozván célomhoz annak minden oldalait vizsgálni, csak annyiban érintem, a' mennyiben az azt kívánja.

Mind a' két nemen lévő nevelés kétféle: lelki és testi; 's itt ismét nagyon szélesen kellene kiterjeszkednem, ha általánosan csak a' nevelésről akarnék írni; de más lévén tárgyam, csak annyiban fogok körülötte, a' mennyiben célomra tartozik.

Honunkban a' fiúnevelés, mind a' test mind lélekre nézve jobb 's czélszerűbb, mint a' leányoké – nem csak azért mivel több alkalom van a' férfi kknivelésére, mint a' nő nemére, hanem, mivel a' felfogás

tisztább, czélszerűbb a' férfiak rendeltetésükről; a férfiak minden célra való kimívelésökre, legalább a' középszerre, elegendő iskolákkal, 's formáló intézetekkel van ellátva az ország, majd minden megyében levén jól rendezett nevelő hely. Honi férfiak többnyire a' tanítók, kik a' nemzetiséget nem csak hivataluknál fogva, hanem igazán szívéből ismervén kötelességöknek, hő vággyal iparkodnak lelköket nevéndékeikbe önteni; 's ha a' felsőbb iskolákban 's nevelőintézetekben van is a' tanítók közt idegen nemzetű, vagy aljas lelkű 's érzetű: több élet- 's erkölcs példát látván a' növendékek, nem olly igen hamar hatók egynek hibái, felülmúlván azt a' többiek' jó példája. Ez egyik fő oka annak, hogy az ifjak, kik a' közönséges szabad iskolai nevelésben vetlek részt, (habár ezen kívül magános tanítók által külön is neveltettek) gyéribben romlanak el, mint azok, kik csak házi nevelést kaplak. – A' közéletben szabadon nevelt ifjú azonkívül hogy mestereinek élet-példáját úgy tudományos mint erkölcsi tekintetben méri 's kíséri, e' világban sok jót és roszt lát, és tapasztal;– minél fogva, van módja, magának hasonlatosságokat csinálni, 's ha talán egy tárgy hibás benyomást tesz is a' gyenge lélekre, van sok ezer hátra 's jelen, melly kigyógyítja és tisztább eszméltre vezet. A' házi nevelésben többnyire egy embernek kezében van a' nevéndék' formálása, – 's milly nehéz egy emberben feltalálni azon mustraképet, melly képes legyen a' ne-

vendéket valódi tudóssá, életbölcscsé, vallásossá elég erkölcsössé, 's jó hazafivá formálni?! többnyire csak nevelőjével társalkodván az ilyen ifjú, annak tehetségét, characterét (jellemét) 's cselekedeteit látja, helyes vagy helytelen, felfogja; nem lévén alkalma, jobb, szebb, nagyobb, nemesebb vagy aljasbakat látni 's hallani, nem tehet hasonlatosságokat' eszméletlenül vészibe nevelője lelkét 's characterét' 's eszméletlenül tesz jót, rosszat, csupán nevelője' akaratából 's követéséből, mind addig, míg nem érik, a' midőn már többnyire késő a' változtatás. – A' házi nevelésnél, hogy ez céljának minden pontban megfeleljen, csak egy közép rangú ifjú' kiképzésére is, előttem *egy* ember kevésnek látszik, az pedig lehetetlennek (több kell arra emberi erőnél 's tehetségnél) hogy egyetlen egy emberben mind azon tehetségek feita. láttassanak, mellyek az ifjú minden oldalú kiképezésére megkívántatok.

Azonban, midőn azt mondom, hogy a' szabad nevelés célirányosabb a' házi nevelésnél, nem akarom azt állítani: hogy, a' köz- és szabad nevelés mind jó, a' magános vagy házi pedig mind rossz. Mindenikben van kivétel; – a' szabad nevelésben szinte elromolhatik az ifjú, 's el is romlott elég: de még is mind a' mellett, hogy itt több az alkalom a' számhoz képest, nincs annyi romlás, több érik férfivá 's emberré; a' minek oka, mint főlebb is mondtam, a' példa-

látás és tapasztaláson alapul, melyek nélkül élelbölcséséget csak ugyan nem szerezhetni, e' nélkül pedig az ember ember, – legalább boldog nem lehet; inert ez formálja őt mindenre, ez tanítja élni. –

Következőleg minden nevelésben, történjék az bármi módon, illessen fiút vagy leányt, – erre kellene leginkább ügyelni; és még is ellenkező történik. Minden tudománnyal tele töltjük gyermekeink' fejét, csak azzal nem, a' mi boldogságukat eszközölhetné; – hogy jó deák, jó német 's franczia, jó törvénytudó, orvos, mérnök, katona 's a' t. legyen az ifjú, szoros a' felügyelés: de, hogy vallásos ember, jó hazafi, jó férj váljék belőle, arra kevés vagy épen semmi gondunk; nem készítjük az ezek felőli tiszta felfogásra, arra t. i. hogy ezek adják meg az életnek javát 's az embernek becsét, a' többiek pusztá eszközök, melyek csak okosan használva vezetnek a' célhoz. – Mi a' célja minden szenvedésink', éj 's nappali tanulásunk', fáradozás és törekedésinknek? Minden poétái képzelődést félre tévén, a' világban való élhetés; ezért teszünk mindent, ezért éhezünk, szomjúhozunk; ezért izzadunk 's fázunk, az célunk: hogy a' világban minél nagyobb nyugalomban, örömben, 's ha lehet, mód és díszben élhessünk. Mert miért nem vallanók meg Ciceróval: „Gyönyörködtetnek a' fényes készülétek, 's az ékes és bőséges életmód, – 's erre az eszközök? nem mindenkor a' nyelvek' tudása, nem is a' fellengő

tudományok egyedül, hanem az életbéli-bölcsesség; hány, nyelveket ismerő 's tudományáról híres férhú nem tud élni? midőn egy más, nagyobb közepszerűsége mellett, használja a' világot, 's javaival dúsan él! – Híjába csábítják magokat, kik azt hiszik: hogy egy véres ütközet' megnyerése, vagy egy bajnoki tett' híre megadta boldogságukat; vagy, hogy magas ágyból születtek, semmi híjával nem lesznek az életnek; avvagy hogy az írói tehetség, a' lángész, csillámtetőre emelte őket; – ez mind csak dísz adott az élethez és fényt, de nyugodalmat 's boldogságot nem. – Fentebb valami az élet' boldogsága az el nem romlott lelkek előtt a' hírnél, 's dicsőbb és nemesebb az a' hiú féynél! A' boldogságról igen hamisak az emberek' felfogásaik; szélyelkeresik azt a' világban; hír, név, vitézség és koronákban álmodozák holott kebelünkben kell annak lakozni. A' szegény, száraz falatja mellett boldogabb lehet, 's az is gyakran, a' sok ezerek' uránál. A' nap' terhe alatt meggörbedi mezei munkás, több valódi örömet érezhet' 's érez is gyakran szalmás kunyhójában, mint sem a' hatalmas, fényes palotájában. Hogy az ember boldogságra van teremtve, kétségén kívüli igazság; de mi-ben álljon a' boldogság igenleg, minden emberre nézve? nehéz meghatározni. –

Boldog akar kiki lenni:

Ebben minden ember egy;

De hogy' elljen szerét tenni?
Már itt kiki másként megy.

Azonban, a' mennyiben minden ember test és vér, 's létele érzékség alá van vettette, a' természet' szükségeit érzi, általán állítható: hogy egyik ember úgy, mint a' másik, csak úgy lehet boldog, ha annak, mi testének lelkének éldele, bírásában van. – Egyik egyet, másik mást óhajt; 's ha eléri, boldog', vagy legalább úgy hiszi; a' léleknek vágnak kívánságai, a' testnek is; a' ki mind kettőnek meg szerzetté az övét, boldog az. Azonban minden lelki és testi kívánság az életre nézve ezen alapul: élhetni az életben azon állapotban, melyre magunkat míveltük 's készítettük, egyik boldogság; de hiányos. Élhetni állapotunkban fogyatkozás nélkül, becsületben 's fényben, sokaknak elég¹: de a' józan léleknek 's meg nem romlott szívnek több kell. Élhetni, bár munka 's szenvedéssel a' kiválasztott állapotban, sorsunkhoz képest, elég öröm, – 's ha nő, kit forrón 's híven szeretünk, 's a' kitől viszont így szeretettünk, bennünket ölel, jól nevelt gyermekek osztják az édes gondot, házi boldogság van: ekkor elérte a' halandó azon tökélyét az életnek, azon fokát a' boldogságnak, mely reá mint emberre a' földön vára közik, itt sarkallik a' boldogság, ez az, mi után vágyunk, 's elérni célunk és rendeltetésünk! itt eszembe jut Bajzának ezen verse:

Mit nekem, ti hir szerencse
 Tünedékeny álmai?
 Gazdagok' dús palotája
 Lengeteg pór nép' csudája.
 Mii nekem li büszke hősek'
 Fény »s dicső«ég' rabjai?
 Vívjatok ti koszorúkat
 Vérpályátok mezején,
 Hágjatok csillámtetőre,
 Hol bölcs c/.inet nyert a»> dőre,
 Nyugodt s/.ivvel nézlek én.
 Egy édes baráti szózat,
 Résztvevő meleg kebel,
 's fáim biztos ernyejében
 Egy szép hölgynek hiv ölében
 Elfolyt csendes boldog óra
 Istenek közzé emel.

Mondjanak akármit azok, kik a' házasság' éden bilincseit, a' férj, atya 's anyai nevezetet nem ismerik, 's a' hív, kecses nő' becsét nem tudják; – azon ép szívek, kik az ifjúi korban meg nem romolván, mint férfiak ezen boldogságot éldelik, – bár érezzék az élet terhét, bár gondok nyomják vállaikat, még is megvallják velem, hogy olly boldogok, a' milyen csak lehet halandó ez életben.

Ezen boldogság lévén tehát kitűzve előttünk mint pályabér, – ez lévén fő czélja, rendeltetése ez életnek, arra kellene törekedni, hogy azon esz-

közöket szerezzük meg, mellyek ezen valódi hogy dopságunkat alapítják, – a' tudományok 's mesterségek megszerzik ugyan az eszközöket arra, hogy ha hasznukat tudjuk venni, van bölcseségünk elrendelésére, tápláljuk magunk 's hozzánk tartozandóinkat, de boldogságunkra nem elégségesek: az élet' boldogságát a' tudományok meg nem teremtik egészen; vágyanak még eszközök ezeken kívül, mellyek nélkül házi boldogság, 's a' házassági élet' örömei állandók nem lehetnek, ezeket kell megszerezni, 's ezeknek megszerzésökre első kútfő a' nevelésből ered.

Az eszköz, mellyet keresünk, nem épen talizmán; bennünk van; az ész, azon isteni szikra az, melly hozzá vezet, midőn a' tudományokat szomjúhozuk, szerezzünk magunknak egyszersmind ember's világismeretet, de leginkább tanuljuk magunkat ismerni, szóval: legyen életbölcsességünk, – 's el van érve a' cél. –

2. §.

L e á n y - n e v e l é s .

A' férfi nevelés azon kivétellel, hogy az életbölcsesség' megszerzésére kevés a' figyelem, helyben hagyható; de a' leány' nevelésnél több hijányt látok: fájdalom! az ő nevelésükről kevésbé gondoskodik a' haza, mint a' férfiakéról. Kevés 's egészen cél-

iránytalanok a' nevelőintézetek, 's a' nevelők azokban idegenek, 's többnyire hontalanok, minden character 's nemesb erkölcs nélküliek. A' falusi iskolákba járást, reményilem, senki sem fogja itten nevelésnek tekinteni, talán jó mesterember' leányára nézve sem, annyival inkább nemes vagy főrangú kisasszonyoknál. Házi nevelésre szorul tehát többnyire minden jobb birtokú 's vagyonosabb; – 's ez történik vagy férfi kéz által előbb, 's később néember veszi által; vagy elejétől fogva néember által. Hogy férfi nevelje 's képezze a' leányt, az helyben nem hagyható tovább, csak míg írni 's betűzni kezd; 's ha már a' nevelés következik, mi a' leányoknál tíz éves korukban beáll, ezt egyedül néember teheti: ennek lelkéből kell sugározni a' nevendékre azon szelíd, gyengéd érzésnek, melly a' szépnemnek sajátja; néember kezek tehetik az ő ápolását biztosan, vele hasonnemű lélek képezheti csak őt azon magos erényekre, mellyekkel birnia szükséges, – 's hogy az illy nevelőnek (legyen az asszony, vagy leány) szelíd, erényes, világos eszű, nemes gondolkozású, szilárd characterű, 's min fölött feddhetlen erkölcsűnek kell lenni, kiki Mert, igaz, hogy a' leánynevelésnél a' teste is sok figyelem kívántatik; de a' fő czélnak az elme', szív' 's lélek' képezésének' kell lenni, – 's melly hirtelen tehet hamis benyomást a' nevendék' lelkére 's elméjére a' nevelő' characteré, gondolkozása 's erkölcsi tulajdonsága! nem nehéz felfogni. – Nagyon vigyáz-

va kellene megválasztani azon mustraképet, melyet a' nevendék bátran magára ölthessen, mellynek külső, belső vonásait követhesse: 's ellenkezőképen történik, minden megfontolás 's vizsgálat nélkül; a' ki kínálkozik, leszen a' nevelő, 's ez többnyire ismeretlen idegen, külső belső character, ész, lélek's erkölcs nélküli! legyen az öreg vagy fiatal, éltét 's lelkét nem ismerve rábíztnak a' nevendékek; de tud francziául, németül, olaszul, játszik zongorán, jól öltözik, egyenesen ül, módosan hordja 's mozgatja tagjait: 's ez elegendő arra, hogy minden egyéb lelki tehetségek, magasabb ismeretek 's érzés nélkül, a'szülék gyermekeiket – legdrágább kincsöket – azoknak boldogságát 's önnnyugodalmukat kezére bízzák, hogy a' hazának polgárnőt, a' magyarnak feleséget, gyermekeinek jó anyát, gondos házi asszonyt, 's kormányzót képezzen –

Láttam elég szerencsétlen bábokat az efféle nevelésből, elég boldogtalan nőt, 's kétségbe esett férjet, hogy az asszony tudott muzsikálni, öltözni, magát kendőzni, mulatozni és egyebet nem.

Midőn a' férfiú, alig hogy járnit tudott, a' tudományokat megszerezni, mívelődésnek áldozta életét, – ezekért élt, szenvedett, 's munka közt tölte el élte' legszebb részének felét, hogy férfiú lehessen, hogy azon szép czélt: haza' polgárja lenni, annak használ-

ni, elérje. – Megáll ’s szélyelnéz, hogy nőt találhasson, kivel új pályáját kezdhesse, kinek ölében éldelje az élet’ örömeit, ’s szedje azon édes virányokat, mellyeket ő gondos kezekkel ápolt a’ kifejtésre: hiszen ő még’ nem élt magának, ő eddig minden idejét azon eszközök’ megszerzésére áldozta, mellyekkel hazájának ’s embertársainak használhasson; most, midőn magas érzettel lángolva, erényes keble tenni ’s hatni akar, polgárrá kenetik, – a’ haza meg akarja neki jutalmát adni azon jeles küzdéséért, mellyet érette tett, hogy magát annak hasznos polgárjává ’s méltó fíjává nevelte; leányaihoz ad egyet, hogy ennek kebelén kipihenhesse magát, ’s hogy ennek szelíd ölében, új erőt nyerjen többre a’ haza’ boldogságaért hatni, cselekedni; hogy midőn majd a’ hon’ javaért, ’s övéinek boldogságaért munkálódva, fáradtan lehajtja fejét annak gyengéd szerelmében ’s ápolásában enyhülést találjon, – és míg ő a’ mások javaért elfoglalva él, a’ hivatalok nyomják ’s gondok terhelik: a’ nő’ szelíd keze vigye házánál a’ kormányt, gondosan megtakarítván azt, mit ő szorgalmatosan beszerzett; vagy, hogy midőn világi nagyságából leszáll, ’s egy pillanatra minden nyommasztó gondot félre téve, csupán ember, férj ’s atya akar lenni, háza’ körében enyhülést, nyugodalmat találjon; ’s ha az élet’ valamely szakában viharok dúlnák békés egét, ha a’ hálátlanság’ réme, a’ rágalom’ nádalya, az üldözések’ nyilai sértegetik, vagy betegség sanyargatja: akkor a’ becses nő, ’s

jól nevelt gyermekek' szeretete 's bizodalma nyújtson neki vigasztalást, felesége' jóltévő kezei adjanak ápolást; mert azt hiszi, hogy kit szeret, attól viszont szerettetik, 's ezen szerelmeért, nincs előtte nagy' nincs semmi nehéz: kikeresi naponként számára az örömekeket, mellyek lelkére jóltevőn hatnak, eltávoztat pedig mindent, a' mi őt sértené vagy szomorítaná, szóval: ő csak férjével boldog vagy boldogtalan. – Férje távol van, ekkor gyermekei' nevelése 's ápolásában önti ki hív szerelmét. A' jól nevelt 's nemesen érző hölgy örül 's büszke, ha olly férfiút bír, ki hön 's magasan lángol a' hon' 's nemzet' javáért, mert ő is így érez, – 's ha talán férjét csüggedni látja ezek iránti kötelességében, ébreszti 's éleszti a' hamvadó tüzet; mert hon' leánya, tudja: hogy azon boldogságot, mellyel bír, a' hon' adta neki, 's ha a' haza' boldogsága ingadoz, megrendül az övé is, és annak megbomlásával az övé is összedül.

Illy szép és magas remények mellett nőszik egy lelkes magyar fi, – nőt választ, haza viszi, örül, mert fényes családból van, szép és olly derék szülék magzatja, kik példányai az életnek, a' polgári erény 's világi társaságnak; – ha szegényt vesz, szinte minden jót reményi: nincs elromolva, nem vala módja a' világi nagyság' és fény' hiúságaiban elmerülni; boldoggá teszem, háládatos lesz, a' háládatos szív pedig mindenre kész, – 's tekintsük meg egy

pár hét, hónap vagy év múlva az imádott leányt, 's nézzük már mint nőt, asszonyt 's anyát: nem akarom festeni, csak annyit mondok: egy pontban sem felel meg a' szegény férj' várákozásának, – de nem is csuda; mert, hogy adhatott egy idegen természetel, nyelvvel 's lélekkel különböző néember olly irányt a' leánykának, minőt hazája 's a' magyar férj kívánt? – Az ember mind jönnek van teremve, kivált a' nőnem szelíd lélek 's érzékeny szívvel van a' természettől felruházva; a' neveléstől függ nagy – részint, hogy a' leány' lelke boldogságot vagy poklot rejtsen keblében; – ha az ő fogékony lelke, érzékeny szíve úgy míveltetik 's képeztetik, a' mint célja 's rendeltetése kívánja, bizonyosan jó lesz ő – elromlik pedig, ha cél nélkül esik a' nevelés.

A' jelenkorbeli, honunk' leányait nevelők mi-csoda jótékonysággal folynak be a' nevelésbe, 's mit tehetnek célirányost, könnyű megítélni. Idegen nemzetbeli országolok, 's talán azt sem tudják, mi a' hon? mennyivel kevésbbé az iránt érezni, ennek boldogságáért buzogni, merni, cselekedni; – vagy ha tudná is hazáját nevezni, nem magyar ő, nem azon hon 's éghajlat szülte 's nevelte őt, melly a' magyar leányt; – nem tudja ő azt, milly nagy 's magyar érzettel; kell bírnia egy magyar leánynak, nőnek 's anyának, kivált jelen korunkban; nem ismeri ő a' magyar hon' erkölcsét, vétkeit, javait, fogyatkozásait, nem an-

nak szükségeit, nem érzi keservét, – nem érdeklí szenvedése, sem öröme: pedig ezek nélkül honszeregetet ébreszteni nem lehet; nem tudja 's nem ismeri továbbá az idegen a' nemzeti characteret, melly mindig veszedelmes, ha hibásan fejtetik, összeütköző levén a' férjével. Soha sem kellene azt a' szüléknek szemeik elől elveszteni, hogy leányaikat a' francia nevelők nem magoknak, nem is honosaiknak nevelik, hanem magyarnak 's magyar hazafiaknak: ezeknek characterét, erkölcsét és szokását kell hát tulajdonukká tenni, annyiban a' mennyiben a' rniveltség 's kor-Szellem megkívánják; mert csak így válhatnak belőlük olly magyar nők, kik körükhöz képest a' hon' és férjök' boldogsága legyenek.

Az idegen házi nevelők nem ismerik továbbá azon kötelességeket, mellyeket a' magyar nőnek 's házi asszonynak elkerülhetetlenül tudni 's ismerni kell, ha férjét boldoggá 's magát körében tisztelet - és szeretetre méltóvá akarja tenni. Ki nem látott még magyar nőt, ki olly szép 's kecses, a' minő csak lehet hölgy e' földön, ki tisztelete, félelme 's bizodalma volt a' háznak, ezzé pedig csak a' célirányos nevelés tette, melly megtanítá őt érzéseit okosan vezetni: ismeri mind azon tárgyakat, mellyek hozzá tartozók, azért tud parancsolni ott a' hol kell, 's engedni hol ez kívántatik; mert ismeri a' maga körét, tudja alattvalóinak kötelességeit, nem különben mint a' magáéit.

Viszont hány szomorú példáját látjuk a' céliránytalan nevelésnek, mely miatt az asszony a' házasságban szánakozás, nevetség' 's néha utálat' tárgyává lesz a' háznak, minden szépsége, belső erénye 's csupa jó szíve mellett is, csak azért, mert nem tudja, nem ismeri kötelességeit. –

Hát az erkölcs nem szenved e' hajótörést az illy kezek közt?! – Hányszor ismerik a' szülék a' nevelő' életét, hányszor lesz a' legutálatosabb szerelmi kalandor 's megvetett bűn' fertelme nevelővé?! csak azért, mert tetszős talán társalkodása, tud öltözni 's muzsikálni; még ott is, hol csupa jóság 's erény a' nevelő, ölt ellenkező indulatokat 's character a' nevendék lelke: hát ott, hol vétek 's hűn környezi, sőt képezi, nem félthető-e a' gyenge lélek?! – A' gyermek olyan mint a' viasz, hamar magába vesz mindent, de a' mit egyszer bevett, nehéz többé kitörülni; – ha a' nevelésben rossz indulatot öltött a' leányba, felette nehéz, ha nem épen lehetlen is, azt a' gondos anyának vagy férjnek orvosolni. –

Bár ezen előadásom ne hangzanék el híjába, bár több szülékre benyomással lenne, 's bár olly nemes kebelre találna, mely szívére vévén a' hon' leányainak ezen elhagyattatásukat, a' szülék' gondatlanságait, a' nevelés' felfogása iránt, szélesebben 's nyomosabban mutatná meg a' változtatás' szükségét, 's bár olly

nagy és nemes barátja találkoznék az emberiségnek, ki elkezdene honunkban egy célirányosabb nevelőintézetet állítani, hol a' leány-gyermekek nem az erkölcsstelen magányos házi nevelők' kényének, 's nem is a' klastromi magány' szigorú tapasztalatlanságainak legyenek áldozatai; hanem olyt, mélyben célirányos nevelést 's mivelődést nyerjenek, olyt a' mi nőt kíván születésük, lelki 's testi tehetségök, a' hon' java és a' férj' boldogsága.

A' magános házi nevelésnél a' klastromi jobb, bátorságosabb, de nem célszerű: itt, igaz, ritkán romlik el a' nevendék, de annál tapasztalatlanabb. Azonban legyen együgyű, tapasztalatlan, csak szíve maradjon tiszta, lelke ép, az anyai gond 's válogatott társaság megszerzik tapasztalásait. A' klastromban neveltetett leányka, midőn világba lép, lehet sok szép kézi munkákkal 's egyebek' tudásával elkészítve, de társasági életre nevetlen, ügyetlen, bátortalan, 's embertől féltő, 's gyakran épen azért könnyen csábítható; – mert minden tapasztalás nélkül levén, hiszen és helyt ad minden lobbanásnak, 's mivel többnyire a' nagyok és gazdagoké, ezen nevelés szerencsétlenség rajok nézve: mert alig kerülnek ki a' klastromból, a' részrehajló férfiak lesnek rajok, 's minden szerelemérzés vagy külső belső tulajdonok' megismerése nélkül férjhez kapják a' nexus' vagy egyéb hasonlesés' tekintetéből. Ítéletem szerint a' klastro-

mi neveléssel nincs bevégezve a' leány' nevelése; arra, hogy férjhez mehessen, még ezután több van. tanulni való, – az ön és világismeret, a' férj 's nő közötti viszony; – a' ház körüli kötelességek ezután jönnek, pedig erre társalkodás és tapasztalás által készül el: 's azért, kik klastromi nevelés után leányaikat három négy évig még otthon tartják, 's anyai gondos nevelés mellett művelik és képezik, okosan teszik. A' mit klastromból hoz magával a' leány, az még nagyon kevés a' célra, sőt elégszer épen semmi; táncz, muzsika, 's nagyon finom asszonyi munkáknak elégszer nem veszi hasznát, mihelyt asszonnyá lett; ezek nagyon kevesek az ő boldogságára, arra, hogy jó feleség 's gondos házi asszony legyen. Már pedig tagadhatlan, hogy a' leány nevelésnél a' főcélznak ennek kell lenni. – A' leány azért születik, hogy feleség legyen, neki ez célja 's rendeltetése. Arra kell tehát nevelésében ügyelni, hogy ezen célt elérje, 's elérvén, magát és másokat boldogítson; úgy lesz pedig boldog, ha férje' szerelmét, megelégedését, 's mások' tiszteletét bírja: az elsőt úgy nyerheti meg, ha mind azon erkölcsi külső belső tulajdonokkal bír, melyeket férje óhajt, mellyek az ő állásához 's természetéhez megkívántatok; – a' másodikat pedig, ha eszközökkel bír, mellyekkel másokra jótékonyan hat. Már pedig mind ezeket elérni, nem a' klastromi nevelésen alapul.

A' leghatalmasb úr, a' leggőgösebb anya sem tudja, kinek felesége lesz leánya: azért nem kell egyoldalúlag nevelni, hanem úgy, hogy bárki veszi el, feltalálja benne azt, mit a' nőben keres és meg kíván; mert csak így leszi mindkettő egymás által szerencsés. A' mívelt körben megkívántatik a' nyelvek' tudása, táncz, muzsika, szép tulajdonság, ha jól rajzol, fest a' leány; 's ki tagadná, hogy ez mind szép 's nemes tehetség, a' nőben ajánló 's kecsseit nevelő? – de ha a' szív' képezése elmaradt, az elme hasztalan 's ábrándozó képekkel telt, nincs meg a' szelíd, vonzó társalkodási kellem; nincs szilárd gondolatokhoz szoktatva, caractere változékony, hiúságokra hajlandó; nem ismeri a' házi foglalatosságokat, a' férjjel mint nőnek, a' háznéppel mint házi asszonynak leendő viszonyait, vagy csak kellemeit's tanulmányait czélirányosan nem tudja használni: – akkor az említett tulajdonokból alakult míveltségnek alig lesz becse, sőt megeshetik, hogy ez leszen szerencsétlensége a' férjnek, 's boldogtalansága a' nőnek. – Mihelyt bizonytalan az, kinek felesége lesz a' leány (bizonytalan pedig mindenikre nézve): a' nevelés nem lehet egyoldalú, 's nem hibázhat a' csekélység úgy mint a' nagyobb; mert ki határozza azt meg, melly tulajdonok lesznek megkívántatok elkerülhetetlenül a' férj előtt? egyedül környülállása, szüksége és gondolkozásmódja. – Meglehet, hogy a' mit az anya vagy leány mint kicsinyt és alacsony foglalatosságot

megvetett, az teremti vala boldogságát és szerencsáját, 's annak elmellőzése leve bukása! – A' legdúsabb 's leg nagyobb születésű leány se vessen meg tehát egy jó tulajdönt is, a' mi köréhez tartozik úgy mint nőnek, anyának 's házi asszonynak; nincs felírva senkinek homlokára jövendője; senki sem lépett szövetségre a' szerencsével, hogy ez vagy ama' tulajdonság nélkül el fog lehetni, 's ez vagy ama' foglalatosságra nem kényszerítettendik-e.

Szinte boszorkodni kell hát ezek' következtetésében, midőn látjuk: hogy igen közönséges, sőt mester-emberek is, leány-gyermekeiket, ha szép arczczal 's termettel bírnak, minden tekintetben nevelik, mit a' magasabb ízlés és műveltség kíván, de gazdasszonynak nem; házi dolgok' végbevitelére, vagy konyhárra, a' világért sem eresztik; örömmel nézik egész nap hivalkodni, heverni, tükör előtt ülni, legfeljebb románt olvasni, de munkára kényszeríteni nem akarják; csak azt teszi, a' mi neki tetszik, jó vagy rossz kedvében. – Már most ha az ilyen leányt egy közép sorsú vagy vagyonú birtokos, vagy hivatalbeli, avagy mesterember elveszi, lehet-é vele boldog? ritkán! – Az ifjakat, ha egyszer a' hivalkodást 's könnyelműséget megszokták, igen nehéz útba vezetni, többnyire megmaradnak felvett characterök mellett, a' leány különben is azt hiszi, hogy ő azért megy férjhez, hogy könnyen éljen, hogy ő férje iránt semmivel sem tartozik egyébbel mint szerelemmel, ezen adó pedig

könnyen lefizethető: 's épen ez a' fő rosz a' leányok-náli nevelésben, hogy a' házassági élet' valódi színét és cél-ját soha sem tudatják előre velök, pedig ezt kellene tudniok mindjárt, mihelyt csak alkalmatosak arra, hogy tudják.

A' klastromi nevelésből kijött 's hirtelen férjhez ment leány, sem rosz sem jó példát nem látván, meg, van gyermeki ártatlanságában, mellynél fogva a' szeré-ént válik belőle jó vagy rosz asszony 's feleség, a' minő férjhez jutott; ha ez nevelt, ép testtel 's lélekkel bír, 's tudja őt formálni, bizonyosan jó; de ha olly férjre talált, kit testi gyengeség, nevelés és férfiasság' hiánya bélyegez, 's e' mellett lelketlen vagy szív nélküli: a' tapasztalatlan leányból többnyire rosz nő, 's alkalmatlan házi asszony lesz. Ha már az anya elmulasztotta kötelességét, vagy szerfeletti fiatal-sága miatt nem volt idő, leányát gazdasszonynak 's társalkodónak mívelni: úgy a' férjnek kell őt formálni; – fiatal leánynál nem lévén a' szív és a' lélek hibás képekkel elnyomva, könnyű azt ügyes kéznek tetszé-se' szeré-ént formálni, annál könnyebb, mint embert 's gyermekét magára hagyva, vagy rosszul képezve elrontani, – ez tapasztalás 's ismeretek nélkül szűköl-ködvén, jót tesz valamit csupa halandóságból, szűvös-tönből; vétkezik épen ezen okból a' nélkül, hogy tud ná vagy ismerné a' vétket; mert előtte még ezeknek képe nem tűnván elő, vétkezhetik, mikor legjobbat tenni akar, – 's ez azon rosz oldala a' klastromi neve-

lésnek, melly miatt egészen czélszerűnek mondani nem lehet, hogy a' nevendékek elzárva 's különözve a' társaságtól, magokra hagyatva vannak. – Tapasztalás által okul az életre minden okos leány; nem kell félni attól, hogy ha a' leány rossz példát lát, mindjárt káros következése lesz: sőt inkább lásson halljon jót 's rosztat, de lássa 's hallja nyomban mindeniknek képét 's következését, – ez tesz az ő lelkére benyomást, melly által meg fogja ismerni az erényt, annak következéseit, a' vétket 's annak súlyát: – csak ha a' dolgokat ismerjük, tudjuk azokat összehasonlítani 's felőlük ítéletet hozni, csak akkor tudjuk megkülömböztetni, mellyeket kelljen követni, mellyeket kerülni.

A' klastromi nevelésben szinte semmit sem tudnak a' nemzetiségről; pedig erre nemkevésbbé szükség a' leány szívét 's lelkét ébreszteni, mint a' férfiakét; mert most nagy szüksége van arra a' honnakhogy leányai érezzenek, gondolkozzanak és cselekedjenek érette: hívebb a' férfi e' részben a' hazához, kivált jelen korunkban az ifjúság' érzelme nagy, 's nemesen lobog; – szükség, hogy leányaink is viszontézésre serkentessenek, hogy lelkök a' férfiakéval összehangzásba jöjjen, e' részben is, mert különben féltő, hogy nem harmonizálván összeütkeznek?

De minden tekintetben az anya leghívebb nevelője a' leánynak: nincs mestermív, melly asszonyi elemének 's ízlésnek olly nagy dicsőségére szolgálna, 's

mellyen naponként olly szorgalommal kellene munkálnia mint saját leánya; – nyúljon keblébe 's kérdezne meg magától, mit mulasztott él annak nevelésében, mivel bírnia kellett volna férje' szeretetének 's becsülésének további ingert adhatni, vagy magának életet könnyíthetni? Ha bír ezekkel 's boldog, adja e' boldogságot leányának; ha nem bír 's azért nem olly boldog mint lehetne, óvja meg gyermekét hasonló esettől! – Ne tegye leányát szerencsétlenné idétlen szeretetével, mód nélküli kedvezés és kíméléssel; ne tegye a' házi kötelességeket maga azért, hogy leánya tovább alügyék, vagy hasztalan 's talán hozzá nem illő társaságokban hivalkodjék; szoktassa el a' tükör 's piperétől, mert igaz az, meddig a' leányt tükre bájolja, hasztalanok minden anyai intések: ellenben szoktassa munkára, tanítsa olly foglalatosságokra is, mellyeket ha nem is mostani, de egykori bizony, lalan sorsa megkívánhat; gyakorolja továbbá gondolkozni, 's elhatározottan cselekedni, tűrni, szenvedni 's indulatul uralkodni; mutasson iránta gyengéd szeretetet; jó példával járdáljon elő a' férj és feleség közti viszonyokban, a' női, anyai 's házasszonyi kötelességek' teljesítésében, de főkép az ön megtagadás', türelem' lelkét öntse belé, a' leányt annyira ékítő szeméremmel és vallásos bizodalommal; – ha ezekkel bírni fog, a' magasabb míveltség mellett, szegény vagy gazdag férjjel egyiránt boldog lesz, 's a' legroszabb férfiút is tiszteletre ragadja maga iránt.

Második Rész.

Az ifjú vagy nőtelen kor

a) a' fiaknál

‘s az ebben megszerezni szükséges tulajdonok.

a) az ifjú vagy nőtelenkor

A' jobb ember fenn költ bizalommal
Indul világnak, mely néki szép,
'S hiszi, hogy a' mit szíve forrón vall,
Az él 's nem csak tüneményi kép;
's minthogy szívét nemes tűz emeli,
Erejét az igaznak szenteli.

Schiller.

EZ azon időpont, midőn az ifjú kinőtt azon korból, mellyben mindent, a' mit tett, nevelője vagy szülőjének akaratja szerint kellett tennie; midőn már ön szabadságát megnyerte, 's a' világban vezető nélkül magára hagyatik, legfeljebb távúiról kíséri őrszem; – ezen időpont ugyan némelly embernek soha sem jő el, meri kivált a' nagyok egész életökben parancsoló szó alatt tartják az ifjat vagy magok' körében, vagy egy zsémbes nevelő' oldala mellett. Az ilyen ifjú soha sem gondolkozik magáról, sem a' jövendőről; neki a' je-

len mindent megad, azt sem tudja honnan jönnek a' javak, mellyekben úszik, – arra, hogy a' jövődő illy kegyes lesz-e iránta, semmi gondja! – Ez véghetetlen hiba a' szüléktől, 's annyi mint ha a' gyermeket, kijárni akar, attól féltvén hogy elesik, soha ön lábain járni nem engednék. Előbb vagy utóbb megjön az idő, hogy magunkra hagyatunk, hogy magunkért Vígunknak kell gondolkoznunk, de szerencsétlenek vagyunk, ha nem tudunk! pedig ha későn adatunk vissza magunknak, minekelőtte megtanultunk volna csak magunkról is gondolkozni tudni: egyszerre nem csak magunkról, hanem, ha minden hivatal nélkül vagyunk, család 's cselédről, ha pedig hivatal is nyom kellene pedig minden hazafit ha nem a' hivatal', legalább a' kötelesség' terhének) még többről kell gondolkozni; 's hogy lehet erre képes, ki magáról sem gondolkozott soha? Mi az oka némelly fényes család' elpusztulásának, vagy egy más bölcsőjében már dús' nyomorúságra jutásának? Az, hogy nem tud magáról 's másokról gondolkozni, – nem ismeri a' tárgyakat, nem tudja azokat használni, nincs életbéli bölcsesség. Jaj annak, ki idejében nem szokik élni tudni 's magáról gondoskodni! – Az ifjat, legyen az bár milly rangú, bizonyos tekintetben 's ideig magára kell hagyni; azon, hogy majd elesik, ne aggódjunk felettébb; hadd próbáljon, lásson, merjen 's cselekedjék, sőt hadd essék, ha elesik, fölkel 's vigyázni fog ott többé bukni, hol megütötte magát. A' ki soha

nem jár, igaz, soha el nem esik; 's ki sokat jár, sokat botlik, de csak így tanulhat meg járni. Gyáva ember az 's nem férfin, ki soha nem esett! a' melly férfiú sokat mert, bizonyosan többet vitt véghez, mint az, a' ki semmit sem kezdett. Ki sokat tett, bár sokszor hibázott, de nyert is és tapasztalt, 's ebből lesz az élet' embere, a' férfiú, ki szilárdon lép, rettenhetlen minden viszontagságok között 's csüggedhetlen vas akaratú. Az ifjú ön tapasztalásán legjobban okik, – 's így mindig hiba lesz a' felettébb korlátozás. Azon egyes személyekre nézve, kik az ország' 's haza' kormányára készítetnek, lehetne itt talán kivétel, de csak annyiban, a' mennyiben félő, hogy ha romlanak, bennök sok 's nagy vész; – de hogy ezek is egészen megfosztassanak emberi szabadságuktól, hogy egyedül mentoruk' vagy tanácsnokuk' tetszését, gondolat, ját tegyék, beszéljék, helyben nem hagyható; mert minden nagyságuk mellett is emberek maradnak ők is, 's a' nagy embernek is szüksége van a' tárgyak ismeretére; 's ha bár ő mellette sokan gondolkoznak is, a' maga józan gondolkozása és Ítélete is megkívántatik, ha nem mint status férfinak, úgy mint embernek, férjnek 's atyának. – Kell tehát az *ifjú* embernek bizonyos ideig szabad járást engedni a' világon, meg tartván őt azon körben, mellybe tartozik, hogy gyűjttesse azon kincseket, mellyek élte' boldogságát eszközlik, a' szabad gondolkozást, a' mások 's ön ismeretét. Ez azon állapot, mellyben az ifjú az életre meg

kívántató eszközöket öszvegyűjtögeti, később csak gazdálkodik, használja ismereteit? ezen korban kell a tudományokat megszerezni, magát 's másokat vizsgálni, a' tárgyakat megismerni 's öszvehasználtani.

Az ifjú, ki azon időpontban él, használja azt; a' természet' ura, ki életet adott az embernek, kötelességet is adott mindenek elébe: ezt elérni 's annak híven megfelelni, szent tartozás.

Akár hol jár az ifjú, akár mit lát, hall, vagy cselekszik, figyelmetes legyen, éljen ne éldegéljen, – vizsgálja a' körülötte lévő tárgyakat, tanulja a' világot megismerni; ez azon eszköz, melly az ifjút életbölcsésé formálja. –

Mindenek előtt vessen számot magával: ha vajjon azon célra van e ő nevelve, mellyre a' természettől hivatott? ha igen; iparkodjék e' célra minden eszközöket megszerezni, szemesen lessen ki minden tárgyakat mellyek hozzá tartoznak, vizsgálja meg azoknak minden oldalait; ha érzi, hogy nem célrányosan van nevelve ön igyekezettel művelje 's készítse magát, annál édesebb lesz az önérzet a'cél' elérésében, annál jobban ismérndi kötelességeit, 's hívebben felelend meg azoknak. Az ép lelkű 's világos eszű ifjú, midőn a' világba lép, 's műveltebb emberekkel, 's a' szép nemmel társalkodik, szorosán vizsgál-

ja magát, 's ha ez, vagy amaz tudományban vagy műveltségben hijányt vesz észre magában, kettőzített iparral igyekezik azt kipótolni.

Mindenek felett igyekezzék az ifjú magáévá tenni azon tulajdonokat, mellyeket szépeknek, jóknak, nemeseknek nevezünk, mellyek a' művelt ifjút gyakran ajánlják, szépítik 's arra hogy jó hazafi, polgár, férj legyen' okvetetlen megkívántatnak. – Nevezetes, jeles és szükséges tulajdon ezek közül az

1.§.

Éles elme 's jó z a n m e g f o n t o l á s .

Utálni kell a' rossz embert,
 Ki nem fontolja a' mit tesz:
 Az embert hisz ez dicsőíti \$
 Agyában ész azért lobog
 Ha szíve' mélyén megsejdi,
 A' mit keze alkotni fog.

Schiller.

EZ megkívánja, hogy minden előadott tárgyat szorosán megvizsgáljon, 's róla lelkében Ítéletet hozzon; vagy ha ezt a' körülmények gátolnák, tapasztalt és dologhoz értő emberekkel közölje, ha ön valóságában nem akarná, képekben, hasonlatosságokban; de soha

olyan ítélet mellett, melly nem eléggé világos 's meg nem nyugtató, ne maradjon. – Az ifjúnak mindig vizsgálódní kell; sehova se menjen csak azért, hogy ott legyen, semmit se lászon csak azért mert szemébe ötlött, ne halljon mivel hallania kellett: hanem minde-nikből tanúságot 's tapasztalást, vagy legalább gyö-nyörúséget szerezzen magának; vegye lelkébe a' tör-ténteket, szabadabb idejében vizsgálja meg azokat, 's a' jót, mint rosztat, tegye el kincses tárházába jöven-dő használásra. Mindenek felett vigyázzon az ifjú ar-ra, hogy hamis felfogást ne tegyen, mert akkor ítéle-te természetesen ferde vagy sértő lesz; a' szív' fellob-banásában soha se ítéljen, hanem annak szüntével ve-gye elő az ész' világát 's kérjen lelkétől tanácsot; a' szív' indulatul 's lobbanásin uralkodni kell szoknia és legyőzni tanulnia; az ész' jótevő világa bizonyosan győz itt, csak nem kell hirtelenkedni: kivált ott szük-ség nagyon vigyázni, hol a' dolog az embert magát érdekli; mert ilyenkor leghamarább lesz mások iránti igazságtalan. – Annál kevésbbé szokják józanabb és nyugodtabb óráiban tenni addig valamit, míg tet-tének tárgyát, czélját, körülményeit, következéseit egyenkint meg nem hánytá. Hány czéljánál fogva leg szentebb dolgot magyaráz félre a' világ! a' mi ha visz-sza nem rettentí is a' valódi jó embert útjában, leg alább sokszor elkedvetleníti, 's mit az előre gondolko-dás 's józan megfontolás által el lehetett volna kerül-nie. „Soká határozz, cselekedj hamar” – régi köz-

mondás;’ ki szerinte cselekszik, egy szavát sem húz’ vissza, egy tettét sem bánja meg.

2. §.

Kötelesség parancsolja a’ valót ’s igazat nem csak megismerni, nemcsak szeretni és tisztelni, de bátor szívvel kimondani és pártfogolni.

Kölcsey

Szép és nemes tulajdon ez, ’s egyiránt megkívántató minden jobb emberben. Ha ez az ifjúban szelídséggel párosult, sokak fölött felemelkedve áll. Az egyenesség’ néha sértővé válik, sőt durva embernél vakmerőséggé fajul, kivált akkor, ha az előadás nem hasonlók közt történik. Azonban a’ jólelkű embernek, bár milly formában adassék elő az igazság, az egyenességet helyesülnie kell.’ Az egyenes embernek, legyen sima, vagy durva, sok ellenségei vannak, üldözik és mint veszedelmest tekintik: ezt nem érdemli, de könnyen megmagyarázható. Az emberek legnehezebben tűrik az ellenmondást ’s a’ felőlük való egyenes ítéletet; kivált a’ nagyok, hízelgéshez lévén szokva, ha kilenczven kilencztől szépet ’s kedvezőt hallanak, a’ századikat, ki ellenkezőt mond, ámbár csak ez szolt igazat, vakmerőségről vagy épen ellenséges indulatról

vádolják. Az egyenes ember továbbá, meggyőződése ellen sóba sem nyugszik meg a' mások' állításán; hanem, a' miről meg van győződve, kimondja, – 's többnyire ez sérti az emberi hiúságot. A' hízelkedőnek, rablelkűnek üres fejében mindég az lesz igaz, a' mit szomszédja, barátja, vagy valamely előkelő mond: nem így az egyenes lelkű 's józan gondolkodású ember előtt; – neki mindegy bármi képen jöjjön elő az igazmondás' következése, igazat mond, úgy szól mint érez, a' mint meggyőződve van; ke-rengni és csúszni nem tud, nem akar. E' szerint az egyenes lelkű lehet ugyan nyájas, szelíd, de hízelgő soha sem levén, veszedelmesnek nézetik; ő inkább hallgat, mint sem ellenkezőt mondjon azzal, a' mit érez: 's ez a' hízelkedéshez szokott embereknek dacz, gorombaság 's ellenséges indulat gyanánt tűnik fel. Igaz, hogy felette meglepő is, midőn valamely társaság egy nagy úrnak, vagy kikiáltott lángeszűnek beszédét csudálja, magasztalja, 's neki minden körülötte levő bókol, éljent, derék 's felségest kiált, 's csak a' lecsendesülés után mer valami okos, szilárd characterű, egyenes lelkű 's igazmondó férfiú felkelni, 's a' sok szép, deréknek ellenmondani, 's megmutatni, hogy a' dolog nem úgy van mikép lát. szott, a' fényes test nem valami csudálatra méltó cometa hanem oly csillagocska millyenek milliók csak mindennapi emberkének lesz' botláskövük, a'

jobb fejűek 's szívűek megismerik, 's ha ki nem jelentik is, néma tisztelettel csudálják őt.

Ha egy hatalmas valamit mond, állít, vagy ki- van: minő szolgálai lélekkel görbülve hajtják meg magokat a' körülötte állók, kik kegyelmétől várják 's csupa jó vagy rossz kedvében helyezik világi boldogságukat; gondolni sem merik, hogy ez másként lehessen, mint mondva van: mennyivel kevésbbé kimondani? Micsoda sors várná azt, ki ellenkezőt merne állítani, bár a' fényes napnál világosabb lenne is igazsága? csupán az igaz, az egyenes meri azt tenni, szép vagy szelíd móddal, a' mint nevelve van, – de bár milly formában, többnyire megadja az árát! –

A' közéletben hány nemeslelkű, de félre ismert hazafi szenved utálatot, gyűlölséget, üldöztetést, ki a' vélemények' 's az örökös egyformaság' szolgálainak az igazat, a' hibát, keserű 's édes szín alatt félelem nélkül kitárta 's szemökre lobbanta! 's nem gondolván a' világ' ítéletével bátran kimert szállani a' világ' véleménye ellen! Hány nézetik nyughatatlan 's félelmes embernek csak azért, mert egyenesen szólt mert az igazságot meztelen kimondja? Azonban hála a' felvilágosodás' Istenének! ma már a' rab igából kikelt az ember, szabad gondolkozni, szólani; az egyenesség a' jobb lelkek előtt mint kies becsültetik; ezen eltűnő nemes és jóra vezérlő tulajdont a' mai korban

a' szépnek, jónak 's hasznosnak kivitelére használja a kormány, a' haza 's a' jó barát; – de ha senki nem ismerné is el az egyenes lelkűség' érdemét, ha minden ellene kiáltna is, erkölcsi tulajdonság lévén, kötelességünk magunkévá tenni. Gondoljuk ezt: van Isten, ki igazságos, 's lát bennünket; dőlünk bár szegénységbe, vessen meg a' világ, de maradjunk tiszták, 's megmarad a' mindennél drágább kincs, az öntudat: hogy igazak vagyunk; az alacsony hízélgés nem szennyezte be lelkünk', az Isten' képét nem undokította elv tiszta maradt, mint a' ki adta azt! –

Azonban csakugyan sok függ a' módtul, hogy az egyenesség kárunkra vagy hasznunkra legyen; bizonyos szelidség és gyöngeséggel kell bírni vélemé' nyeiik' előadásánál, sőt védelmezésénél is, ha azt akar' juk, hogy szavaink 's személyünk másokat ne sértsen; mert igaz az, hogy a' legnagyobb igazság mellett is sértő lehet egyenességünk, ha azt nem olly móddal, Hiedelemmel adjuk elő, millyent a' velünk levő személy' rangja vagy állása kivan; testünk' helyezete, egy fejbillenés, szem vagy szájmozdulás, kézemelés, szavaink' hangja neveli vagy veszi előadásunk' kedvességét, vonz vagy taszít másokat tőlünk. Néha ezen külsők szerzik a' kedves vagy kellemetlen érzést? sértenek ollykor jobban, mint a' legkeserűbb igazság. A' gúny- 's durvaságtól mentnek kell lenni az ifjú, lelké-

nek; mert ez legvilágosabb igazságunk mellett is sért, 's idegenít másokat tőlünk.

Úgy szép az ifjú, ha eszes, 's eleven lelkű, vidám természetű, a' gúny- 's durvaságtól ment; ha fő elve, senkit nem sérteni nem csak kezdőleg, hanem viszonzólag sem; azért soha se viszonozza a' sértést haraggal, annál kevésbbé gúnnyal vagy durvasággal: amaz nem egyez meg korával, ez még jobban ingerel másokat ellene; inkább fájdalomérzéssel fogja fel azt, ugyanazzal nyilatkoztassa ki is, így a' megbántást megbánás, az ellenségeskedést pedig barátság fogja felváltani.

Az egyenességet észszel, szelídséggel gyakorló ifjú minden körben köz tisztelet' tárgya lesz, csak ezen szabályt tartsa meg: Egyenességével senkit né sértsen, kímélve adja élő véleményét, vagy a' tárgy körüli ismeretét 's tapasztalását, és soha ne érdekelje vagy hasonlítsa a' másét; ha pedig látja, hogy egyenességet sértőleg veszik, vonuljon vissza inkább, 's hallgasson, mint sem valakit maga ellen ingereljen 's ez által magának kedvetlenséget szerezzen; köz dolgokban szoros igazságot szólni, bár ezerén vegyék is kedvetlenül, el nem engedhető kötelesség: társasági körben kedvetlenséget távoztatni emberség. – A' legnagyobb bölcseségre mutat, embernek engedni 's megszűnni tudni – mert erre gyakran szükség van. –

Ki mindenütt fényleni és nyerni akar, többnyire megvetés 's veretés jutalma.

A' nőnemmeli társalkodásban szinte legyen egyehes az ifjú, czélja tiszta, 's cselekedete nyilvános; így ha jól nevelt személyekkel társalkodik, bizodalmat, 's becsülést fog aratni. Igaz, hogy elrejtve magunk' alakját, néha igén hasznos tapasztalásokat teszünk, 's hasonló igazságokra bukkanunk, mellyekhez különben nem juthattunk volna: de ez az egyenes lélekkel, 's a' nevelés' elveivel ellenkezik. Mert ha tisztességes és jól nevelt személyivel társalkodik az ifjú, illy rejtélyes vizsgálódás sértő, megalacsonyító, 's méltán ingerlő lesz: 's meglehet, hogy a' tett keserű tapasztalást sem okozza egyéb, mint a' leső' megalázására irányzott boszú e' méltatlanságért. Ha pedig nem sorsához való, kit az ifjú látogat, reá nézve lesz alacsonyító, nem látván senki tiszta czélt cselekedetében. De a' legszegényebb ház iránt sem szabad sértő vagy lealacsonyító cselekedetre vetemedni; mert ha rangja, magas míveltsége nincs is a' szegénynek: lehet erénye, ez pedig tiszteletet érdemel a' szegényben szinte úgy, mint a' gazdagban, és jogot ad mint ennek úgy amannak megkívánni, hogy becsületét, szerencséjét senki se kockáztassa. A' nyíltság nyíltságot eszközöl, a' kétszínűség pedig kétszínűvé 's ravaszszá tesz másokat irántunk. A' nőtelen kori alattomos 's kétszínű csavargások 's társai-

kodások, örök benyomással maradnak az ifjúra; ő ehhez hozzászokik; 's mivel mindég hízelkedve, álorca alatt jelent meg, nem volt pedig soha igaz: iránta is álorcát nettek fel; nem jöhet tiszta ismeretre. Mert ki is kívánná azt, hogy egy éles eszű leány, oly férfinak, kinek minden lépése kétszintűség, igaz szívet tárjon? Éles a' némbert' esze, igen könnyen visszaadja a' hangot, 's nem épen oly hamar csalható, mint sok romlott szív hiszi; megismerik ők a' madarat, mihelyest hozzájuk szól, 's tudják, melly osztályúul való: csakhogy az illendőség, nevelés, időtlítés, viszonyok kényszerítik túrni körükben, 's néha örömet is túrik, hasznukat látván benne; mert a' leány szinte úgy szeret tanulni rajtunk, mint mi ő kö. rüle. 's innen van az, hogy sok ledér ifjú, midőn azt képzei, hogy jégre vitte a' némbert, 's boldogítást vár: vélt boldogsága' legfőbb polczáról dobatic le mint haszontalan eszköz.

A' bizodalmatlan 's kétszínű alacsony társalkodások, az örökös kétkedés¹ tanyáját ütik fel a' szívben; ezek szülik a' rosz 's hibás véleményt a' nem felől. Ha a' férfiú egyenes lélekkel önérzetében áll a' leány előtt, mihelyt feltalálta ez a' tulajdonokat az ifjúban, mellyek lelkében élnek 's czélja' tisztaságáról meggyőződött: kitárja lelkét, 's bizodalmas társalkodásban világosságra jó a' szép 's jó tulajdon úgy, mint a' hiba 's gyengeség; nem így az ellenkező esetben.

Feszült ravaszággal iparkodik egyik a' másikat legyőzni 's törbe ejteni, kiki önhibáját eltakarni; a' leány mindig vigyázva magára, kellemben tűnik fel az ifjú előtt, ez viszont csak jobb oldalát mutatva, társalkodnak jó darabig, 's azt hiszik, egymáséi lehetnek, 's nevetnek magokban; mert a' férfi azt hiszi, ő csalta meg a' leányt, ez ellenben győztesnek véli magát, a' férfit tartván megcsalottnak, holott éppen magát csalta meg mindenik. Kitűnik ez azután, de már akkor késő! El van vetve a' koczka; meg kell azzal elégedni, ki mit nyert! de nem is tulajdoníthatja vétkül a' nem nyílt 's nem egyenes czélú, nem bizodalmas társalkodású ifjú, ha megcsalatik; mert ha ő nem volt egyenes, a' leánynak sem kellett annak lenni iránta, 's bűn nélkül csalt; a' leány nem tett többet, mint a' mennyit kívánt az ifjú' társalkodása, a' tónt adá vissza, mellyet az ifjú' hangja 's szel-leme kívánt: 's így ha vádolhat valakit, maga az, nem más.

3. §.

Hon-, nemzet- és nyelvismeret.

Idegen nyelvet tanulni nem kötelesség; a' hazai nyelvet nem tudni szégyen.

Fels. öz v. királynénk

Meleg szeretettel függj a' hon' nyelvén! mert haza, nemzet 's nyelv, három egymástúl válhatlan dolog: ki az utolsóért nem buzog, a' két elsőért áldozatokar kész lenni nehezen fog.

Kölcsey.

A melly ifjú valaha buzgó hazafi 's jó polgár akar lenni, annak hazáját, nemzetét 's nyelvét ismereni elkerülhetetlen szükséges; 's az olly ifjút, kitől ezeket nem várhatni, mellyik lelkes honleány tudná szeretni?! Elég' nagyok vannak ugyan, kik a' külországokat járnák, a' hon' javábul élnek 's költenek ott, hazájokat pedig nem ismerik, annak szükségeit 's fogyatkozásait nem tudják, rajta semmit nem segítenek, panaszát fülökbe sem bocsátják, sőt nyelvét utálják, 's ha tudják is, szégyenlik. Van leány, ki előtt minden utálatos, a' mi nemzeti: öltözete, szokása, 's még nyelve is! Mit mondjak ezekre? Kicsiny vagyok meg térítésökre; ha annyi hathatós szózat híjában elhang-

zott, a' mennyit sok lelkes nagy hazafiak ejtettek: az én szavam is elvész. Hagyd járjanak azon úton, mellyen vannak, a' kor' szelleme győzni fog felettök! ha rajtok nem, gyermekeiken; ez fogja őket visszavezetni azon édes anyához, melly nekik léteit adott 's tejével táplálta őket, 's mégis megvetették, megutálták' – de csak akkor, midőn kivetkeznek hiú nagyságukból, leverve, 's elszegényedve önkezők által, új életet kezdenek élni a' feltámadásra.

Minden honfinak szent tartozása az, hogy a' haza ügyét tulajdon ügyévé tegye, 's állapotját szíven hordozza; mire nézve szükség, hogy a' hont ismerje » tudja állását, szokásait és törvényeit, mert csak így fog hasznosan munkálkodhatni, sőt a' hol szükség, okosan, velősen 's a' célra szólani.

De a' társasági művelődés is megkívánja ezt az ifjú embertől. Mi érné jelen korunkban az ifjat, ki, midőn a' hont tárgyazó dolgokról van a' beszéd, elnémulna? 's az látszanék, hogy sem bukása sem emelkedése nern érdeкли? vagy éppen kicsiny tárgynak tartaná a' felőle való vitatásokat?! bizonyosan a' köz megvetés, a' haza' szép 's lelkes leányainak megutálása, ha bár, testére egy seraf angyalhoz hasonlítna is. Gyűlöljétek is az illyet hazám' leányai! 's kövesse mindenütt utálat; ne legyen egy is, ki rá szelíden tekintsen; egy kebel se, melly felé dobogjon! Azon háládatlan', ki

azt, ki nekik életet, módot, békét 's ezer örömekeket adott, megvetni 's megutálni tudta, tud-e tisztán, hõn olly tisztán 's hõn, mint ti érdemlitek, szeretni?! Nem! az ilyen jó hazafi, jó polgár, kétség kívül hív szerető 's lelkes férj nem lehet! kerüljétek az illyet, mint kísértõtjét boldogságtok- és ártatlanságtoknak! rettegjétek szívetekhez fogadni; mert ottan pokol támad, hol õ van; anyai átok üldözi õt, ez pedig nagy és retenettes!!

Ha az ifjú idegen nyelveket tud, szép és nemesen ajánló; de a' hazai nyelv' alapos ismerete 's tudása legyen ám elõtte fõ 's elsõ, – 's ha nem tudja, nem válik becsére az idegen nyelvek' tudása.

4. §.

H a z a s z e r e t e t .

Szersd ó magyar hazádnak
 Keble' szent érzelmeit,
 Romlott szív és romlott elme,
 Kit hazája hõ szerelme
 Nagy tettekre nem hevít!

Bajza

Minden igaz honfi szereti hazáját, 's ki meg tudja fontolni azon kötelességeket, mellyekkel annak tartozik, érette mindenre kész és buzog, keresi az alkalmat, hogy annak használhasson: ennek lelkét

magas láng hevíti annak boldogságáért, és minden tehetségével kész javát munkálni. Ki pedig az iránt kötelességet nem ismer, ki minden terhet, melyet a' hon' java rá mér, elviselhetlennek tart, nincs abban hazája iránt szeretet, az nem tudja szent tartozását, és – nem hazafi! hanem olly here a' társasági életben, a' melly megemészti 's használja azon javakat, melyeket a' mások' munkássága összegyűjt. Örömet élük a' boldog napokat a' béke' ölében, de ennek állandósítása – vagy javainak szaporítására nincs gondjuk: ezek a' megromlott szívűek, 's ezektől félni kell. – De szép, 's lélekemelő, látni egy lelkes hazafit magas érzetekkel, a' hon-szeretettől lángolva, vas igyekezettel győzni a' balvéleményeken, mellyek nemzete' jobblétének akadályai voltak! 's milly tiszteletgerjesztő a' veszélyek között előre hatni, vagyonát és magát is feláldozni! – 's az illy férfiút ki ne szeretné, 's melylyik lelkes hölgy nem omolna tisztelettel ölébe? 's azt, ki nem mer, nem akar vagy nem tud a' honért parányit is tenni, ha asszonyok közt tesped, midőn a' lelkes férfi veszedelmekre száll, halálos harezot vív, győz vagy elesik, ki nem utálná 's vetné meg?! – „Fáradj a' hazáért 's ne ten magadért; ki lelki erejét hazájának szenteli, annak tettei előbb utóbb sikerrel koronáztatnak meg, 's a' siker felől az emberiség' elismert haladása biztosít, úgymond Kölcsey.

Rettenhetlen bátorság.

A' bölcs magában bízik az ellene
 Fölkelt szerencsét, mint valamely kemény
 Szirt a' haboknak csapkoilását,
 Érzi, de férfiasan kiállja.

Virág.

Ezen vonás épen úgy megkívántató a' férfiúban, mint leányban a' szelídség. Lelket, észt, erőt adott a' természet' ura a' férfinak, hogy ezek által minden akadályokon győzedelmeskedjék. Bátorság a' bélyege a' férfiaságnak, 's ez minden férfiúban megkívántatik: a' gyáva, félénk, hamar rettenő, nem férfi. Gyáva férfiúnál nincs utálatosabb. Gyáva katona, gyáva bíró, gyáva ügyvéd, gyáva férj, gyáva szerelmes: milly utálatos ezeket csak kimondani is, hát még látni?! Lehet-e olly alacsony születésű leány, ki egy gyáva férfit szeretni tudna? nem képzelhetem. Senki sem utálja úgy a' gyávát, és senki sem becsüli úgy az, erősét, bátort, mint a' szépnem; kerüli pedig amaszt. Mert hogy is bíznek más abban, ki maga sem bízik magában: midőn erre egészen rá hagyja magát, bizodalommal csügg rajta, 's elszántan marad mellette.

Már ha semmi indító ok nem lenne is egyéb, mint a' szépnem' szeretete 's bocsülése, – de mi

is lehet ennél nagyobb 's drágább jutalom? – elegendő arra, hogy az ifjak bátor 's rettenhetlen lélekkel bírni iparkodjanak; de kívánja ezt tőlük maga a' természet 's rendeltetésök is. A' férfi erő 's bátorság ítélt mint bíró, férfi van a' szónokszékekben; ő álla' tábor előtt, midőn az' ellenség a' hazára tör, azt letiporni 's a' megrémült népet rablánczra fűzni törekszik; a' férfi vívja ki a' halálos harczot a' honért, vérzik a' nép' szabadságaért, ő áll pajzsként a' nemzet' joga felett; a' férfi védi 's vezeti a' nőt, oltalmazza a' háznépét, ő fárad a' közjóban, ő izzad nemzete' boldogságáért 's családja' nyugalmaért; a' férfiút tette a' természet erőssé, azért neki is kell lenni testében lelkében bátor-nak 's rettenhetlennek!

Hányszor vívott már a' rettenhetlen bátorság ott győzedelmet, hol a' pulyaság reményt vesztve kétség be esett? hány-szor ért ott boldog czélt a' rettenni nem tudó lélek, az elszánt akarat 's bátorság, hol emberi erőnek áttörni lehetlennék látszott? 's viszont: hány-szor vérzett a' hon a' gyáva miatt? hány-szor szenvedett a' közjő a' félénk miatt? hány hajót tartott fel a' bátor 's rettenhetlen kormányos a' dúló vészek között! míg a' gyáva 's félénk, önképzéledése' áldozatja lett? – hány-szor győzött a' bátor állhatatos férfiú csoportok, véleményén a' haza 's nemzet' javára? hány-szor nyert ütközetet 's vágta ki magát a' rettenhetlen lelkű férfiő? hány-szor vívta ki az igazat a' teméntelen hízelke-

dő 's félénk csoport közt a' rettenni nem tudó; kiket a' késő maradék háládatos érzéssel említ?! – Szép a' bátor és rettenhetlen férfit nézni, mint katonát győzni' vagy halni, mint bírót a' hatalmas és koldus felett ítélni, mint szónokot lelkes velős beszédévei a' kor' hibája 's uralkodó vétkek ellen bátran kikelni, mint törvénytudót az özvegy' és árva' sorsát a' hatalmas ellen védeni, 's az ártatlanság¹ mellett rettenhetlenül küzdeni, hatni, munkálni, 's javát, magát, mindenét a hon' boldogságáért feláldozni. – Szép a' barát, ki bátran rohan vészbe lelke' feléért; szép a' férj, ki ingatlan lépésekkel vezeti át az élet' terhein nőjét, 's minden balesetek ellen védi; szép a' család' feje, ki okos bátorsággal tart kormányt alattvalóin; de szép a' hív szerető is, ki csüggedést 's rettegést nem ismerő bátorsággal tört fel a' porból szédítő magasságban imádottjához, 's önérzetében kéri hölgye kivívott szerelmét; 's ki ne szeretné ilyenkor az ifjat? 's melylyik leány nem omolna tisztelettel vegyes szerelemmel ölébe? bizonyos levén benne, hogy az, ki szerelméhez annyi akadályokon át utat tudott törni bírásáért, 's annyi nehézségeken győzött, tudni fogja őt az élet' viszontagságai között is védeni és ótalmazni.

A' bátorságot 's rettenhetlenséget azonban meg kell különböztetni az önbizakodástól és vakmerőségtől: ez épen olly vétkek 's kárhoztató, mint amaz erény 's dicséretes. Az esztelen bátorság többnyire

kárt okoz, 's ritkán üt ki jól; az illy bátorságra ember, ha nyer is néha, nem képes maga iránt tiszteletet vagy bizodalmat gerjeszteni, sőt elidegenít minden jobb főt és szívet magától és *nem* csak önmagát ejti veszélybe, hanem másokat is. Tett vagy beszéd legyen az, mi az okos bátorsággal ellenkezik, káros; pedig e' részben sokan fölcserélik a' dolgot a' legesztelenebb tettel: a' legvakmerőbb szavakat, 's gyakran a' minden igazság nélküli beszédet bátorságnak hiszik, holott az sokszor nem egyéb, mint önfítogatásból eredt szószaporítás, a' tárgy körüli ismeretlenségből származott hibás vélemény, 's elégszer pedig megkülönböztetni vágyás. – Még akkor is, midőn hiszszük 's meggyőződve vagyunk abban, hogy véleményünk igaz: esztelenség kikelni hol előrelátjuk a' vesztest; annyival inkább, ha tudjuk, hogy azzal, a' helyett hogy használnánk, mind magunknak mind másoknak ártunk. Ki vált nagy dolgoknál – mint hon' 's nemzet' érdeke – szokott sok hibázni; nincs gyakran helyes fogalma a' vitatott tárgyról, mégis sértésig védelmezi, vagy ha ismeretes a' tárgy körül, nem tudja a' körülményeket, az okokat, – 's ítél felettök! – Minden nagy dolgokra ható eseteknél vigyáz az okos férfi, megméri előbb magát, állását, tehetségét 's az időt, ha vajjon neki tartatott-e föl a' leplet föltakarni; mert ki hívatlan kézzel nyúl ahhoz mint vakmerő, vesz és keservesen lakol, temérdekét veszttett a' közügy már

az illy kezek által! – „Örömet áldozom fel magám az ügynek” hánytól hallani, holott feledik megkérdezni, kívánja-e az ügy, áldozatjok? 's midőn hivatlan feláldozza magát 's a' közügynek ártott, kíséri-e áldás?! – Valamint utálja mívelt leány vagy asszony a' gyávat úgy gyűlöli vagy legalább kerüli, fél és retteg a' vakmerőtül; mert ki kívánkoznék magahitt vakmerővel társalkodni, vagy épen vele elválthatlan kapcsolatban élni? mindig rettegni lehet az illy férfi' társaságában környező veszélyektől; kivált ha férje az illyen, milly kínos a' feleség' állapotja' mind maga mind gyermekeire nézve?! E' rossz tulajdont az okos leány kilesi az ifjában, 's véle frigyet nem köt, mivel tudja, hogy illyennel a' házassági élet nem egyéb lenne mint a' vészes tengeren hajókázás kormányos nélkül. – Illy character férjben rosszul kezeskedik a' feleség' boldogságáért; 's azért ha társaságában szenved is a' szépnem, de férjnek kerüli 's méltán; a' vakmerő ok és szükség nélkül rohan veszedelembe, sőt keresi azt, 's erőszakkal idézi elő esztelensége által.

6. §. Ékes szólás.

Ének' hangja szelidíté meg a' vad csoportokat, a' mívelt nemzet' tömegét szónoklat vezérli, 's ennél fogva nem hiú gond az, mellyet ékesszólás' elérésére szentelünk.

Kölcsey.

Sokszor nagy talentumot rejt ez vagy amaz ember, 's ha beszélni halljuk, közép lelket sem látunk benne, holott csak előadása volt rossz. Sok középszerű ember, mint rendkívüli ész és lélek csudáltatik, mert kidolgozott munkájának ékes szava megadta a' hatást. Ezért nem csak szép, de szükséges is, hogy az ifju szokják az:ékesszóláshoz. Ki tudja mikor 's melly körülmény kívánja meg tőle, hogy szavát hallassa? Minő keserű érzés fog ná el akkor, ha jó szívből 's fejből eredt előadása csak azért nem győzne, mivel nyelve nem olly mívelt mint szíve és feje! De igen sokat nyer ez által az ifjú a' társaságokban is, mert érzését édesen behatólag tudván kifejezni, a' társaságot ékes beszé dével gyönyörködteti. —

7. §.

Részrehajlatlan ítélet.

Az elpalástolt valót, 's a' pártfogás nélkül veszélybe süllyedt igaz gyalázatára válik a' nemzetnek, mellynek körében az eset megtörtént.

Kölcsey.

EZ olly tulajdon, mellyel minden becsületes embernek bírnia kell! – A' józan ész vagy nem ítél, vagy igazán ítél: ha tehát részrehajló, vagy nem ismeri a' tárgyat, melly felől ítél, vagy néni becsületes ember. A' ki részrehajlásból meggyőződése ellen ítél, magával ellenkezik, – az indulat jár illyennél az ész előtt 's ez hibás elmét jegyez vagy megromlott szívre mutat.

Nincs egy-egy nagyobb 's sértőbb igaztalan ság' emberre nézve, mint a' részrehajló ítélet; ez fölötte keserűn hat a' jobb lelkekre. Mert mi lehet annál leverőbb, mint ha tudjuk, hogy valaki ellenünk meggyőződése ellenére is igazságtalan?! egy csoport vélemény, tekintet, ijesztés, félelem, de talán kényszerítés sem mentheti ki ezen dologban az embert; sohasem lehet az ép fő és szívnek a' mások véleményén ítélni, vagy a' többség után indulni a' nélkül

hogy az elítéltnék környüállásait ne ismerje; mert a' csoportok' véleménye nem mindig igaz, kivált ha közlük első tekintetre is azon sereg mutatkozik, melly a' szomszéd 's barátom' tetszésének eszköze: mert ezek álmunkban is azt felelik, a' mit bizonyos emberek akarnak. Igazságtalannak lenni valaki eránt, férfiút nagyon megalacsonyító; részrehajlónak lenni, úgy hogy az által mást sértsünk, s' az ártatlannak ártsunk, ellenkezik az okossággal és a' keresztény vallással, 's így azok, kik igaztalanak vagy részrehajlók, törpe lelkűek, észbetegek, 's pogányok! tudják-e, meggondolják-e ezek, milly káros és szerencsétlen következéseket szül az ő vétkek? vagyon, becsület-elvesztést, üldöztetést 's egész családok' esését! –

Senki, még magunk iránt se legyünk részrehajlók, kivált ha ítélnünk kell, 's az ítéletnek sikere lesz: itt egyenes, igazságos 's tiszta lelkűnek kell lenni' nem a' a' személyt, hanem a' tettet ítélni 's itt van leginkább a' hiba! Egy ember vétkezik 's nagyot, de az szembe sem ötlük, vagy másformában festetik: a' másik hibáz parányilag 's el van ítéelve – nem bűnéért, mert az olyan, hogy ha az első-től eredt volna, erényt formálna belőle a' csoportok véleménye: de a' személyért, mellyet egy két ember utálván, másokkal is meggyűlöltetni kíván.

Mint minden állapotba, úgy a' szerelembe is gyakran csúsznak be kétkedések, még a' legtisztább 's ép lelkek közé is. Sokszor azt hiszszük, hogy mi vagyunk megbántva, daczolunk néha valamelly véleményért, mellyel többektől hallottunk, vagy ki akarjuk lesni, vájjon úgy van-e az, mint élönkbe adatott: de mivel előre elfogultakká tett a' monda bennünket, csak árnyékát láttuk vagy vettük észre annak, mit a' rágalom fülünkbe súgott, a' dolgot elhiszszük, 's meggyőződés nélkül elítéljük az ártatlant: holott ha jól megvizsgáltuk volna a' dolgot, leginkább magunkat, az első esetben mi volnánk hibásak, a' másodikban egészen másnak vagy legalább menthetőnek találnánk a' dolgot, senki felől rosztat nem hinni, sőt minden embert jónak tartani addig, míg az irántunk ellenkezőt nem bizonyított, erkölcsi törvény; mert lehet valaki sok iránt rosztat, irántad a' legjobb 's emberségesebb: ugyanazért sohasem lehet senki véleményének vagy állításának vakon hinni 's rögtön ítélni, legfeljebb meg kell a' dolgot jegyezni, de elítélni soha se addig, míg a' tapasztalás vétkét be nem bizonyította.

Maga iránt az ember mindig gyöngéd itéietű, 's szeret okokat keresni hibája' elfödésére, vagy legalább mentésére, ellenben mások iránt igen szigorú; 's bár ott vannak körülöttünk egy nagy seereg nyomós okok, mellyek a' más' hibáját mentenék,

azt látni nem akarjuk, hanem kárhozatra ítéljük azt ki sokszorra jobb nálunknál. „Hányszor marcson-golja a' kaján száj az ártatlan nő' vagy leány hírét? mert látta, hogy egy ismeretlen ifjúval zárt kocsi-ban ment sétálni; ő pedig¹ nem akarja tudni maga felől, hogy egy haditisztet vagy más derék külsejű férfit a' titkos ajtón setétben bocsát magjához: pedig aman-nak sétatársa testvére volt, mégis beundokította az ártatlan' hírét, ő pedig a' bűnben lélekző szép ma-radt; *) vétkezett a' leányka, mert szépségére a' csá-bok, mint illatos virágra a' méhek rohantak: de ő ezeken győzött; szegény volt, de munkált, szenved-tett, 's túrte minden nyomorát az életnek, s' tisz-ta marad minden kísértetek mellett, míg végre a' sze-relém, a' mindent legyőző, erényén fölülemelkedett! – mennyi fájdalomába került ez néki 's mennyi erőbe, míg vívott a' szemérem 's szerelem között?! 's egy ocsmány képű sziszegi, ki vipera nyelvvel, holott az elesve is több, mint ő fitogatott erköl-csével, mellynek senki sem vetett tört, sőt hogy ő ne csábítson, mindenik futja; ha tudnánk, mennyi re szenvedett meg ezen leány vétkeért, botlásaért, milly szentül esküdt állhatatos hűséget az erénynek, tisztel-nénk őt 's a' legjobb férjre 's szerencséig méltónak ítélnénk. Nem mind rossz, a' ki elesik! –

*) B. Jósika' Vázolatából.

8. §.

Emberszeretet.

Örömedben 's keserüid között szüntelen szeretettel viseltessék az emberiséghez, mellynek keblébül az erény' magvai még soha ki nem száradtak; embertársunk' szeretete, mi a' társasági életét föltartja: ez teszi gyönyörűvé az életet, 's ez az mi az embert embernek jeleli.

Kölcsey'

Ki embertársát szereti, annak minden hibája felett gyengén ítél. Az emberszeretet igen szép 's ajánló vonás az ifjúban; ez sok 's nemes cselekedeteket eszköz, 's sok szépre, jóra vezet a' halandót. A' jótekonyság, szánakodás, részvétel, ennek munkája; ezek pedig mind megannyi lekötelező erények a' szépnem előtt, *egy* valóban szép 's meglepő is az, midőn egy ifjút érzékenyen megindulni látunk, ha a' szegény' ügyét védi szűköldőt felsegít vagy éhezőnek enni ad, leveti, magáról valamelly fölösleg ruháját, hogy a' meztelent betakarja, vigasztalja a' szomorút, vezet a' gyengét 'stb. Egy érzékeny szívű férfi, csupán ezen tulajdonokkal, a' legjeleseb hölgy előtt szerelmet nyerhet; mert a' szépnem' szelíd lelke, minden jótekonyságra különösen hajlandó lévén érzékenység 's

jóságból állván, mint rokon lelkűt könnyen megszereti az ilyen ifjat. –

Ne is vélje senki, hogy az érzékenység 's rész-, vevő szív a' férfihöz mint erőshöz illetlen, sőt hogy az benne gyávaság; éppen nem! Az embernek, hogy ember marad, nem gyalázat; még a' had' dühében is helye van a' szánakodásnak, mihelyt az ellenség arra méltó: a' legigazságosabb 's erősebb vitéz csak addig nézi ellenségét ellenségnek, míg vele fegyveresen áll szemben; ha kihullott a' vas kezéből, 's veretve lábaihoz esett, megszűnt ellenség lenni, 's benne csak az embert látja, ki segedelemre szorult, 's ezt megtagadni embertelenség 's utálat volna! – A' legkeményebb had' emberei kötelességen kívül szelídek, jóltevők; az érző szív és részvét bélyege az emberbarátnak, 's bár ha veszélyben oroszán lesz is a' férfi, azon kívül maradjon ember. – Szereti és becsüli a' szépnem a' vitézt, a' bátort, de utálja a' kegyetlent. Nem lehet a' nemes bátorsággal bíró férfiú sem érzéketlen, sem kegyetlen; ez csak a' gyávák és nevetlenek' tulajdona.

9.§.

Becsületszeretés.

Nem gondolni vele, ki mit érez felőlünk, nem csak nagyra-
vágásra, hanem féklelenségre is mulat.

Cicero, a' kötelességekről

EZ sok szépre 's jóra ébreszti az ifjat; 's ha a' becsület felől fogalma tiszta, megmenti sok hibától. A' becsületszerető ifjú nem csak feljebb vágy emelkedni 's magát kitüntetni, hanem őrizkedik is minden aljaságtól 's veszedelemtől. Azonban vigyázni kell, hogy a' becsületszeretés helyett önszeretet ne támadjon, mivel ez az ifjút minden jó tulajdonai mellett is elrútítja. A' magát szerető embert minden sérti; ő azt várja, hogy minden rá figyelmezen, neki bókoljon, neki már bántás lenne, ha valamely társaságban akadna valaki, ki őt vagy valamely jeles tulajdonságit nem ismerné, – hát ha még valamiben felül akarná múlni vagy fel is múlná, vagy nem figyelmezne rá?! Ez olly gyengeség az emberben, melly a' társasági örömet megzavarja, 's magának sok nyug hatlanságot szerez: ezen hibától őrizkedjék az ifjú, mi úgy történik meg, ha szorgalmasan vigyáz magára, 's ha valamely helytelen indulatot, vagy ollyas-

mit vesz észre magában, mit az ész' szava nem ja-
val, iparkodik legyőzni 's kikerülni.

A' becsületszeretet' hamis felfogásai közül egyik nevezetes az, ha valaki ellenmondást nem szenved, 's bár kényszerítés után adja is elő más az igazat, igen keserűn veszi. Néha a' legneveltebb ember is, hogy ön állását megmentse, kénytelen az igazat bármi kedvetlenül is előadni; 's ez nem tetszésére történvén az ellenfélnek, mindjárt a' becsületet hozza szóba, 's karddal vagy szóval vagdalkozva akarja kivívni. Illyenkor a' jobb fél ártatlanul megsértetik, 's ez természetesen rossz vért csinál, kivált az ifjú emberben, 's szinte becsületbeli dolognak tartja a' viszsatorlást; de mivel ifjúnak a' becsületérzést nem abban kell tartani, hogy minden bántást, gorombaságot, hasonló mértékben viszonzozzon, hanem vigyázni kell a' társaságra 's annak nyugalmára; a' versengés fellázasztja a' körültek levőt is, 's kínos helyzetbe teszi. Sőt épen abban áll a' becsületérzés 's szeretet, ha okosan kitérve menti meg a' társaság' nyugalmát, 's ellenfelét is vagy szelíd móddal vezetetelességéhez, vagy kikerüli. Ha sértőnknek az igazat tudtára adtuk, 's állásunk szelíd eszköz által kivívtuk, 's látjuk a' társaság' helybenhagyását: elégedjünk meg, 's ne iparkodjunk ellenfelünket egészen leverni; mert megeshetik, hogy a' tusa reménységünkön kívül rosszul üt ki: vonuljunk minél szebben

's szelídebben lehet, vissza, ellenségünk' nyilait a' szelídség' 's mivelődés' pánczélja sértetlen veri vissza, – 's ha kizajlik, magához tér: ez által jobban meg őrizzük becsületünk, mint ha tüzes csatába keveredve letapodtuk volna ellenfelünket.

10 §.

Állhatatosság.

Szünetet nein ismerő bákrsig nevezetik állhatatosságnak nagy eharacter e' nélkül nem lehet, 's ez által legkisebb, lelkek is bámulatos következésre juthatnak,

Kölcsey.

Az állhatatost még csüggedésben is önérzés boldogítja; a' macacs' vagy ingadozó' szívét pedig késő sikerét len megbánás versi.

Ugyanaz.

Minden nagynak 's nehéznek végrehajtásában az állhatatosság a' fő eszköz; az állhatatos férfiú minden akadályokon győz, midőn a' változó characterű ember egy parányi tervnek kivitelére is elégtelen, mert ő mindig ingadoz és haboz; ma egyet holnap mást kezd, majd újra egyebet próbál; a' mi ma tetszett, holnap már meg van vetve; a' mit reggel dicsér, este

gyalázza; majd ide hajlik majd oda; nem lehet, szavára, cselekedetére építeni. – Szilárd character illik a' férfiúhoz: az, kit ez bátorsággal 's rettenhetlenség-gel jegyez, nagy ember. A' változó elme vészedei-mes; ez rossz bíró, kétséges barát, 's kiállhatlan házastárs. – Mit mondunk azon nagy úr felől, ki minden órában máskép beszél, mást ígér, mást fogad 's mást tesz? mit a' bíró felől, kinek ítélete minden perczen változik? Mit a' barátról, ki most forrón ölel, majd jégfagyossággal bánik velünk, most mindent ígér, 's ha rászorultunk, nyommasztó szükségünkben nem segít, 's a' kétségbeesés közt hagy elveszni? szóval: azon férfiról, kinek kedve, véleménye, akaratja minden órában változik?! Az állhatatlan férfi veszedelmes mindenre, de leginkább magára, nője 's gyermekeire nézve, mert állhatatlanságának minden következéseit ők érzik. Az állhatatlan embert nem az ész' józan szava, hanem a' körülötte levők szokták vezetni, kik az ő gyengéjét ismerve, s ezen ismeretet használva, arra bírják őt, a' mire tetszik: 's milly szerencsétlen, milly gyáva az, ki okosságát másnak adta?! Az állhatatlan férj, mennyet poklot együtt tart keblében, angyal és ördög időnként, örömet 's gyötrelmet hint maga körül, 's mindig szerencsétlen, mert lázadt indulati kínozzák; hozzátartozandóit félelem és rettegésben tartja 's megkeseríti éltöket. – Az állhatatlan szerető szinte veszedelmes,

de utálatos is; mert ki ne félne a' vízeszű férfitől, 's ki kívánna vele kapcsolatban élni?!

II. §.

Szerénység'.

Szerénatelen bátorság szemtelenséggé lesz, 's bátorság előnézés nélkül oktan vakmerőséget szül.

Kölcsey.

Ezen vonás ritka adomány, és csak nemesb lelkek' tulajdona; azoké, kik jót szoktak tenni azért, mert nem levén jó cselekedetőknek egyéb rugója, mint kötelességük' érzete, 's a' jó és nemes iránti buzgóság tesznek, hatnak, fáradnak, izzadnak ott, a' hol kell, hol a' haza, nemzet vagy társaság és a' szenvedő emberiség kívánja, titkon csak magokban érezve tetteik' gyönyörét, kik nem szokták trombitálni cselekedeteiket, mert nem vágnak hír után, 's nem várnak más jutalmat, mint azon édes önérzést: „kötelességemnek megfeleltem.”

Nem ajánlhatni eléggé ezen szép tulajdont az ifjakkak. Nagyon szép egy szerény ifjat erénnyel tölteni kebellet látni, ki minden nemes iránt érzően él, ki minden szebb kötelességeket gyakorol, mégis visszavo-

nultan lép fel a' társaságba, tartózkodva közeledik mindenhez, és sóba semmi tulajdonságival nem dicsek, szik; mert ő nem beszélni, nem kérkedni, hanem lenni és cselekedni szokott! 's hogy az ellenkezők egymás mellett jobban kitűnjenek, hasonlítsunk most ezzel egybe mást, ki minden tettét tudatni akarja, kinek beszéde' tárgya mindig önmaga és tulajdonságai.

A' szerénységgel rokon a' tartózkodás: ezzel bírni szinte boldogságához tartozik az ifjúnak; sok pirulástól megmenekszik általa, és sok kedvetlen érzést kikerül; nem tolakodván senkihez, vissza sem utasítatják. –

12. §.

Vallásosság.

Azon kéz, inelly minket a' homályon keresztül vezet, nem enged nyomorúság' rabjaivá lennünk; és ha a' reménység' elveszti is a' horgonyát tartó fenék földet, ragaszkodjunk erősen a' valláshoz, egyetlen egy pillanat mindent megváltoztathat.

Wieland.

Ezt mint fő, 's az élet' boldogságára elkerülhetlen tulajdont, legegőbb kellett volna említenem. A' szülék'

's nevelők' dolga, hogy a' gyenge szívbe a' vallás iránt tiszteletet, buzgóságot, szeretetet és isteni félelmet beplántálják 's csepegtessék, 's vallásosan neveljék mert ama' szintolly régi, mint bölcs mondás szerint: Bölcseség' kezdete, az Úrnak félelme. – Az ifjú pedig, ha már fölserdült lételét ismeri, ezen isteni malsasztot 's erényt híven őrizze lelkében, mert ez leszen vezetője az életen által, védő paizsa a' viszontagságok között, 's vigasztalója a' sors' csapásaiban.

A' vallás embernek leghívebb barátja, legnagyobb jóltevője, 's ennek világa csalhatatlan vezetője és védelme; ez erősít minket a' nagy, jó és szép utáni törekvésünkben; ez vigasztal 's bátorít szenvedésünkben, hogy az élet' terhei alatt el ne csüggedjünk, ez áll mellettünk őrangyalként, melly megóv a' vétektől 's őriz az eleséstől; a' vallásos ember soha sem csügged el, hisz, szeret és reményi! 's ezek megőrzik a' büntől 's kétségbeeséstől; 's ha bár vészek dúlnak is felette, ha a' sors' csapásai üldözik is, ha magát mindenektől elhagyatva, vagy az egész természetet sarkából kifordulni látja is, nem csügged el, nem retteg és soha nem esik kétségbe; mert tudja, hogy egy hatalmas lény vigyáz felette, melly mindeneknek ura, kinek kezében van a' világ 's természet, élet 's halál; – ez őrzi őt; hogy ez jót akar neki: azért a' mit hatalma rábocsát, megnyugszik azon, csókolván a' kezét, melly rá örömet vagy szenvedést mért; – 's a'

milly csendes, bizodalmas 's szeretet élete, olly nyugalommal 's reménnyel hal meg.

A' vallástalan ember ki van vetközve emberi méltóságából 's tulajdonságaiból a' pallérozott életben, 's nem marad egyéb, mint egy szörnyeteg, mellytől minden okos lény fut 's retteg és rémül, ki előtt semmi erény, semmi szent, semmi védő eszköz nincs. A' vallástalan ember minden állapotban rossz, de mennél tanultabb, simább, annál veszedelmesebb, mert annál több rosszat tehet; az ilyen ember előtt nincsen gát, nincs erény, nincs véték! – Mindent a' mi él 's létezik a' természetben, csak eszközöknek tekint, 's használja céljai' elérésére. Az együgyű vallástalat csak az indulat vezeti, 's ezt könnyű kikerülni és legyőzni, midőn amannál az ész, amaz isteni szikra, mellyet az ember a' jóra törekvésre nyert, minden módokat feltalál 's használ indulatja és kívánságinak kielégítésére; erő, ész, büntetés nem képes ezt legyőzni, 's tőle őrizkedni. – Az indus, vagy más, az igaz Istent nem ismerő bátorságosabb az emberi társaságban azoknál, mert ezt a' természet' szava vezeti, a' természet' embere pedig bár visszatetsző a' nagy világban, de nem olly veszedelmes mint a' hit 's vallás nélküli keresztyén; az a' természet' 's ész' szavára hallgat, de ez semmire sem egyébre mint indulati és kívánságaira.

Vallástalan ember előtt Isten, vallás, idvezület, kárhozat csak ész' játéka, vakok' képzelődése 's a' butákat féken tartó eszköz; 's ha a' természet' szava néha felhangzik is szívéből, zabolátlan indulatai azon erőt vesznek, ez épen olly hidegen használja czéljára az erényes eget mint a' poklot; erényt tesz csupa önhasznáért, vétket ugyanazért: neki minden út egyforma, mellyen jár, csak czélját érhesse rajta: áldás vagy átok, béke vagy nyughatatlanság, könyök vagy öröm kövessék lépteit, az neki mindegy, csak oda jusson, hová akar. Vérfürdőben gázol, átkot, kétségbeesést hagy maga után, ő azt olly kedvüleg veszi, mintha mindenütt áldás harmatozna léptein! –

Őrizkedjete leánykák a' vallástalan férfiútól, fűsátok őt messze! – a' ki teremtőjét kigúnyolja, Isten 's embertől nem fél, mit várhattok az illyentől? – 's mik vagytok ti az ilyeknek?! egy boldogtalan indulat' tárgyai, melly elmúlik mint tárnad hirtelen, 's ti lap-tái lesztek kedvüknek! Nincs azok előtt becse erényeteknek, a' ti szépségtek 's szerelmetek őket nem bájolja; nem ügyelnek ők a' ti boldogságtokra, nem ismernek más akaratot mint a' mi övék, éltek vagy kínlódtok, öröm környez vagy bú, nekik az mindegy, sőt élet 's halál áll tetszésökben; akarják – 's ti éltek, vagy sírba hullotok! – –

A'legerkölcstelenebb embert is, ha vallásos, az indulatok' szelvéseiben visszatartja az Isten 's embe-

rektőli félelem, 's ha esik is, jobb óráiban magához tér, és ha más nem, a' síron túl reá váró igazság' félelme megrendíti; de a' vallástalan embert mi tartóztatja vissza? – Alacsony utakon csúszik, vérben gázolva tör előre, vagy erényes kép- 's testtel áll fel, hogy az ártatlanságot törbe keríthesse; mint a' kígyó mász fel kebletekre, ott hízelg! – 's ti későn vesztetek észre, hogy hiénái fogaikat a' szív belsejébe vágtyák, hogy össze van tiporva boldogságtok, sőt maga az élet is! –

Ma pedig, fájdalom! igen sok az ifjú, ki vallástalanságra hajlandó; sőt vannak kik míveltség 's magasb gondolkodás elleninek tartják a' vallásos buzgóságot, kik gúnyolják a' szokásokat 's ájtatosságot, 's nevetnek minden imádságot; azonban az érett kor, a' jó társaságok, szenvedések és kora nyomorúságok sokat visszavezetnek a' jobb útra; mert mikor szenved, 's elhagyatva van az ember, ragaszkodik leginkább a' valláshoz, 's tér vissza az Istenhez mint egyedüli vigasztalójához. – Szerencsétlenebbek az elfajult gazdagok ezen tekintetben, és a' könnyen élők; mert ezek nem érezvén az élet' terhét 's azon viszontagságokat, mellyekkel a' szegénynek küszködni kell, méllyek megalázni szokták a' kevélyt 's Istenhez vezetni a' gonoszt; ezek többnyire megmaradnak jó vagy rossz természetükben, 's csak egyedül társaság az, melly ment, vagy segít rajtok.

Én nem foghatom meg, 's a' műveltség' szabályai-
 val összeegyeztetni nem tudom azt: mint lehet valaki
 a' keresztyének között művelt ember 's mégis vallás-
 talan? Nyilván azon hamis véleményen alapú ez sokak-
 nál, hogy a' ki nyelveket tud, társaságban a' kor'
 szelleméhez képest elég sima, bőbeszédű, vagy mu-
 lattató, muzsikál, tánczol: már művelt; – nem úgy
 van! ez álműveltség 's hamis a' felölök való felfogás.
 Művelt emberben többnek kell lenni az elébb elszám-
 lált tulajdonoknál; azok még mind csak külső művelt-
 ségre mutatnak, a' testre, mellyben a' lélektől semmi
 sincs. Művelt embernek mind azon jó tulajdonokkal kell
 birni, mellyek az emberi nemzet' boldogságára meg
 kívántatok, 's ezt gyakorolni is szükséges, különben
 művelt nem lehet. Egy szép külsejű, csinos öltözetű,
 kellemetes társalkodású férfi törbe kerít egy ártatlan
 leánykát, megejti; 's hibáját nem hogy helyre hozná,
 hanem még azzal neveli, hogy a' leányt szerelméért
 's önfeláldozásáért megveti, 's a' különben is szeren-
 csétlent a' kétségbeesés' örvényébe taszítja: ki meri
 már mondani, hogy ezen ember művelt? Miben áll az
 ő műveltsége? Öltözete' megválasztásában, külsője'
 kedveltetésében, 's hízelgéseiben? 's abból hogy ezen
 tulajdonokkal a' mások' megrontására visszaél?! – 's
 ez leszen a' világi műveltség, ez az a' mi művelt em-
 bert jelel?! 's csak ennyit kell várni 's illyeseket a
 műveltségről? Ez nem művelt ember, ez bűn' szörnye,
 ördög a' műveltség' álarczájában! – Csalni, ártatlan-

ságot rabolni, erényt kijátszani, embertársunk' szerencsését, boldogságát, becsülését, 's gyakran életét is készakarva előre föltett célból feláldozni egy vétkes indulatnak perczig tartó gyönyörúségeért, sasép kis míveltség lenne a' keresztyén világban! –

Az a' mívelt férfiú, ki mind azon eszközökkel bír, mellyekkel a' maga 's embertársa' boldogságát munkálhatja; ki magasan, hön lángol a' szépért, jóért; ki az erényt minden emberben becsülni tudja, ismeri kötelességeit maga 's embertársai iránt, és betol' ti azokat egész erejéből, 's jól tesz mindenütt, a' hol kívántatik; esze, szíve, karja 's vagyona készen van a' haza', nemzet' és embertársa' boldogítására, azaz: szereti hazáját, felebarátját, féli az Istent, 's tiszteli mind azt, mit a' vallás elébe ad, utálja 's kerüli a' bűnt, védi az ártatlanságot, 's gyűlöli mindazt, a' mi-ben tiszta cél't 's egyenes lelket nem lát. Hasonlítsuk már most össze előbbi példánkat ezen rajzollattal, 's meglátjuk, mivé törpül mívelt emberünk.

A' melly embernek vallása nincs, az a' keresztyén világban mívelt nem lehet, 's bármint okoskodjanak az indulat' emberei és vallástalanok: állításom femlíthetlen. Mert ha azt hiszszük, hogy a' mívelődés és nevelés a' társasági életnek azon eszköze, mellyekkel arra törekszik, hogy az embereket boldogságra vezesse, magát és másokat boldogítson, szóval:

hogy boldogságot hintsen maga körül, (ezt pedig kell hinnünk, mert ez célunk, ez rendeltetésünk már a természettől is), – legyen bár ezen boldogság különböző, de ha minden jobb érzésű ember, velem a boldogságot valamely jónak elérésében helyezi, 's énnel; elérésére nevelés 's művelődés által reményi juthatni: a' vallásosság ki nem maradhat a' művelődésből, – mivel mint főlebb is láttuk, az emberi indulatokat ez korlátolja vagy emeli, sőt ez mutatja meg 's jeleli ki a' vétket mint az erényt. – De továbbá: vallásos érzelem nélkül nem is képes az ember eléggé ismerni célját 's rendeltetését, valamint azt sem, hogy mii kíván tőle ez vagy amaz kötelesség. A' melly halandó' e' nélkül él, nem lehet csudálni, ha esik, bukik, rohan, ejt, ront, 's egész emberi méltóságából kivetkezik; egyik esés a' másikat szüli, a' hibából lesz a' vétek, ebből iszonyú bűn. Hol á' vallás' világa néni vezeti a' halandót, hol ezen isteni malaszt nincs segédül: sokszor jó szív mellett is, egy kis botlás szőrnyű vétekké' fajul.

De ha elértük is a' kitűzött célt, ha fölleltük is a' keresett vágyakat: vallás nélkül nem bírhatjuk azt állandóul, mert nincs eszközünk megtartására; – 's mivel a' legvadabb embernek, a' vallás-gúnyolónak is vannak pillanati, mellyekben az indulatok zajjá csendesedvén, a' jobb emberi természet fölébred benne, 's e' pillanatokban kénytelen elismerni az Isten' és val-

lás' hatalmát; látja milly szörnyeteg ő, ki ezekből csúfott üzött, ki czéljára nem azon úton ért, mellyet a' vallás 's erkölcsi törvények szabtak elébe, visszaborzad magától 's egészen leveretik: azon öntudat, hogy boldogságához vétkes utakon jutott, rémítő helyzetbe teszi; 's ragyogjon bár fényben, álljon bár magas polezon, ez megalázza őt 's szédülje keble' boldogságát –

Midőn vétkes utakon, vallás' és természet'' szavára nem hallgatva eljut valamely ember czéljára, 's magosán ragyog világi nagyságában, és örülni látszik, hogy kívánsága' birtokában van: hiszszük talán, hogy boldog is? sohasem! – Boldogtalan az mind, ki tiszta öntudattal nem állhat elé, 's magának szemrehányást tehet; az ő boldogsága kín, 's mielőtt elérte czélját, már a' bűn súlya előidézte keblében a' pokolt. De legyen boldog az életben! kéjek 's örömek szárnyalják körül; hadd szunnyadjon lelkiismerete, ne bukjék le képzelt nagyságából, ragyogjon vagy tündököljék fent mindenek' bámulására, 's ha úgy akarja még tisztelete is környezze, ne találja soha a' büntetés, sőt még a' betegség se költse föl álmából magát megismerni 's lelkével számul vetni: eljön a' halál! – Nincs halandó, kit ez meg ne retentsen, még pedig mennél gonoszabb, mennél vallástalanabb \olt, annál iszonyatosabban! rémítő boszút áll a' természet magáért 's rettenetesen ítélt fölötte az Isten, 's vallás' hatalma;

tudni fogja akkor, hogy van Isten, van hit, 's vannak a' természetnek törvényei: de ő ezeket nem tanulta, nem akarta ismerni, – 's ezen rémítő állapotban hit, remény és szeretet nélkül hal meg! – Van-e ennél leverőbb? 's lehet-e rettentőbb gondolat?! –

3. §. Szelíd alázatosság,

Ezen testvér tulajdonságok a' műveltség' főbb bélyegei, ezek nélkül a' műveltség hiányos, sőt nem is lehet; minekokaért ezek minden ifjában megkívántatok 's igen ajánlók. A' kevélység 's felfuvalkodottság minden emberben gyűlöletes, de az ifja emberben legkivált utálatos. Az ilyen nem vigyáz ráng vágó illendőség, nem vagy korra, sem szavában sem cselekedetében; sért, bánt ott is, hol nem akar. Ha ilyen férj jut egy gyengéd érzésű asszonynak, eleped az hamar; illy férfiak tanítják a' nőket mártíromságra, – ha válni nem tudnak, halni.

Ezen faj közé tartóznák azok, kik nagyságukat vagy hatalmokat náluknál kisebb és gyengébb ember-

rel éreztetik a' társaságban vagy azon kívül: kik azt hiszik, hogy azért, mivel a' gondviselés tükét sokkal fölébe emelte alattvalójiknak, szóval, tettel, az igazság 's illendőség' törvénye ellen gyakoralhatják kedvöket 's űzhetik csapongó indulataikat. – A' nagyság, míveltség és nevelésnek legkitűnőbb jele a' szelíd alázatosság, leereszkedés, 's gyengédség. Mik lesznek tehát azok, kik a' kisebbeket 's náloknál alantabb állókat megvetik, lenézik csak azért, mert nekik titulusok hosszabb' vagy birtokuk egy pár telekkel több: 's tán azért, mivel egyikét fokkal mások fölött állnak, mindentől rabszolgai bókolást várnak! – kik a' kisebbek vagy alattokvalóik iránt jogot képzelnek, minden ember lealacsonyító 's keserítő szavakra, tetekre, megtámadásokra nem tekintvén erkölcs-illendőségre; kik nem gondolnak a' mások' becsülete erénye 's nyugalmaival: mennyire törpült le már az ilyen, nagyságából, mint lön kisebb az alattvalónál, kit megalázni igyekezett?! –

Van példa, hogy a' gazdag úr idegen tisztviselőhöz mint utas megszállt, szívessen fogadtott; de minekutána ő a' restülön végig nyúlt, 's sáros kutyája mellé ugrott, 's ezt a' házi asszony merész volt lehajtani: onnan felugrott, 's károm-

kodva elrobogott, hogy a' szegény, drága eszközt nem tartotta szerencsének, kutyájával elpiszkoltatni. Vajjon minő fogalma volt ezen úrnak a' gazdag és szegény közti viszonyról, a' gazda és vendég közti jogról?! –

A' szegény, de jó érzésű szülék mindenöket feláldozva nevelték egyetlen egy leányokat olly műveltségre, a' millyet megkívánt a' kor' szelleme, a' leány' rangja 's szépsége. Társaságijait volt, hol ez mint hajnalcsillag tündöklött szépsége és erényével fölülmúlta a' gazdag' matróna szep-lős leányát már azzal is, hogy nem kegyeskedett. Ez bánta az anyát 's hogy megalázza a' szegény-leányt, mindig leányasszonynak szólította. Ezek 's ehhez hasonlók azok, mellyek mutatnak nevetelenségre, igazi nagyság' hiányára és rossz szívre.

A' művelt ember soha sem sért, sem aláz, sőt pirul a' más hibáján, de nem pirit soha szándékból, maga szenved inkább mint mást sértsen. A' művelés 's nevelés törvénye azt kívánja, hogy minden iránt leereszkedők legyünk; a' gyengédség, hogy senki-nek gyengéjét ne érintsük; az enyém 's tied közt pe-

dig, legyen az világi jó, vagy erkölcsi tulajdon, az igazság korlátot von! – Senkinek sincs arra joga, hü a' nevelést 's illendőséget nem tekintjük is, hogy akárkitől is maga iránt többet csikarjon, mint érde- mel; hogy pedig bárki mást tulajdonában károsítson 's bár melly tekintetben megsértsen: azt nem csak a' természet, de a' világi törvények sem engedik. Azért hogy valaki nagy ősoktól származott, vagy a' szerencse magas polczra emelte, nem mindig több ám a' közérdemben megöszült szegénynél. Minden ember lehet tiszteletre méltó, nagy és derék körében; az is, mihelyt megfelelt rendeltetése- és kötelességé- nek. A' gazdag sok pénzével nem vásárolt minden omber fölött szabad tetszést gyakorolni, 's nincsen joguk a' szegényt alázni vagy bántani, sőt az úr és szolga között is megmarad az emberiség iránt fennál- ló figyelem. A' szegénynél szinte van becsületézés, de van erény 's erkölcs is; – a' ki ezeket bántja, 's figyelemre nem méltatja, nemtelen az.

Mennél nagyobb az úr, 's minél fényesebb pol- czon áll: annál alázatosabb, szelídebb 's leereszkedő, 's ez mutat az igaz nagyság, míveltség 's erkölcsre; s az illyet szeretet, tisztelet és köz bizodalom kör- nyezi, midőn amaz, bár hágjon csillámtetőre, törpé- vé alakul, legfőlebb félelmet csikar, de tiszteletet so- ha sem arat. –

Szép egy szelíd alázatos ifjat nézni mint katonát hadisten ő így, az ellenség előtt is szeretet 's tisztelet környezi körül minden lépteit; szép a' törvények mellett a' hon' 's nemzet' java 's szabadságáért nyomósan de szelíden, senkit nem sértve szólani, szép védeni az igaz ügyet, 's pártfogolni az elnyomott szelid közbevetés által; szép ha forrón szorítja kebléhez barátját, ha menti embertársát 's hibáját, ha szelíden feddi meg a vétkezőt, vezeti a' gyengét, biztatja 's erősíti a' csüggedőt, de legszebb akármeiyy formaruhában a' kedves hölgy előtt, mikor szelid epedő szemekkel kéri 's fogadja a' szerelmet. – A' szelid alázatos ifjú drágakő; keressétek ezeket lánykák mint kincset, ezek boldoggá tesznek benneteket. A' kevély felfuvalkodott senkit sem szeret, csak magát, ő magáért tesz mindent; ő előtte nincs barátság, nincs tiszta szerelem, mert mindenben csak a' maga hasznát 's tetszését keresi; mindenütt fényleni, bámultatni vágyik 's mindent bírni óhajt; ha valami hiúságának 's nagyravágyásának nem tömjénezt, kívánságát ki nem elégíti, elhagyja, megveti azt, tovább megy ismét, 's mást keres, melly éldelete.

Ezek azon fő tulajdonságok az életben, mellyeket az ifjoknak megszerezni vagy elkerülni boldogságukra elkerülhetlenül megkívántató; ezeknek kezdete a' nevelésben ered, kifejlésre vinni 's megállapítani az ifjú' dolga. Ne higye azt senki, hogy a' fiatalság

nem művelheti magát, míg elméje meg nem állapodik, hogy azokat csak az indulatok vezetik. Ezt talán állíthatni ott, hol a' nevelés rossz volt; de inkább a' vad nemzeteknél 's pogányok közt, nem keresztény országban, hol leveltetik 's műveltetik a' gyermek, mihelyt jární tud 's életében annyi nagy, nemes és szívemelő példát lát! – Ha tudja az ifjú, mi jó mi rossz 's ha a' nevelés célirányosan történt: nem fog hibázni a' következés; ha a' szív lobban is, ha a' vér forr is, az ész' világa, a' hideg megfontolás győzni fog. – Bizony nagy szégyenére volna a' XIX. század' ifjainak még pedig nevelt ifjainak, ha ők állatoknak tekintetnének; pedig ha csak a' szív' és vér indulatján járnának, csak ugyan nem lennének több mint állatok. Az embernél a' józan ész vezeti a' szívet, a' lélek a' testet; hamar érik jelenkorunkban az ember, hamar tanul gondolkozni, tanuljon tehát vizsgálni és győzni is! –

Csak ne hízelegjünk soha magunknak, csak mindenkor részrehajlás nélkül vizsgáljuk cselekedetünket, 's az ítéletben ne legyünk engedékenyek, meglátjuk, mely sokra megyünk előre, naponként rajta kapjuk magunkat valamely helytelen indulaton, tetten vagy gondolaton; iparkodjuk ezt elmellőzni, le győzni 's kiirtani; ha nem találunk fel magunkban valamely szép tulajdonságot, szerezzük meg azt; vannak nagy emberek, példás férfiak minden korban 's rangban,

vegyünk fel ilyeneket mustraképeknek, hasonlítsuk magunkat össze azokkal, 's iparkodjunk őket követni.

A' ki ekként meg nem szokva cselekedetét vizsgálni 's magával számot vetni, felette tökéletesül, ez által számtalan bajokat elkerül, mert elmellőzi azt, a' mi káros, megszerzi ellenben, a' mi szükséges; a' magát ismerő ember felette nagy részben bír a' boldogsággal, 's boldoggá tesz másokat is társágában; nem indul fel minden történeten, többnyire magában keresi az okot, 's így mást nem sért, nem kíván mástól ereje felett valót, mert tudja mennyire alkalmas ez ember; ha hibáz, nem ítéli nagyon, ismervén az emberi erőtlenséget 's a' legerényesb embertől is csak annyit vár mint embertől; tudja, nincs tökéletes semmi csak maga az Isten, – hogy a' hiba, mint az erény emberek tulajdona: az ilyen ember fűszere az életnek, ez boldoggá tudja tenni nőjét is.

II. *A' leánykor*

's megkívántatósági.

Szíveket hódítani
Könnyebb mint megtartani;
Hogy te megtartsd szép leánka
A' hódított szíveket,
Nem mulandó kellemidre,
Rényre építsd érdemed.

Bajza.

Sokat mondtam az ifjakra nézve szükségeseket a' boldog házasságra; de igen keveset ahhoz képest a' mit érzek, 's a' mit kellene: de nem vagyok elegendő leírni azt úgy, mint óhajtom keblemben, hogy minden ember

egy pár, 's minden pár boldog legyen! A' leányoknál még több a' mondani való; de nagy tapasztalás 's emberismeret kívántatik arra, hogy valaki először minden törés nélkül, olly értekezést írjon a' nőnem' ügyében, melly azon sok rossz, hibás, bal- 's Isten tudja miféle véleményeket, mellyeket felőlük ellenségeik hintenek, legyőzhesse. Én részemről olly szerencsés vagyok, hogy igen kevés rosztat annál több jót ismertem a' szépnemből, 's okom van határozottan állítani, hogy a' nőnem jobb, mint a' férfi, 's fele sem úgy van mint ellenségeik állítják,— 's ha van rossz nő, vagy hívtelen szerető, keresse okát a' férfi többnyire önnön magában: majd alább ezt felvilágosítandom. Azonban azt sem lehet állítani, hogy a' leány és asszony mind jó, és nincs számunkra mondandó sőt szemrehányni való is körüi; de ők is emberek, test és vér, gyengék, töredékenyek!

Hogy a' leányoknál a' nevelés már igen el van hibázva, azt feljebb láttuk: azonban igen sok történik a' hajadon korban, mi hogy történjék vagy ne történjék, nem lehet egészen a' nevelésből következtetni, hanem azon korból, mellyben már szabadabbak, midőn a' nevelés alól kikeltek. A' leányoknak kevés bajuk levén a' tudományokkal, azt rövid idő alatt elvégzik 's hosszabb idejüket a' nevelés 's mivelődésre szentelik; de nincs is annyi viszontagságokkal összekötve nevelésök, mint a' férfiaké:

eszök hamarább érik, korábban fejlenek, és soha magokra szemlében nincsenek hagyatva, 's alkalmuk is alig van hibázni; a' férfi pedig életének fele részét tölti el nőtelenységben, míg a' tudományokat végzi, míg nevelése 's művelése végezve van, 's hatáskört és hivatalt nyer, hogy alkalmas legyen házasodni. Mennyi tehát már ezen hosszú idő alatt az alkalom szertejártokban, a' mód 's néha a' kísértés is – 's mennyi esés 's botlásnak van kitéve a' gyarló ember?! – a' leány' pedig 14 éves korában kifejlett, nevelése végezve van, 's férjhez mehet; 16 éves korában már asszony feleség 's anya, midőn a' férfi még ezen idejében gyermek és vessző alatt van. Azért méltán várható, hogy ha alig egy pár év az, melly a' leányt mint hajadont, a' gyermek és asszony-idő közt mutatja; az alatt fedhetetlen legyen. Többnyire az anya a' fő ok leánygyermekének jó vagy rossz nevelésénél, valamint akkor is, ha a' hiba a' nevelésen túl az ő oldala mellett, 's anyai felügyelése alatt történik.

Az okos anya, azon kívül, hogy a' nevelésben erkölcsi éleire vigyáz leányának, igen jól tudja, milyen irányt kell adni annak a' nevelés után is, ha ismeri a' társalkodási világot 's a' kor' szellemét: és mivel ő is volt leány, 's most már asszony, példájából nevelhetné 's vezethetné leányát; de noha magok élő példák 's eleven tükrei mind a' két kornak, mégis

elvesztik szemök előtt a' czélt, a' minek oka néha a' rövid látás, elme' hiánya is lehet: de többnyire az átkozott nagyravágyás és hiúság. Hogy ennek igazságát láthassuk, nézzük végig egy pár anyának életét.

Egy jó birtokos úr' felesége, ki most tisztességes öregségben és szükség nélkül élj midőn férjhez ment, nevelve volt: tudott muzsikálni, rajzolni, énekelni, 's szép asszonyi kézimunkákat, egy szóval: minden nemest és szépet, a' mit egy nevelt kisasszonynak tudnia szokás; tudott talán egykét féle czukros süteményt is keverni, mert jó módú szüleinek házában látta a' szakácstól: de kedves gyermek lévén, soha szélre sem bocsáták, mindig tetszése szerint kelt, feküdt, házi foglalatosságokra a' világerért sem eresztették, a' női és háziasszonyi kötelességeket nem tudatta vele senki; konyhába, éléstárba nem volt szükség mennie, mert volt elég cseléd: 's így azt evett mit a' szakács főzött, miből és hogy? az nem vala gondja; férjhez ment, mátkája szép hivatalban volt, midőn megkérte, 's idővel többre is menendő; – nő lett, – kevés idő múlva a' férj hivatalából kimaradt, a' jövedelem csökkent, csak kevés vagyonából kellett élni; de a' férj élet' embere volt, értett a' gazdálkodáshoz, iparkodott, izzadott, szerzett, de nem volt ki a' beszerzetet meg takarítsa, okosan használja; míg a' férj künn fáradott, keresett, oda benn minden rend nélkül hevert, apadt s vesztegetődött, mert a' mívelt nőnem értett semmi-

hez, zongorán játszott, olvasott, rajzolt 's legfeljebb virágait nézegette; – oktatta feleségét a' férj, kérte hogy ügyeljen föl a' háznál, lásson a' cseléd után, takarékos kiadásokat tegyen: de ez baj volt, ő nem szolgálónak neveltetett, ő azt apja' házánál sem tette, nem azért ment férjhez 'stb. Azonban az ügyes férj el nem csüggedt, kettős szorgalommal iparkodott, korán lármázott fel mindent a' háznál, 's kötelességeket osztogatott; a' kényes nő így nem alhatott sokáig, elégszer ájuldozott az alkalmatlanság miatt, eleget panaszkodott görcsökrül, de híjába! a' férfi szilárd volt feltételében; 's bár vérzett szíve, látván hogy szeretett nejét kénytelen kényszeríteni, – tette, mert látta, hogy a' nevelés' hibáját neki kell kipótolni, az asszonyt formálni 's kötelességeivel megismertetni. Egyszer elszökik a' szakácsné mást hirtelen nem kapni, vendég jó ez alatt, az asszony nem tud egy kalán levest főzni: a' férj izzad, pirul 's küzd,' az asszony megbetegszik a' nyughatatlanságok miatt, 's a' férj mégis rendíthetlen.– Már anya is, most még inkább nyomatva van a' gondokhoz nem szokott lélek 's kényes lest: 's míg a' férj azt kívánja, hogy az egészséges ép testű anya maga szoptassa gyermekét, lélekfájdalommal látja ép lelkű 's testű nejét csupán az elkényeztetés 's rossz nevelés miatt szenvedni, – de erőszakot tesz magán, hogy nőjét, gyermekét megmentse a' veszedelemtől, állhatatosan megmarad kívánságai mellett, hogy a' nő félretévén a' haszonta-

lan ábrándozásokat 's hiúságot, szokjék házi asszony, anya 's nő lenni! Végre lassankint megszokik 's betanul mindenbe, de úgy el is van foglalva, hogy zongora, ének, rajzolat 'stb. mind maradnak, 's örül ha éjjel csendesen pihenhet. – Azt hiszszük már most úgy-e, hogy a' derék asszony, kit sok fájdalma, könnyek 's magamegtagadás edzett derekké 's tiszteletre méltóvá, önnön példáján tanulván, gyermekét jobban fogja nevelni, 's hogy úgy ne járjon mint ő, jó korán a' házi foglalatosságokra szoktatja? – eszében sincs! bánja, hogy olyanhoz ment férjhez, kivel ennyit szenvedett, holott máshoz is mehetett volna, ki mellett nem kelle úgy lealacsonyulnia, hogy a' házi foglalatosságokat maga tegye, éléstárból maga adjon ki, 's még néha főzön is! megesküszik tehát, hogy leányát nem olly hivatalbelinek adja, ki hivatalából kimaradhat, hanem olly annak, a' ki eltarthatja; nem is kis birtokosnak neveli, hanem gazdagnak, grófné vagy bárónévá kell lennie, ki megbecsüli 'stb. 's épen olly kényesen 's hiún neveli, mint ömaga volt, sőt a' mit ő nélkülözött is, mint táncz, idegen nyelvek, leányának tudnia kell; meg akarja mutatni, hogy ha ő iránta figyelmetlenek voltak szülei a' nevelés- 's férjválasztásban, ő gondosabb lesz; leánya mindent fog tudni, csak azt nem, a' mit ő nem tudott, kötelességeit, – de meg is akarja mutatni, hogy nem is leszen rá szükség. Felnő a' kényes szép kisasszony, az atya meghal; a' nevelésre fordított tetemes költség, anya' 's leánya'

fényűzése, 's talán a' közbejövő mostoha idők, bal-
 esetek, annyira olvasztják a' különben is kis birtokot,
 hogy a' család alig élhet; – az urak, kiknek a' ha-
 jadon nevelve volt, elmaradnak, a' grófok, bárók nem
 mutatkoznak. A' leány érik, 's végre férjet óhajt; a'
 nyommasztó szegénység vagy egyéb körülmény kény-
 szeríti az anyát leszállni fényes egéből; végre egy
 derék tisztviselő ajánló külseivel elnyeri a' leányt; a'
 tiszt ismervén az anyát mint ügyes házi asszonyt,
 nem is képzel mást, mint hogy leánya is hasonmása;
 haza viszi 's látja, hogy felesége minden szépet tud,
 csak azt nem, a' mi állapotjához szükséges; gazdál-
 kodni, gondolkozni, egy keveset túrni, néha szen-
 vedni nem. Az anya még él, leczkézi a' vőt, hogy
 el ne feledje, ki a' felesége, 's tartsa szerencsájének,
 hogy a' nagyságos famíliából eredt, 's tekintetes ház-
 ban született kisasszony hozzá ment. 's ez így foly,
 míg a' tiszt győzi. De egy tisztviselő' vagyunkája,
 hol takarékos gazdálkodás helyett a' pazarfény 's vesze-
 tetetés uralkodik, hamar összeolvad. Így járt a' mi
 emberünk is; szerencséje volt nézni szép, nevelt
 felesége' hiúsága, nagyravágyása 's kötelességeinek
 nem tudása, miként pusztította el, 's végre hivatalá-
 tól is megfosztotta 's nyomorúságra juttatta. Azt
 reményijük most már, hogy ezen anya a' jó útra tért,
 megismerte a' nagyravágyás' és hiúság' káros követ-
 kezéseit, 's átlátta, hogy a' közönséges életben az
 asszonynak kötelességei vágnak, miket tanulni 's

gyakorolni szükséges, azért leányát okosan neveli a' czélra. Ne higyjük; segedelmet koldul, mégis leányát a' nagy világ' tónusa szerént neveli; ő szégyenli azt, hogy tisztné lett, de ezen hibáját leányában akarja kipótolni; megesküdt, hogy az tisztné nem lesz, hanem csak ollyannak neveli, kinek házassága, famíliájának elveszített fényét visszaadja. ' \$ mi lesz végre? egy falusi ispány' nője, – de azért ez sem készül sorsabelinek adni leányát, mert az ivadék nemes, 's így reménylhető a' szerencse; mesterembernek adni derogál, míg végre mégis hogy férjhez menjen, mesterné vagy falusi jegyzőné lesz. – Nem hű-e ezen rajzolat egy vonalig? 's nincs-e az életből merítve?! Így esik az ember, így szüli a' hiúság a' vétket, 's ez okozza a' végromlást. – Számtalan szegény úr, vagy tisztviselő, kinek semmi egyebe nincs, mint sanyarú szolgálatja után napi kenyere, koldul vagy adóssággal terheli magát, hogy leányát nem úgy mint rangja, állása kívánja, mert ez kötelessége, hanem mint a' nagyok fényesen nevelje', 's képes elmondani, hogy elviselhetetlen csapás volna reá nézve, ha leánya mesterembernő lenne. Tudok a' középnél alsóbb osztályból leányt eleget, ki a' főzőkalánt a' világért kezébe nem venné; ismertem egy nagyon közönséges kisvárosi mesterember' leányából lett falusi ispánnét, ki ha a' konyhára ment valamit megnézni, fejét 's arczát kendőbe burkolva, a' kendőt orránál is gombtűvel akasztván meg, egyedül szemét hagyta takaratlan,

mert félt, hogy a' tűz megpirítja, vagy a' füst beszennyezi szép képét. Kell-e még több a' hiúsághoz? Ezen vétek az anyákról a' leányokra, ezekről pedig az unokákra száll, 's mindig nagyobbulva, mert egyiknek sem volt, kitől jobbat látni, 's megtanulni, hogy a' hiúságot nyomorúság, 's a' fenhéjazást megalázódás követi. – Az okos anya nem fogadhat, sőt nem is állíthat elhatározólag semmit előre; tegye meg anyai kötelességét gyermeke iránt, kérje az Istent 's reményijén! –

A' hiú anyák, ha leányaikat a' házi foglalatosságokhoz szoktatják, a' gazdaságban gyakorolják, vagy konyhán tanítják: azt hiszik, hogy lealázó!? Ugyan van-e okos férfi, ki ezért megvesse vagy megítélje őket? – Sőt ellenkezőkép van a' dolog; az okos férfi tovább néz a' jelennél, ő nem csak boldog időre, hanem minden időre veszi feleségét, 's megkívánja, hogy tudjon az mindent, mit egy házi asszonynak, nőnek, anyának tudnia kell; ha olly szerencsés lenne, hogy nem lesz reá szüksége, ez által nem szenved kárt; ha pedig lesz, hasznát veszi. Senkinek sincs homlokára írva a' jövődő! –

A' leány különben is hamar lehet szerencsétlen akkor is, ha minden jó tulajdonságokkal bír. Hány férj elégedetlen ok nélkül is? hát ha még ok is adódik?! Miért készakarva idézni elő a' hajakat? Meg

jön az hivatlan magától is. Egy anya sem neveli magának leányát; de még azt sem tudja, hogy kinek', még csak föltételbe sem lehet hozni, kié lesz a' leány. – Van elég fenhéjázó anyák 's leányokról példa, hogy nagyra-vágyás 's -látás mellett, melly iszonyú kis vagy éppen semmi szerencsével is be kellett elégedniük.

De legyen úgy, hogy tudják a' szülék előre, kinek nőjévé leszen leányuk; frigyét vetettek-e a' sorsal, hogy állapotja állandó lesz? 's vájjon nem foga szorulni ez vagy amaz megvetett tulajdonságra valaha, mellynek birtoka vagy hiánya teszi szenvedhetővé vagy éppen kiállhatlan keserűvé az életet? Sokan estek már alá a' magasból! ez a' mi sorsunk a' nap alatt; így volt 's így leszen örökké t –

Ha már a' szülék' hiúsága, nagyravágyása, vagy idétlen szeretete, valamelly jó tulajdonságot elmulasztott leányuk' sajátjává tenni; ha ő eszével él 's szereti boldogságát, szerezzze meg maga; szokjék munkához 's magán és indulatin uralkodni. Ne bízza el magát senki a' születésben, gazdagságban vagy szépségben; mulandók ezek, mind elvesznek mielőtt létre jönnének. A' szénség kincs; – örömmel veszszük kezünkbe a' szép,gyümölcsöt, és boszankodva dobjuk el, ha fanyar, vagy belseje nem ép: ha olly ajánló nem lett volna külseje, nem bántana úgy bennünket.

A' szép testben szép lelket hiszünk lakozni, 's ha megcsalatkozunk, kétszeresen vagyunk érdekelve. A' szépség inger, de csak úgy lesz bájoló, ha belső tulajdonokkal párosul; a' szépség magában pusztaság, lakatlan ház, használhatlan gyümölcs, egy pillanatig tartó gyönyörűségre elszibbasztja az érzéket; fölébred a' férfin mámorából, elszalad az erénytelen kebeltől, 's kifejti magát az ölelő karokból, 's messze kerüli vagy eldobja magától. De meddig tart a' szépség? – Kél mint a' derült nap 's nyugotra elenyész, vagy nyugta előtt fellegek homályosítják; – egy forró nyavalya, egy hideglelés vagy ínláz: 's lehullnak a' piros rózsák az ajkacról, barázdát vonnak az esztendők a' sima arczait, 's a' kellemes képen nem marad egyéb fájdalomnál, a' hódító szemekben könnyek, 's a' piros arczait a' letépett örömök' romjai. Az okos lelkes férfiút nem a' külszépség láncsolja le, ez csak csudálatra bírja; belső tulajdonok azok, mit ő keres; 's ha a' szépséget ezekkel párosulva találja, akkor úszik kéjek' özönében, akkor bír angyalt, és csak ekkor boldog! –

Valahányszor tükör előtt álltok tehát leánykák, és ez azt mutatja, hogy szépek vagytok, nézzetek lelketekbe is a' józan ész' világával, 's kérdezzétek meg magatokat: vájjon megfelel-e az a' külsőnek? –'s valahányszor egy ékességet tűztök fejetekre, mind

annyiszor egy szép tulajdonságot is öltetek fel 's le-
gyetek ahhoz hívek. –

A' testet, a' külsőt, a' természet adta; ezért le-
gyetek háládatosak, 's becsüljétek meg a' természet
ajándékát, – szerezzetek ahhoz annyi szép és jó tu-
lajdont, a' mennyit kíván egy ideális szép hölgy, hogy
tökéletes nő legyen: különben a' természet boszút áll
magáért, kamattal kívánja vissza ajándékát, melly
néktek sok könnyetekbe kerülend; mivel nem felelte-
tek meg hivatástoknak, megvetve lesz 's utálva szép-
ségtek.

Nem tudtok példát utálatos szépség felől? – de
pedig sok van. Hány gyönyörű testet kerül minden
jó erkölcsű nevelt férfiú? hány van, ki minden külső
kecsei mellett sem képes egy középszerű ifjat állan-
dóul hatalmában tartani? hány férfi van, ki megutál-
va szép külsejű nejét, futja 's kerüli? mert nincs in-
ger, nincs ösztön, hamar ki van merítve a' csudálat;
nincs a' szépben semmi nemesb való, mi a' léleknek
éldeletet adna; ha kivetkeztetik azon színből, mellyet
a' természet reá pazarolt, nem egyéb marad mint egy
holt testtel telt koporsó. Az illy szépségnél nincs
nemesebb vonzalom, nincs szerelem, sem bizodalom;
a' szem 's indulat talál itt egy szempillantásra csak
gyönyört. Milly leverő, milly lealacsonyító ez reátok

nézve leányok, kik a' léleknek vagytok ideálja, észképel!?

Kérdezd leányka fénylő sugárod mit használ!

Kérkedel szemed' tüzével?

Arczád' fria bibor vérével?

Mit a' torha senyvtől hitelezél

Leányka, ezen kölcsön kapott

Pirosságért nagy kamatot

Fog tőled kívánni a' szenvedés 's halál!

Schiller.

1. §.

A' s z e l í d s é g.

Oh te hatalmas vagy, voltál és leszesz ötökké,
 Csendes bájaid ált, szűz nemes asszonyi nem!
 Azt mit nem képes szíve a' csendesnek elérni
 A' háborgó nem fogja elérni soha.
 Férfiat illet erő, neki törvényt védeni tiszte,
 Ah de az asszonynak trónusa a' szelid ék.
 Sok játszott ugyan ész 's tettel fejedelmi hatalmat,
 Ám de övé akkor nem lőn a' hölgykorona.

Schiller,

Ezen tulajdonnal olly elkerülhetlenül kell bírni a' nőnemnek, mint a' bátorsággal a' férfiaknak. Szelidség nélkül nem lebet a' leányban semmi bájoló, semmi

vonzó, sőt e' nélkül gyűlöletes lesz. Légy szende, szelíd, szép leány, a' legdurvább embert is elbájolja, 's a' legkicsapongóbb indulatú férfit korlátolja: ellenben e' nélkül nem bájol, nem vonza a' mívelt férfiút, sőt ha megakadna is szeme rajta, ha hajolna is feléje, irtózva retten A' issza, eltaszítja magától vagy fiit tőle; mint egy ritka alakú kígyó, melly az idegen ég'' hajlat' kőszikláin tenyészik, tűnik élőkbe az illy néMBER; bámuljuk a' természettől nyert színét, elmerülünk nézésében, csudáljuk szépségét a' maga nemében pompás alaknak, de irtózunk közelébe jutni, rettegünk maró természetétől, – Az asszonyi nemnek éke 'sfő vonása a' szelídség; e' nélkül kivan lökve neme' köréből; ez neki fegyvere, paizsa, ez áll mellette őrt, ez a' győző erő, ez vezeti át az élet' viszontagságain legbiztosabban.

A' szelídséget nem csak a' szerelemre értem pedig egyedül, hanem mindenre, a' mi éltükre tartozik. Szelíd leány, szelíd szerelmes, szelíd nő, szelíd házi-asszony, szelíd anya, – mi szépen hangzanak ezek, s mint meg van dicsérve a' hölgy, kiről ezeket mondhatni! A' leány legyen szelíd a' társalkodásban, a' nagyobbak iránt tartózkodó, alázatos, a' kisebbekhez leereszkedő, mindenki iránt pedig nyájas és barátságos, – de kerülje a' szelídség' 's nyájasság' színe alatt a' hízelgést a' férfi-nem iránt, 's vigyázzon főképen arra, hogy szelídsége önmegfelejtéssé ne fajuljon.

A' mivelt leánynak bizonyos méltósággal párosul szelídsége, melly nem ismer ugyan kevélységet, de alacsonyúlni sem tud; hajlik minden szép, jó 's nemes iránt, de mihelyt valami ollyas történik körében, melly az ő jelenlétében illetlen, ha nem személyét érdeklő vagy sértő is, visszavonja magát, 's valamint az erény iránt ragaszkodással 's érzelemmel viseltetik, úgy az illetlenségeknél hideg eszméletlenséget vagy utálatot mutat. —

Soha ne engedje azonban a' leány semmi indulattól magát elkapatni vagy meggyőzetni. A' szenvedelmet, fájdalmat, valamint' az örömet, azon tárgyaknál, mellyek a' világ előtt reá nézve még csak mint melleslegesek tekinthetők, csak bizonyos határig engedje kifejleni. Egy szerencsétlen eset, egy rendkívüli történet gyakran szerfelett megindítja a' szívet 's megrázza a' lelket; de ha nagyobb benyomással van reá nézve, vagy nagyobb érzést, hajlandóságot mulat, mint a' tárgy' valóságos képe, de leginkább az ő állása kívánja, 's a' társaság 's illendőség parancsolja: hibázik, nem a' természet ellen ugyan, hanem a' nevelés 's illedelem' szabályai ellen. P. . ha egy társaságban valamely férfiúnak szép 's nemes tettet beszélnek, vagy véletlen jó, vagy bal esetét hallja, avvagy valamely ifjú' erényeiről van szó: a' leány' lelke bátran megnyílhat a' szép 's jónak érzésére és magasztalására; de indulatját soha el ne árulja, ott

hol nem szükség tudni, hogy a' személy érdeklí; mert ekkor úgy tűnne fel, hogy nem a' tett vagy erény, 's nem a' jó vagy bal eset, hanem csupán a' személy érdeklé! – Indulatot, haragot pedig soha se mutasson, ha csak egyenesen személye nincs meg támadva, sőt jobb ilyenkor is az indulatot hideg eszméletlenség' színe alá rejteni, 's úgy tenni mintha a' történet észre sem vette volna, vagy a' hozzá intézett szót felelet nélkül hagyni, mintha nem értette vagy nem hallotta volna. A' kitört indulat, bár igazságös legyen is, a' leányt nem ajánlja 's a' szemtelen férfit vakmerőségre 's ingerli: ellenben a' szelíd kikerülés, mint nevelt okos személyt ajánlja, 's a' bántót visszatartóztatja; ott pedig, hol önnön személye úgy bántatik, vagy ártatlansága támadtatik *meg*, hogy a' szelíd mód nem használható, 's kikerülni nem lehet, öltse fel a' hölgy a¹ megbántott ártatlanság képét. Egy méltósággal vegyült bátor megvető tekintet, 's utálattali lenézés korlátok közé utasítja a' vakmerőt, 's meghunnyászkodtatja a' sértőt. – Megesik néha, hogy a' hölgy' elfelejtett magaviselete vagy szava költi fel a' férfúban a' merész bánást, 's ebben sokszor hibáznak szépeink, midőn t. i. egyszer véghetlen 'leereszkedők, sokat megengedők, beszédük kétértelmű, vagy az engedelemig nyájásak; máskor hirtelen feszült állásba teszik magukat, 's azt kit tegnap örömet szenvedtek magok mellett 's édességeiket viszonoztok, most közelökbe sem bocsátják. Az ilyen

tett 's bánás boszúra ingerlő 's nem kevésbé ártalmas mint divatozó – mert ki akarna örömet valaki' szézáyének laptája lenni? azzá kell pedig lenni, azzá akarja a' leány tenni, ki eránta egyszer túlságosan is nyájás, máskor pedig kiállhatlanul feszes. Legyen ő magához állandó mindenkor, olly távolságban engedje magához a' férfit közeledni, a' mennyire az illendőség kívánja 's megengedi: ha pedig már ezen óvakodás' szabályait áthágta, ezen hibába ejtette szézáye vagy akármí más egyéb eset, 's vissza akarná magát helyezni valódi állásába, ne tegye azt hirtelen, hanem lassanként vonuljon vissza: így a' férfi magában is keresi okát a' változásnak 's könnyebben kimarad, amúgy pedig egyenesen a' leányra rója a' hibát, nemtelen okot keresvén a' fordulatnak; Az illy bánást kevés férfiú szenvedí el, 's gyakran a' legmelegebb szerető is torlást kiált. Soha nagyobb érzést mint a' tárgy' valóságos képe kívánja) 's jobban meg nem indulni mint a' mennyire a' dolog illet 's reánk tartozik, főkép mint a' mennyire állásunk engedi, el nem árulni érzésünket, néha csak illendőség, de sok' szór becsületünk, nyugalmunk 's szerencsénk kívánja. Ez ugyan nem függ mindig magunktól; a' nagy érzékenység szinte mint az érzéketlenség, néha természet, de többször rosszul fejtett nevelés' hibája; mindazáltal az ép ész és szívnek tudni kell minden indulatok' viharai között magát fentartani, 's állását el nem feledni, kivált leány s asszonyak. Az indu-

latok' kifejezésérc korlátokat szabott neme! – nekik a' legtisztább 's erényesb tett, indulat 's érzés mellett is, keserű ítélet függ fejük felett, mellynek hajszállartalma; ha elszakad, könnyen legyilkolja erkölcsi életöket, 's minden boldogságukat feldúlja, – Egykor egy úrnak szilaj lovai elragadták a' már bakon ülő kocsisát, 's közikbe rántván vérre hurczolták, 's életjel nélkül vitték az uraság' előteremébe. Szép volt a' legény 's csinos; most halálsárgaság futotta orczáját, 's több helyen vér borította. Összeszaladt minden, 's a' házi asszony, ki fiatal 's szép vala, a mint meglátta félholtan a' kocsist vérrel borítva, leiskoltott 's elájult: ezt látván a' férj, féltés támadt lelkében, 's állhatatosan hitte, hogy nője kocsisát szereti, 's az erényes asszonytól, kit csupán jó szíve 's rettenése zavart meg, elkülönözte életét, 's elvált tőle. – Mi érné azon leányt p. o. ki egy hadi gyakorláson jelen lévén, több emberek' lórúl leestét (egyforma kedvvel) egykedvűleg 's talán még nevetség közt nézné, de midőn egy nevezetes csinos legény vagy tiszt bukna lova' lábaihoz, akkor nagyot sikoltván elájulva összerogyna? bizonyosan hír 's megítélés, melly becsületére 's szerencséjére nem a' legkedvezőbbben hatna! –

A' daczolás 's önbizottságtól szinte távol kell lenni a' hölgynek; mert ő mindenütt veszt, hol a' széldséget levetkezte. Nyerne-e azon leány, ki vala-

mely férfiúnak illetlen cselekedetén vagy szaván fel-
 pattanna, 's vele szóváltásba jönne? Bizonyosan nem.
 Ezt legfeljebb egy éltes anya teheti gyermeke helyett,
 de a' leány soha sem; ő olyan legyen mint a' ne-
 bántás-virág, mely illatozik, kitárja keble' szép szí-
 neit 's illatját, de mihelyt bántó kéz nyúl hozzá, Össze-
 húzza kelyhét. – A' szelídség' színe alatt, ha az ba-
 lul értetik, sok aljasságokra vetemedhet a' leány,
 p. . ha a' leereszkedés' ürügye alatt, nem hozzá illő
 társaságokat gyakorol, 's abban átadja magát a' szo-
 kásoknak, vagy közel ereszt magához olyanokat,
 kikhez legfeljebb csak leereszkedő, de nem társalko-
 dó lehet, szabadságokat enged kisebb nagyobb vagy
 vele egyrangú férfiúnak szóval, példázattal, vagy cse-
 lekedettel személye iránt; vagy idegenekhez is olly
 bizodalommal viseltetik, társalkodik, millyet csak vér-
 rokonság vagy házassági viszonyok engedhetnek meg
 egymás közt. Ezek mind nem a' szelídség' mívei,
 ezek aljasságok, romlott szívre 's hibás nevelésre
 mutatnak.

2. §. A' tartózkodás.

A' nőnemnek, kivált leánynak, nagyon kell ügyelni e' két szóra: illő és nem illő; véghetlen vigyázzon a' leány ennek határirra a' társalkodásban, 's azon kívül is a' beszéd, életmód 's magatartására nézve is. – Életmódja nagy befolyással van jövődjére, 's sok tekintetben eszközli vagy rontja szerencsáját, boldogságát. A' hivalkodó élet legveszedelmesebb az ifiu lélekre nézve; ezt kerülje gazdag, szegény. A' melly leány hivalkodáshoz szokik, boldogtalan feleség, szerencsétlen asszony lesz; de az ilyen leányt kerüli is az okos férfi, 's minden kincseivel megveti, mert tudja, hogy nincs annyi kincse a' földnek, mellyet a' hivalkodó asszony el ne pazaroljon, – nincs olly bűn 's véték, mellyre alkalmas ne legyen, és nincs nyomorúság, mellyet elő ne idézzon. A' hivalkodó kerüli a' munkát, unalmas neki az idő, 's minden egyformaság; ő minden újat, ritkát, látni, hallani 's birni akar, mindenütt bámultatni kíván, 's győzelmi pompával fényleni; társaságot társasággal, egyik mulatságot másikkal váltja fel, 's férjét is mint örökös egyformaságot, kivált ha az kénye 's hivalkodásának gátja, hamar megunja, vagy iparkodik felcserélni

A leánynak, legyen bár koronára váró, foglalatoságának kell lenni, 's idejének felosztottnak: így szokik arra, hogy majd mint asszonynak a' foglalatos, ság kedves, és a' munka nem lesz elviselhetlen; így szokik önmegtagadásához, 's ez könnyűvé válik midőn rá szüksége lesz; mert ha nyugalját szereti, igen sokszor el kell maradni annak, a' mi tetszik, a' mit kívánt 's óhajtott: eleget kell pedig tenni olyast, mit nem örömet tenne, ha kötelessége nem volna. Nagy hiba tehát, kivált közép sorsú 's alacsonyabb rangúakban, ha mindenhez nem szoknak, még olyanhoz is, mire szükségök nincs; de még nagyobb az anyáktól, hogy gyermekeiket munkára, 's foglalkodásra nem kényszerítik; vétek pedig a' leányokban, ha elnézik hogy édes anyjok helyettök fenvirraszt, dolgozik, fárad, későn fekszik 's korán kel: míg ők puha ágyakban hevernek, és semmi egyébre nincs gondjuk, mint magokat szépíteni 's kedvtöltést keresni. Ezek a' szemes 's okos férfi előtt megakadnak, sértők és megvetők.

3. §.

Beszédbeni vigyázat.

A' leány' beszéde, ha nyájas szemérem 's illendőséggel vegyes, vonz; visszataszít, ha daczos, kifejezései gögösek; kellemetes a' szelíden szóló leány, – de Uram őrizz a' durczástól! – A' leány, ha megbántatnék is, mérsékletet és illendőséget tartson beszédében; hogy pedig illetlent ne mondjon, egyenesen megkívántatik.

Igen sok történik a' társaságos életben, mit a' leánynak látni vagy hallani kedvetlen 's illetlen; ha látta vagy hallotta, tegye látatlan és hallatlanná; de vigyázzon aztán arra, hogy a' mit nem örömet látni 's hallani mutatott, maga ne mondja avagy cselekedje; mert azt, miért a' lyány' arcza pirul, midőn körében történik, tenni vagy beszélni szemtelenség volna; legőlebb csak magának vegyen az illyekből tanúságot, – vagy ha közölni való, 's tanácsra van szüksége, édes anyjának kebelébe öntse, vagy ha e' nincs, nálánál öregebb, 's ha lehet és van, nevelt jó erkölcsű asszony barátnéjának. – Sok tett, szó megengedhető, de jól is áll a' férfinak, 's nem ellenkezik sem a' nevelés' sem az illendőség' szabályaival, mit a'

leány a' világért sem tehetne vagy szólhatna szemtelen-ség 's önmeggyalázása nélkül; sőt asszony is tehet vagy mondhat olyast botránkozás nélkül, a' mi leánytól téve vagy mondva illetlen és botránkoztató lenne.

Van egy neme a' lányoknak, melly bizonyos könnyelműséggel gyakorolja szeszélyét a' férfiakon, tett 's szóval több szabadságot vévén magának, mint sem szelíd hölgyhöz illik. Nem lehet határozólag mondani, hogy ezek roszak, mert példák bizonyítják, hogy az ilyen hölgyek mint lidérczek csalják a' férfiakat hegyen völgyön keresztül magok után, kivált ha nálok nem tiszta czélt látnak, 's midőn őket a' férfiak elfoghatni vélik, eltűnnek előlük, kedvüket töltvén a' férfiaknak gyötrésükben, azon ledérség okért kamatozva nekik, mellyekkel tőlök leánytársukat meg játszani látták, néha minden jó vagy rosz cél nélkül, csupán hogy szeszélyöknek eleget tegyenek. Az illyenekkel nem minden férfi boldogul; – ezekből lesznek azon kegyes nők, kik urak a' háznál 's kormányt tartanak, ha csak olly férfiaknak nem jutnak nőül, kiknek lelki 's testi erejük mellett az övék elenyésszik 's elméjük' viszketege elmúlik, a' midőn szándékukban nem boldogulhatván kötelességükhez térnek, vagy megkülönöznek.

A' szelíd, tisztán érző nő, kormányra sohasem vágyik, ennek csak szerelem kell, ez csak szeretni

tud, 's szereltetni akar, neki férje' gyöngéd érzése fölér minden koronával, hón ölelő karját nem adja a' Mogul' pálczájáért. Az uralkodásra vágyó hölgy ki-tűnik vagy megismerszik már leánykorában. Illyen az, ki a' kedvest mindig előtte térdepelve akarja lát-ni, ki a' legerényesb 's hőbb szerelmet egykedvűleg veszi, minden hibát megvetéssel fenyeget, 's minden nem tetszőre daczol, ki sok után sző hálót, 's gyö-nyörködik, ha lát mást epedni utána, de ő nem érez, vagy nem akarja nyilatkoztatni. Az illyenek nem nők, hanem csak asszonyok akarnak lenni, 's ezek ha nem épen roszak is, de aljasai a' szépneknek.

4. §.

Az öltözetre való figyelem és munkásság.

Nehéz ugyan ebben szorosán meghatározni az illőt, de azt legalább meglehet, mi illőbb; mert ha igaz, hogy a' szokás természetté válik, 's a' természetet nehéz kiirtani: úgy a' férfinak igen van oka vigyázni a' leány' öltözetére.

Egy nagy hiba az emberek között, hogy mindenik többnek akar látszani, mint a' mennyi valóság

gal; ezt értem lelki testi tehetség, szépség 's galdagságra; 's ezen hiúság igen sok bajt okoz. – Menthető ugyan itt a' leányka arról, ha az anya ámbár alig élhet, adósságba süllyeszti magát, mégis arany lánczot akaszt leánya' nyakába, 's gyöngysor közzé fonja haját?! A' szüléket kell itt egyenesen okozni; az ő hiúságuk 's nagyravágyásuk rontja meg a' tapasztalatlan leányka' szívét; ők ébresztik 's nevelik hennök a' nagyra vágyást, ők magok teszik szerencsétlenné gyermekeiket, megcsalván előbb őket 's azután velök férjeiket.

Ha ezen pokol' fajzatja bünt, a' gögöt 's hiú nagyravágyást ki lehetne irtani az emberek közül, egy pár ezerrel több szerencsés házasság létesülne; mert nem történe azon sok 's gyakori egymást csalás a' házasságban, melly olly igen keseríti 's ingerli a' férjet.

Legtöbbször az anyák szerzik a' bajt 's szerencsétlenséget a' házasságban, midőn olly alacsony utakon 's mesterséggel játszák szerepöket leányuk' férjhez - adásában, hogy a' szegény férfiú a' szin alatt erényt lát vagy hisz, 's csak midőn a' dologgal közelebbről megismerkedett, bámul megcsalatasán. Tudok esetet, hogy egy szelíd, mívelt, igen jó érzésű ifjú járt egy jó rangú házhoz, mellynek leánya igen szép 's érdekes volt. Az ifjú igen ártatlan erkölcsű

's szelíd levén, a' leánykát, ki minden szavára 's beszédére csak mosolygott' igen szerette, csak az bántotta, hogy akármit kérdezett tőle, vagy beszélt' nem felelt; hanem ilyenkor az anya szólott mindig, szerfeletti szeméremmel vádolván a' kis bangát, 's utoljára az ifjú annak még örült, hogy minő szép, ártatlan 's szemérmes a' kedvese; megesküszik vele az ifjú, 's házához viszi nejét 's otthon sül ki, hogy a' leány olly siket mint a' föld! – Micsoda ördögi család az ilyen? 's csuda-e hát már *ilyenkor*, ím *elfeled* a' megcsalatott férj mindent, 's visszatorlani vágyik, vagy menekülni akar? 's hány van illy nemé a' csalásnak?! – Ugyan mit gondolnak az illy szülék, hogyan adnak számot cselekedetökért? Az ilyen anya nem szereti gyermekét, mert csak menekülni akar tőle: nem aggódik jövőendő sorsán, csak nyakáról rázhassa le,

Ha kiki ön valóságában tűnnék fel, mennyi család, mennyi szemrehányás, 's következőleg mennyi rossz mellőztetnék el a' házassági életben, a' mi most sűrű 's mindennapi? A' közönséges szép mért nem elégszik meg a' természet' adományával, mért kendőzi csudálatos szépre magát? mért annyi melleleg eszközöket használni arra, hogy bámultassanak? Milly keserű érzés támad az illyeknél 's szégyen borítja el, midőn világosságra jő, hogy szépségök csak álorczya 's egy pár garason szerzett máz volt? pedig feltűnik

minden, a' miben tiszta czél nincs, megveti a' vétek magát? 's miért panaszkodnak, mért vádolnak más magukon kívül, ha a' férj meghül, hidegszik, nem akar hamis szépséget imádni? Sőt mi csuda, ha bántó lesz?! – A' csalás még a' kis dolgoknál is bántó 's ingerlő, hát itt, hol az ember élte' javát, boldogságát, nyugodalmát eljátszani látja?! – Csupán egy körülmény van még ilyenkor, melly a' házasság' boldogságáért kezeskedik, ha a' férj vallásos 's túrni tudó, az asszony pedig annyi szép lelki tulajdonokkal 's testi kellemmel tűnik fel, hogy botlását fedi 's felülmúlja.

A' sors' keze lesüllyesztí a' felfuvalkodott nagyot vagy gazdagot – aláesett élőbbem' magasságából, 's a' milly fenállt egykor, olly alant van most: azért gőgje nem kevesebb, sőt nevetség! mennél szegé, nvebb, annál felfuvalkodottabb; hitetni akarja a' világot, hogy ő most is az, a' ki volt, 's nem hagy alább semmiben, kivált öltözetével kitűnőleg akar csillogni, 's azt, mit a' szánakodó szív nemesen nyújt fölsegéj-lésére, magára aggatja csillogni. Gyermekeiket pedig hányan nevelik lígy mint körülményük engedi j Többnyire erejük felett költenek arra, 's még inkább erejük 's tehetségök felett mutatják be a' világnak. – Hány anya van, ki hogy leánya egy bálban a' nagy és gazdaggal vetélkedve csilloghasson, ön ruházatját zálogba adja?! hány, ki térdenállva kér segédelmet

a' szánakodó emberiségtől meztelensége' elfödésére, vagy éhe' eltűrésére, 's leánya mint páva begyesedik, 's megnézi, kivel váltson szót! –

Egy jó rangú háznál valék városban egykor temetésen, hol a' háznak egyetlenegy reménye, a' legszébb reményű ifjú feküdt koporsóban; özvegy volt az anya, nem volt szív, mellyet még nem hasogattak jajjai; nem vala annyi módja, hogy kedves gyermekét csak szegény módon is eltakaríthassa, mások' kegyelméből *történt* az. Rémitő érzelem fogott el, kivált midőn megtudám, hogy a' szegény özvegy egy ruháját küldé zálogba, csak hogy téli köpönyegét annyira kinyerhesse, míg gyermekét a' temetőbe kíséri: de milly szörnyű volt meglepetésem, midőn hajadon leányát pompás öltözetben láttam megjelenni ruhatartó szekrényénél 's több nyalka kalapba 's pompás köpönyegekbe válogatni 's azokat hiún fitogatni?! – Nem valék képes indulatom' rejteni, eltávozók a' helyről, átkozva a' hiúságot, 's a' szülék' gyávaságát. – Mondjak-e még több példát? van elég' a' hiúságról 's nagyravágyásról! Csinos külsőt mutat a' leány, 's talán közép neveléssel bír, kivált falun vagy kis városban; az illyesnek személyválogatás nélkül bókol minden férfíú – nagyobb rangú gazdag úgy mint az alacsony sorsú 's szegény; mert ki ne vágnék a' szép' társaságára ott, hol unalom öli az embert? 's ki tartaná véteknék egy pár órát tölteni közepszerű-

ségben is, ott, hol míveltebb nincs? De azért a' leány el ne bízsa magát, kivált ha a' látogatók nem sorsabeliek. Ez nem éppen mindig magasztalja a' leányt; ritkán lesz szerencsés a' nagyon híres lyány; sokkal jobb csak kevés jóktól ismertetni, mint mindenektől; legszerencsésb azon leány, kiről semmit sem beszélnek. Az elbizottság igen nagy hiba a' leányban, akár rang, akár gazdagság vagy szépség okozza azt, de kivált szegény leányban meg nem bocsátható; mert ha a' lyány bizakodott, akkor nincs előlíé nagy, nincs lehetetlen: ő akkor mindenütt tetszeni, fényleni vágy, mindennel mérkőzik, 's mindent mer reményleni, sőt hiszi, hogy mindennek úgy kell történni, mint ő gondolja. Milly szerencsétlenség 's szemtelenség hallani leánytól a' dicsekvést?!

Igen sokan semmit nem tekintve, a' csömörig utáltatják meg magokat a' dicsekvéssel. Az ilyenek nem tudják azt nyilván, hogy az okos férfiú szavánál fogja 's ítéli el a' némbert, 's nem igaztalanul; de azt is tudják a' jobb fejűek 's tapasztaltabb férfiak, hogy a' ki valamivel dicsekszik, azzal éppen nem bír: mert a' szerény lelkű nem ön beszéde által akar ismertem', hanem a' mások' meggyőződése 's ön cselekedete által. – Mit mondjak azon vigyázatlanokról 's magok' vesztére törekvőkről, kik bár nagyon közönséges bölcsőben rázzák meg agyukat, mégis fennhéjznak, velők egysorsúakat vagy még egy pár

lépesővel magasabb állásúakat tekintetre sem méltatnak; kik előre nyilvánítyák, hogy ez vagy amaz osztályáboz a' férfiaknak nem mennének a' világért is; hát azok, kiket ha unalomból, vagy csupa kandiságból, vagy talán czélből egy nagy rangú meglátogat, ók erre építve dicsekszenek? Szánni kell az ilyen lányokat 's szüléikre boszankodni, hogy illy fonákul nevelték gyermekeiket. – Ismertem egy lánykát – de ki ne ismerne illyet eleget? – Csinos volt a' lányka külsejére, 's nem éppen míveletlen, de szegény, 's jótéteményekből élt. Egy hadi tiszt, ki gróf volt, gyakran látogatta; a' hiú anya az egész világot betölté vele, hogy a' gróf leányát szereti, 's a' hiúbb leánynak kicsiny vala minden, a' ki gróf nem volt. Gróffal volt teli minden szava, azzal volt teli feje, a' gróffal ment sétálni, a' gróffal volt minden mulatsága, ezzel ment játékszinbe, 's ezzel akart oltárhoz is menni, – 's egyszer a' bálba is a' gróffal várták; bejött ő is, a' gróf is, de koránt sem együtt. A' grófi mátká epedt, a' gróf pedig jól mulatott, 's rá sem nézett a' szegény leányra, mert volt más is, a' kivel mulasson. Hány leány teszi magát így czégérré, hány ássa meg szerencséje' sírját, 's hány anya' hiúsága temeti el leányát?! –

A' lány soha fent ne lásson, ne héjázzon, sőt legyen arra készülve, hogy nem csak rangjabeli, de annál egy pár fokkal lejjebb álló férj nője lehet; csak

mint ritka tüneményt kell venni azon eseteket, ha a' szegény leány nagy szerencsét talál; elég leverő ez, de a' világ'' folyamatja, 's nem változtathatunk rajta. Szegény leánynak már helyheztetése is magában szomorú a' mai házassági viszonyokban, hol többnyire az ezereket kérdik. Ha szép a' leány 's jól van nevelve, és feddhetlen életű, sorsához illő szerencsét megkapja; nehezebben az, kihez szegénysége mellett a' természet a' szépség iránt mostoha volt; az illyennek kitündöklő nevelés 's erényekkel kell föl-emelkedni, hogy így egy szebb lelkű férfiúnak becsülését vívja ki, mert a' szerelemre rövid a' kilátás: ha pedig a' leány, szegénysége mellett legyen szép vagy rútságos? hírből van, 's kevélység, nagyravágyás, nevelletlenség, házi dolgok' nem ismerése, restség vagy éppen csapodárság bélyegzi, kevés kilátása lehet a' szerencsére. —

De a' gazdagok se bízzák el magukat; nekik rangjok, születésük és pénzük megteremtik a' házasságot, igaz, bár ha néha néhány fokkal lejjebb is, vagy éppen magasabbra, de a' szerencsét nem; mert nem minden házasság szerencse, sőt csak ez a' szerencsétlenség. Hej be sok cserélné fel könnyű pompás fejkötőjét egyszerű hajadonsággal, 's be soknak leszen ez átkozott szerencsévé! A' szerencsét boldogság szokta követni; ott pedig, hol viszony köté a' házasságot, vagy inkább melleleg cél, nem szere-

tet 's becsülés; ott nincs szerencse, mert a' boldogság csak addig tart, míg az oltártól elmennek. Midőn a' férfi pénzéért elveszi szerelem 's becsülés nélkül a' leányt, micsoda szerencsét képzél itt a' leány, ha bár egy mesterember' gyermekét vezetik is grófi ágyba? itt szerencsés a' férj azon tekintetben, mert pénzt kapott, feleségre vagy van vagy nincs szüksége; ha van, él vele úgy mint önkénye kívánja; ha nincs, odább ad rajta, vagy betaszítja szobájába, szégyenlően emberek közé is vezetni a' galant férfi a' bibácskát, a' polgárnőt! 's milly megalacsonyító ez reátok nézve leányok! Ti pénzzel keltek el, holott a' portékáért fizetünk; ti pedig magatok fizettek reaadást! Legyetek gazdagok lélekben 's erényben; mint szegények tőrjetez inkább azoknak, kikkel házassági viszonyba lépni óhajtotok, – palástoljátok kincseteket, erényteket' mutassátok fel a' lelkes férfiúnak, elég ez! A' gazdagságért sóvárgó vőlegény menyasszonyát mint szokta becsülni, nem tudtok-e rá még példát? Láttam én dúsgazdag nőt, kinek kegyelemből lett egyszerű szemfedele, midőn férje ezereket adott az ő kincséből kedvesének egy főékeségért; 's hát midőn a' leány hiú, 's gazdagsága kiáltó, 's férjhez menvén a' férj megcsalva látja magát? akkor van ám még az átkozott szerencse! –

Legyetek lyányok egyszerűek öltözetetekben;
egy szalag ne ékesítse nyakatokat, ha tudjátok,

hogy az sorsotokon felül van, ha gondoljátok, hogy a' világ megkérdheti, miből telt? A' világ többször igazságtalan, de gyakorta igazságosan ítél, meg tudja mérni tehetségünk', bár mikép titkoljuk, 's nem csuda ha tetteink' forrását keresgélvén a' kútfőre talál. De ha módja van is a' leánynak, még se legyen pompázó, mindig inkább egyszerű; a' szép erényes leány reggeli pongyolájában is szeretetre méltó, 's midőn egyszerű öltözetben a' rét' virágai közt jár, bájolóbb mint a' bálban kövektől körülragyogva: amott ő díszlik, ő adja meg mindennek a' báját; itt amazoknak kellene őt nevelni, 's itt nem őt, hanem ékeit bámulják. E'mellett a' piperés leány félelmes is, kivált a' szegény 's közép állapotban; – hány leány maradt örökös leány, vagy legalább későn leve asszony, kevéssel megelégedve, ezen hibából? Ha a' szegény leány pompás, értékén, tehetségén felül öltözik, azon felül, hogy erkölcsisége gyanúba jő, másutt is veszt; sorsabeli vagy még alattabb való fél hozzá közeledni is, vagy ha közeledik is enyelegni, de feleségnek nem veszi: mert fél nagyravágyásától. Hányszor házasodnék szegény életrevaló férj! hön szereti a' leányt, 's nem meri elvenni; mert ha számot vet magával, minden értéke nem ér annyit, mint a' leánynak egy öltözete, 's hogy' tegyen ő eleget nagyravágyásának? – Az ő tehetsége 's hivatala ezt nem győzi, – 's azt is felteszi, hogy a' melly leány nagyon szeret öltözni, magát

czifrázni: dolgozni ritkán szeret, 's így inkább megöli szerelmét 's mást keres.

Az asszonyok az öltözetben nincsenek úgy határok közé szorítva, mint a' leányok; ők multságban 's társaságban illően jelenhetnek akármelly díszruhában: illetlen 's szabályelleni ez a' leányokra nézve. A' leány jóval egyszerűbb legyen az asszonynál, 's kivált drágaságokat ne aggasson magára, mint azt mit az illendőség' megkíván. Független, egyszerű nyakláncz társaságban, virágfüzér a' fejen bálban, vagy legfeljebb gyöngy; – ezt azon ok kívánja, mert a' leány még nem mérközhet az asszonyokkal, kiknek sorsuk már megállapítva levén, ahhoz képest öltöznek 's mutogatják tehetségök', de nem így a' leány! – Az ő hajója még a' világ' tengerén van; hol köt ki, 's nem szenved-e vészt?' az ég tudja! – 's továbbá szüléi' vagyonával sem csilloghat, mert vagy rettentí ez által magától a' férfit a' legszebb érzélem mellett is, vagy csalja a' másikat érzés nélkül, 's mindenik tulajdon kárára van.

Nem hallottátok-e ezen közpéldabeszédet: „Szép leánynak minden jól áll”? 's ha ez igaz, mért akkor a' kikeresett öltözet? a' nagyon czifra öltözet mindig gyanús, vagy kaczérságra mutat, avagy álszépségre. A' szép mindig szép marad, a' szépséget nem neveli a' pipere, sőt elvesz tőle; a' szépség

maga neveli a' rajta levőt is, nem pedig a' rajta levő a' szépséget. –

Egerben a' törvény hallgatók' mulatságában egy leánykát láttam szép deli növésel, többi ízlés-öltözetei közt fején nem volt egyéb ékesség, mint egy nyílt rózsa testvér bimbócskával; körülötte csillogtak a' fejek, – volt olyan melly úgy ki volt drágasággal kötve, mint a' drótos' fazeka: e' volt a' legszebb, ennél nem vala delibb! 's mint planéta tűnt ki a' sok csillogók közül, pedig mennyi volt a' czifra 's drágán aggatott fej! –

Van még egy, mit a' tartózkodásról mondanom kell, a' társasági közeledés, – 's e' szól mind a' két nemen levő ifjúságnak, de leginkább a' leányoknak; akár szerelmi viszonyokban, akár barátságos látogatásoknál, vagy társaságban, bizonyos távolságban maradjon a' leány, kivált akkor, ha a' társaságiak vele nem egyrangúak; a' nagyobbakhoz csatolni magát, minden mód nélkül, tolakodást 's nevetlenséggel mutat; kisebbekhez hirtelen leereszkedni, 's nagyon bizodalmasokká válni, gyanút gerjeszt, 's hibás nevelési 's erkölcs' hiányát árulja el. Nagyobbak' körében szelíd maga megalázásában maradjon a' leány, 's várja, hogy amazok közelítsenek hozzá, 's még ekkor se higgyen; mert a' ki könnyen hisz, könnyen csalatik; győződjék meg előbb arról,

hogy társasága, személye kedves, úgy mutasson bizodalmat: de a' különbséget, melly áll közte 's a' társaság' többi személyei között, tartsa szeme előtt' 's soha tartózkodás nélkül ne szóljon, ne tegyen. – Nevettem 's pirultam egykor egy társaságban 's boszankodtam is. Egy falusi jegyző (nótárius) nagyobb városból vett feleséget, a' járásbeli főszolgabíró is ugyan ezen városból házasodott, mind ketten talán együtt jártak oskolába; történik, hogy a' szolgabíró ifjú nőjével ezen faluban megszáll a' tisztnél, 's a' jegyzőt felhivatja: ez feleségével jelenik meg udvarlásukra; a' férfi szerényen üdvözlí a' két úri személyt, az asszony pedig a' mint belép, csókra megy a' szolgabírónéval, 's ez hátra lép, „kérem! kérem! kíméljen!” mondván. – Illyen a' visszás nevelés; történik illyen forma nem csak notáriusnén, – 's jól esik' a' hiúság' büntetése. Sok leány azt hiszi, hogy mivel az apja nemes volt' vagy ő klastromban neveltetett, tánczolni tanult, zongorán játszik, kalapot, köpönyeget visel, módi képeket járat: szóval, mivel nevelése van, minden-
 nel mérkőzhet. Nem úgy! a' rangot mind ezek nem bontották fel te és más közt. Gróf kisasszony lesz a' grófnő nevelve, a' nélkül is, 's nevelt polgárleány a' polgárné; 's csak itt maradnak a' társalkodásban. – Ha a' nagy hajlik feléd, lépj te is; ha kezét nyújtja, ne vond vissza a' magadét; 's ha csókra hajol, alázattal fogadd el, de te soha ne légy

kezdő. Sokszori társalkodás, barátságos viszonyt szül a' nagynál is, a' kisebbek iránt, kivált az asszonyok a' kisebb születésűt is becsülik, ha mívelt; ezen hajlandósága bizonyos ideig tiszta lehet irántad, de ne hidd, hogy örökös; minden nevezetes esetről vond vissza magadat, 's várd meg, míg újra megkínál hajlandóságával; változik az erkölcs a' világgal 's ranggal: házassági viszony idegen társasági személyek, hivatal, fölemeltetés 'stb. mind változtatják az embert s néha szívünk' érzése ellen is kényszerít az illendőség; 's ilyenkor hamar visszataszítatunk bizodalmas állásunktól, – 's hogy ezen pillanattól mentek legyünk, ne lépjünk addig, míg nem hívnak. –

Van még egy, a' mit említenem kell, a' túlságos nevelés. Azok' hibája ez, kik nagyon mívelteknek akarnak látszatni, vagy legalább másoktól különbözőknek; kik azt hiszik, hogy azon kis nevelés, mellyet kaptak, őket semmi körben nem határozza: s ez egy kis hiúságból ered néha, de inkább ostobaságból. – Egy hadi tisztől hallottam beszélni e' következőt: Boldogult F. királyunk egyik jószágába ment egy időben több fényes kísérettel, hol a' tiszt' szép lakásán kívül az udvar' tagjainak is vannak szobák készen. Ő Felsége csupa kegyesség 's leereszkedő levén, elment a' tisztartó' szobájába néhány nagyok' kíséretében, 's midőn belépett, a' tisztartóné fogadta, 's leülvén előbb maga, ő Felségét a' mellé-

üléssel kínálta a' restülőre, 's a' körülállóknak is helyet mutatott. – Lám milyen hamis fogalma volt ezen asszonynak a' házi asszony-jogrul! – Illyforma történt, emlékezem, ifjú koromban egy főpappal, ki jószágait vizsgálni menvén, az ispányné – mert városi leány volt – a' restülőre ült 's maga mellé ülésel kínálta a' főpapot, a' körülte álló tiszteknek, a' kik kísérői voltak, szinte ülést mutatván erőltette őket a' leülésre. Mint pirultak ezen tiszték a' mívelt asszony' udvariságán, képzelhető; 's hogy az illendőséget ált ne hágják, kénytelenek voltak a' szobából kimenni. Már az ilyen túlságos míveltség csak ugyan határos a' neveltlenséggel! –

A' leány többnyire édes anyjának gondviselése alatt 's társaságában él, miután nevelése végződött: 's szerencsés, kit egy okos, hiúságtól ment anya vezet, 's ennek szeme áll őrt! – Az anya példánya a' leányának 's mustraképüi áll a' férfiaknak, ha nem általában véve, de nagyobb részben; – az anya képes a' leányából jót rosztat képezni vagy formálni, szóval tőle függ a' leánynak jó vagy rosz characteré: ezt néha eszközlik hiúság', nagyravágyás szükségből, de legtöbbsnyire gondatlanságból. Ki a' tapasztalatlan fiatal leányt ön magának átengedi, 's szabad akaratot ád neki, kést ád a' kezébe; ki szüntelen unalmas körében 's minden társaságtól megvonja, szinte veszedelmét eszközli: egyik, mint a' másik, káros

indulatot fejt, A' leányt, mihelyt túl van gyermekkorán, lehet 's kell társaságba vezetni, még pedig mind a' két nem közé, hadd tanuljon ismerkedni, 's magának tapasztalást szerezni, csakhogy mindig az anya szemei előtt. Hibás eseteket, dísztelen vagy sértő jeleneteket lát a' társaságban, vagy szívemelő történeteket, valami érzékenyt, szépet, jól esik mindenik; vizsgálja távúiról az anya gyermekét, minő benyomást tett a' történet lelkében: ha jól fogta fel a' dolgot, erősítse azt jobban lelkében, rajzolja le a' rosznak, illetlennek rosz oldalát 's annak következtéseit, úgy a' jónak, szépnek becsét 's hasznait; soha se tiltsa attól leányát, sőt ne is oktassa, hogy ki eránt legyen megkülönböztető, 's ki eránt megvető, hanem hogy bánják minden emberrel olly szelíden, mint neméhez 's ifjú leányhoz illik. A' lyány senkit sem vethet meg, néki senki eránt sem szabad megvetést mutatni, valamint senkit csak egyedül kitűnőleg különböztetni társaságban; mert ez sértő lenne mások iránt 's ingerlő; a' bizodalmas társalkodás magunk' körében, társaságon kívül azokkal, kik viszonyban élnek, áll: de társaságban ennek el kell enyészni, 's csak némi gyengédség engedhető itt.

Kit szeressen, vagy ki után vesse a' leány hálóját, arra szinte balgatagság oktatni; tudni fogja ő azt maga, de minek is sietni a' szerelemmel? megjön az magától, elég korán ha elég szerencsésen! Meg

esik, hogy a' leány olyanba lesz szerelmes, kit neki szeretni tilos, vagy látja az anya, hogy szerelmével boldog nem lehet: kötelessége ezt távolítani, 's gyermekét a' való színre figyelmeztetni; de ezt az indulat Csirájában kell tenni, míg meg' nem gyökerezik, – ez ellen sokszor hibáznak; hadd mulassanak, enyelegjenek 's bolondozzanak! – 's több illyes könnyelműségek mellett hidegen nézik a' társalkodást, míg azt veszik észre, hogy a' tréfa szerelemmé fajult; már ilyenkor aztán késő a' jó tanács, nehéz a' visz' szatartóztatás. Ha az anya okos, 's gonddal vigyáz gyermekére, minden legkisebbet észre vesz, a' mi leányára benyomást szerez, 's ilyenkor még igen könnyű okos tanács 's anyai ápolás mellett a' sérült szívet gyógyítani. Számtalan apróságok a' szerelemben: egy virág' mutatása, egy dalkedvelés, mellyet a' kedves férfiútól hallott, a' ruha, mellyet a' kedves hord 's máson lát, 's több illy csekélységek ébresztik az anyát, 's világosan földerítik a' csirázó szerelmet. Álljon itt például egy okos 's gondos anya, ki felette csekélységen kapván rajta leányát a' sarjadó szerelmen, okosan gyógyítja ki; én e' történetet régen olvastam, 's lehet, hogy hibásan adom elő, de ha hibás is, éppen ide való levén, foglalatajt leírom. Egy nagy tekintetű özvegy asszonyság, legyen neve Szög váry tanácsosné; leánya Amália. Ehhez járt egy derék tudományos férfiú, táblabíró 's birtokos, legyen Szenvey. Az anya' teljes akarata az volt, hogy leá-

nya Szenveyt boldogítsa, ezt kívánta vőnek, mert szelíd, lelkes, mívelt férfiú volt, de nem azok közül való, kik minden kötény vagy néمبر előtt térdre hullanak 's ész nélkül hízelkednek. Közben valami gróf Gábrielt jutott a' házhoz, szép, deli termetű 's gazdag ifjú; a' gróf igen szépen játszott muzsikát, érzékenyen regélt, 's leginkább igen jól rajzolt, 's mivel Amália is tudott zongorálni 's szépen festett, természetesen egymást igen jól mulatták; 's mivel a' gróf a' mellett, hogy külsejére is ajánlóbb volt mint a' táblabíró 's gazdagabb, természetesen a' lányka örömezt mulatott vele, 's feledni látszott a' táblabíró, de nem egészen mellőzni. Az anya azonban ismerte a' grófot, kit minden szép tulajdonságai mellett sem kívánt leánya' férjének, jól ismervén szeszélyét: szenvedelmes játszó, hirtelen 's határtalan indulatú vala, 's mint minden szép ifjú, bizakodó magában, 's szerelmében nem a' leghívebb: 's azért igen szemmel tartá, ha vájjon nem történik-e több mint a' mit a' gróf rangja 's az illendőség kíván. Egyszer meg jelen a' gróf a' tanácsosnénál, felső ruhája' gomblikába egy szép bokréta levén tűzve, – a' bokréta még az nap papiroson vala Amáliától festve: az anya meg rettent, látván, hogy itt szerelem készül. Vajjon hány közönséges anya következtette volna itt még a' bajt? bizonyosan kevés; mert mit látna abban, hogy egy jól festő leány egy bokrétát papirosra tesz, ügyes kezénél egyebet; de nem így vala tanácsosnénk, ő

szerelemet gyanított, 's az is volt. A' leány megváltozott szenvedelemmel szólt a' gróf szép tulajdonairól, műveltségéről, gyengéd bánásáról, 's mellőzé a' táblabírót, úgy hogy ezt csak az okos anya' bánása tartá vissza. Az anya nem szólt, a' világért sem támadta meg leányát, hanem gyógyításához készült. Amália még mindig csak a' jó oldalát látta a' grófnak, 's mindig csak a' szép, szelíd ifjat; a' művelt anya kímélte rossz tulajdonát leányával tudatni, – mert minek is az, ha szükségünk nincs rá?! Eddig csak magányos társalkodásban voltak, most társaságokat hívott az anya azon körből, mellybe a' gróf járatos volt, 's a' kikkel már szerelmes kalandjai voltak, el nem maradtak: itt kitűnt a' gróf caractere; a' leány szenvedett, midőn látta csapongó indulatját, – az anya távolról nézte, 's örült leánya' szenvedelmén; bántva volt a' leány, mert látá, hogy a' gróf hajlandóságával nem csak ő dicsekszik, sőt vannak, kik felette bizodalmasan állanak vele, – ez elég vala mára. Más nap' játszó társaság hivalik, hűsítő és hevítő italok egymást érik, egy körben ült a' játszó asztalnál a' tanácsosné, a' gróf 's a' táblabíró; a' gróf hevesen 's szenvedelmesen játszik, 's vesz, ezt ő jó kedvvel palástolja, bár sokszor kifakad, kedvet mutat, míg végre sokat vesz: itt már kilépett a' gróf állásából, valóságos játékosná alakult, sértő szokat ejtett a' táblabíró ellen, a' tanácsosné 's leánya előtt, de Szenvey szelíd méltósággal állotta ki a' méltatlan-

ságot; azonban Szenvey csak a' társaság' kedvéért játsván nem kedvből, 's minden hevítő italt kerülvén maga embere maradt, 's láthatólag eszközlötte, hogy a' gróf pénzét visszanyerhesse. Ezt észrevette a' tanácsosné, Amália is, 's benne láthatólag zajlott az indulat, az anya örült, mert látá, hogy célja nem hibázhat. Midőn pénzének nagy részét a' gróffal visszanyerette, 's aljasságai sérteni kezdték, fölkelte Szenvey 's így szólt: „a' gróf békételen, játékunk' mára végezzük; úgy hiszem, nem szégyen annyit nyernem, a' mennyit elszántam volt magaméból veszteni”, – a' gróf játszani akart, 's szókat ejtett, hogy a' táblabíró fölingerelje, de ez tudta a' kört, melyben volt, 's sokkal több vala nevelése, mint sem azok előtt, kiket annyira tisztelt, szóváltásba eredjen; – még a' gróf iránt is nyájas volt; ezt az jobban bánta, 's sértő szókra fakadt, 's a' táblabíró csalárd játékkal vádolta. – Itt már reszketett a' leány 's fergegetgől félt; örült pedig az anya, szeméből nézván a' leánynak a' gróf iránti utálatját; de Szenvey csendes maradt, nyájasan csókolt a' tanácsosnének kezét, meghajtá magát Amáliának, 's kocsiját szólítván hazament, ott hagyván a' gróft magát kilármázni, – 's végre ez is elment. Az anya semmit sem szólt, mintha semmi sem történt volna; a' leány maga dült anyjának keblére mondván: „Milly férfin Szenvey, anyám! a' gróft ne hívja többé házunkhoz; szörnyeteg ez. Inkább száz halált mint ülven férfinak felesé-

gévé lenni! míg így nem ismertem, tudtam volna szeretni; mert sok kellemet láttam benne, de így ments meg tőle anyám!” – így gyógyult ki a’ leány’ szíve mámorából, az okos anya’ keze által; ’s így kellene azt minden anyának végbevinni, nem fenyegetés ’s parancsolás által; ez mind nem ér cél, ez ingerel, ’s makacs ellenállásra sőt csalárdságokra kényszerít; a’ jó cél többnyire jó véget ér, hajói rendeljük, csak a’ módot választjuk jól ki. Midőn a’ kellemes ifjat olly annyira dicsérik az anyák leányuk előtt, ’s csak jó tulajdonságait emlegetik, jó volna hibásabb oldaláról is megpróbálni, hadd ismerkednék meg a’ leány előre is férje’ hibáival; – mért csak a’ jó oldalát ismerni a’ nő vagy férjnek? csak ki a’ hibákat is! úgy is többször tűnnek ezek föl a’ házassági életben mint a’ jók; ’s mennyivel könnyebben szenvedjük egymás’ hibáit akkor, ha előre tudtuk azokat: de mennyivel nehezebben, ha csupán jót reménytelünk ’s sok rosztaláltunk?! –

*

*

*

Úgy vélem, az előadattakból eléggé láthatók mind azon fő hibák, mellyeket a’ nevelés okoz, mind azon módok, mellyek némineműképen zsinórmértékül ’s előintésül szolgálnak mind két nemnek a’ választásra. A’ tulajdonságokat, mellyek ajánlják mindenkiket, nagy részben előadtam, a’ hibákat is, mellyek az ifjú korban jelesen intők, ’s rosztakra céloznak.

Ha jól neveltetett mind a' két nem, 's szíve nem romlott, jó férj 's jó nő leszen; hibát, gyengeséget hol nem lelünk? Emberek 's ifjak hiba nélkül nem lehetnek, 's ki minden bikán felakad, ezért itéli meg a' másik nemet, az elfeledte, hogy ő is ember, 's talán hibásabb mint a' kit megítél. Vannak kivételek, mellyeket mint főerényt vagy vétket, birni vagy kerülni megkívántatik, 's olyanok, mellyek' léte vagy nemléte biztosít jó vagy roszra; ezeket kell az ifjúságnak magokévá tenni vagy elkerülni, mellyeket ha megszerzett, vagy elkerült, következik a' második ok – a' jó vagy rosz házasságra.

Az első hiba a' házasságnál történik

A) A' V á l a s z t á s b a n .

Ott, hol keményhez szelíd járul,

Hol finom az erőssel párul,

A' hangot bájoló kel lem.

Nézze hát, ki örök kötést tesz,

Simul-e jól a' szív a' szívhez,

Az ábrány füt, a' bánat nem.

Schiller.

Midőn az ifjú azon pontra ért, hogy a' haza 's emberi társaság segédkezét kívánja; midőn a' tudományok' megszerzésében kifáradva megáll, 's szélyel-

néz, hogy egy nőt válasszon, kinek keblén s ápoló karjain magát kipihenhesse, kivel az élet' gyönyöreit 's terheit megoszthassa, kezét fogva vele lépjen föl a' társaságba mint polgár 's hazafi, szóval, házasodik vagyis nőszül: ekkor van jelen azon második időpont az életben, melly bizonytalan sorsú mint a' születés, mellynek jövendője szinteúgy, mint emennek, sűrű fátyol alá rejtezik, mellyen átlátni csak ép 's világos szemnek lehet, de egészen fölemelni egy halandónak sem engedtetett, – egyedül az időnek lévén feltartva ezen hatalom; itt új élet kezdődik szinte mint a' születésnél, de különbséggel. A' csecsemő eszmélet nélkül, mint állat kezdett élni, nem érezve lételet puszta volt kebele, nem ismert más érzést mint anyjához való ragaszkodást; ápoló kéz ringatta, gond 's szülői szorgalom vezette be az életbe, kívánságaira anyai szeretet ügyelt, 's szülék' szemei örködtek felette! – Most pedig egy életét 's lételet érző ifjú áll előttünk, érzéssel dagadó kebellet, fellengős gondolatokkal telt fejjel, 's hő vágyaktól forró szívvel, – kit nem vezet már senki, ki felett nem vigyáz senki, kinek mindene önmaga, az ész' 's szívnek szava, 's e' kettőre hallgatva kell választania azon tárgyat, mellyel lelkében teremtett magának, mellyért ő olly sokat tűrt 's szenvedett, – melly az ő világi boldogságát megalapítsa, 's életét a' béke' és csend' ölébe vezesse; már most a' helyett, hogy ötet ápolnák, felette örködnének, tőle várják mind

ezeket. A' hölgy, kit karjára fűzött, bízik benne, bizodalommal ragaszkodik hozzá, hogy a' férfiú vas karja erősítse ingatag lépéseit, szerelme őrizze az élet' viszontagságai között, tudománya 's bátorsága vezesse a' nyugalom és boldogság' ölében; a' gyermekek, kik tőle vevék éltöket, gondját, figyelmét s szeretetét, – háznép, család a' felügyelést, javak a' kormányt, rendet 's vigyázatot, – a' haza tehetőségét, a' nemzet munkásságát, karját, erejét kívánják. Azért ezen új élet a' férfiúnak fontos, ennek megválasztása, elhatározása nehéz, 's megfontolást kíván; – ezen pontban nyílik a' férfinak a' földi éden vagy pokol; ez az, melly égbe emeli vagy alásülylyesztí, – 's tán nem hibázok, ha mondom: sokaknak ez szerzi a' síron túl az üdvezülést, vagy a' kárhozatot!! –

Ezen fontos 's elválasztó lépés határozza értekezésem' tárgyát; ezen lépés, a' v á l a s z t á s az, mellytől mindenek felett függ a' házasság' boldogsága; a' nevelésben tétetett le a' talpkő, a' nőtelen kor vagyis ifjú' élet' használásában szerzet tük a' megkívántató szereket; a' választásban jó létre az épület, 's meglehet örömhajlékot raktunk ön kezünkkel magunknak vagy Tolsi vastömlöczét készítönk, melly lassanként zúzza össze reményünk', örömünk', 's vélt boldogságunkat; az előbbieknél ered a' kútfő, a' választás határozza el, hogy egy csendes, kellemes fo-

lyam legyen a' házasság, vagy egy mindent szerte-
dülő vízár.

A' választástól függvén tehát főképen a' házasság' szerencsés- vagy szerencsétlensége, ezen utolsónak kikerülésére vizsgáljuk meg« a' választásban történni szokott hibákat.

Fő hiba itt, a' magunk' és mások' nem ismerése 's vizsgálása; azaz, mielőtt nőszeni mennénk, nem vetünk magunkkal számot, nem vizsgáljuk meg az erőt, melly bennünk lakik, nem a' tehetséget tesztünk lelkünkre nézve; azt hiszszük, az időt elértük, mert iskolát végeztünk; van hivatal vagy vagyon, el tudjuk tartani a' feleséget, 's ez elég, mert leányt kapunk. Nem úgy van! Előbb azt kell kikémlenünk, van-e eszünk, lelkünk, míveltségünk azon személyhez, kit elvenni akarunk; hivatalunk, vagyonunk megfelel-e hölgyünk' várakozásának? Mert lehet, hogy a' leány eszes, mívelt, nevelt; a' férfiú szinte tanult, elég sima, külseje elég ajánló: még sem egymáshoz valók. Előbb tudni kell, vájjon a' férfiúnak tudománya, lelki 's testi míveltsége azon pontban, melly köréhez tartozik, meghaladja-e a' leányét? Azon leánynyal, kinek több esze, nagyobb míveltsége van, mint a' leendő férjnek, nem lehet boldogságot reményleni. A' házasság' boldogságára elkerülhetlenül megkívántató, hogy a' férfi a' nőt, ha

míveltséggel nem is, de észszel és tudománnyal felülmúlja, mert csak ekkor ébreszt maga iránt tisztelettel vegyes szerelmet. Az okos, fényes lelki tulajdonokkal bíró tudományos férjet, ha mellette testi erő is jeleli, nem csak pusztá szeretettel öleli a' mívelt nő, de tisztelettel 's némi hódolattal van lelke' fensége iránt: ellenben, ha eszes, mívelt asszonynak nevetlen, buta, vagy éppen ostoba férj jutott, – vagy uralkodó lesz felette, vagy éppen utálni fogja. Képzeljünk, vagyis inkább juttassunk eszünkbe egy férfit – mert hány van ilyen! – ki noha míveletlen, ostoba, mindazáltal viszonyok miatt szép hivatalt vagy kört nyert, nem lévén esze 's tudománya annak megfelelni, csúfság', gyűlölség' vagy utálat tárgya: milly leverő ez a' nevelt 's okos asszonyra nézve! Sok nőt tudok, ki férje' hivatalát maga viszi, hogy férje' nevét a' szégyentől megmentse: ugyan hogy' képes az illy férfi tiszteletet 's szeretetet kívánni nejétől? Csak egy valamennyire mívelt asszonynak is szörnyű leverő csapás a' míveletlen vagy ostoba férfi, hát egy mívelt érzékeny nőnek? Ezen hiányt tűrhetővé teszi néha a' vagyon, gazdagság, a' mennyire ezek által biztosítatik a' nő az élet' fentartására megkívántató eszközökrül, de keble' óhajtását ki nem elégítheti, ki nem pótolhatja egészen; ha szeretnek is csillogni, ha szükséget nem következtet is férje' ügyetlensége, mégis érzik, mennyiben föl nem találták az óhajtott képet, melyet magoknak keblök-

ben teremtenek; mert lelkeik nem levén rokon, szenvednek, 's bár rejtik többnyire indulatjokat a' kötelesség 's illendőségig, mégis kitűnnek, 's gyakran idegenségöket 's utalásukat is nyilvánosítják; vagy ha a' kötelesség' érzete határok közt tartja is, csak annyit tesznek, a' mennyit kötelességből tenniök kell; vajmi hideg ölelés pedig a' kötelességbeli, ha azt hajlandóság, becsülés és szeretet nem melegíti!! –

Vizsgálja meg a' nősző mindenek előtt lelki 's elmebeli tehetségeit; nyílt társalkodás által kémlelje ki a' leány' eszét, szívét 's gondolkozását is; 's ha látja, hogy észszel felül nem múlja', gondolkozása az ő körülményeivel 's hajlandóságával nem ellenkezik, megvan a' közeledés; – ha szerelmök tartós, nem melleleg czél, hanem vonzalomból eredt, méltán lehet jó házasságot reményleni, de ez még nem elegendő; első ugyan az, hogy a' házasok a' lelket becsüljék, ragaszkodás és bizodalommal legyenek egymáshoz, de nem kevésbé kell figyelmeznii a' testre is; – megegyeztek a' lelki tulajdonok iránt, vájjon a' testi tulajdonokat is megszemlélték-e magokban? Szép lélekkel, tudománnyal, ajánló külsővel bír az ifjú, vájjon bizonyos-e, hogy a' hason lelkű, elég egészséges testű, vidor természetű leány meg fog vele elégedni? látja társalkodása' alkalmával a' sima ifjút, szép lelkű tudományos férfiút, a' test' külső formáját is, szereti azon bizodalommal 's szerelemmel, mellyel

lehet hölgynek e' czélra szeretni, 's összekelnek, és azonnal vége van a' szeretetnek; mert a' leánynak nem feleltek meg a' hön szeretett ifjában vetett remények, a' bizodalom megcsalatott, a' szép ifjú nem vala egyéb mint egy szépen öltöztetett szobor; már eltékozlotta testi erejét, férfiasságát, 's nejének nem jutott egyéb mint a' rendetlen 's kicsapongó élet' maradványai, mellyek romok levén, hogy egészen össze ne omoljanak, ápolást várnak, 's a' kik a' dolgot nem ismerik vagy nem tudják, csudálkoznak a' történeten, 's találgatják az okot, holott semmi csudálni való nincs. Törekszünk valamely tárgy után feszült igyekezettel, 's elszánt akarat 's szenvedések között végre elérni véljük, 's ha pusztá képzetet vagy ellenkező tárgyat találunk, mint a' mellyet reménylettünk – be fáj! kivált itt, midőn az egész élet áldoztatott fel, 's hosszú szenvedést nyert a' reményt örömek helyett valaki; ha sajog a' seb, ki nem panaszkodik?!

Egy hideg méla ember, minden egyéb férfi tulajdonokkal bírván elvesz egy vidám lelkű, tüzes véralkatú leánykát; a' férfi képzeletekben andalog 's talán az üstökösöknél jár, felesége pedig a' földön epedt szemekkel nézi őt, 's várja ajkáról a' szerelmet, forró ölelések között esdekli az élet' gyönyörét: de a' férfi ezt nem érzi, ő a' hideg pólusaknál tanyáz lelkével, 's teste is olly fagyos, hogy a' heves nő' indulatit egy meleg kézszorítással sem viszonyozza,

sőt a' szerelem' kését nem ismerve boszankodva fordul el tőle; mi lesz ilyenkor a' nő? áldozat! a' végzetlen szerelemmel teljes lélek, ki egy hason lelkű férjnek karjai között a' nők' koronája, 's ezer örömek' szerzője lett volna, most szerelmében a' kötelesség 's becsületbeli harczban vész el, vagy vétekre fajul.

Midőn egy szegény, de nemes indulatú ifjú nőszik, hévvel szereti mátkáját 's szerelme viszonzotta, de látja, hogy valamely indulatnak rabja a' leány, nagyravágy vagy fenhéjazó, pazarló, társaságot 's lár. más multságokat szenvedelemmel szerető, könnyelmű vagy boszúálló 'stb. számot vet magával, 's ha látja, hogy hivatala, jövedelme nem elegendő vágyait kielégíteni, nem lehet reményleni, hogy szerelme legyőzze indulatit, állása pedig ellenkezik azzal, hogy gyengeségeit, hibáit tűrhesse, természete, szokása ellenségesen hat békés lelkére: minden vonzódása mellett se vegye el; okos embernek lealacsonyító, csupa indulatért feláldozni nyugalját 's jövőjét. Miért kellene egy szerencsétlen indulatért két lény' boldogságát szét dúlni, 's ez által még a' maradékot is szerencsétlenné tenni. A' világ nagy, minden ember talál magánakvalót, keresse fel kiki párját, melly teste lelkével összehangzásban legyen; él az, csak szorgalmasan vizsgálja, fel is találja! Többször mondtam, hogy a' gondviselés boldogságra teremtett bennünket, magunkon áll azt elérni; el is

érjük, csak az eszközöket tudjuk jól megválasztani és használni. Jobb, könnyebb a' rövid szenvedés, mint a' síríg való. Már pedig ha azok között is áll elő békételenség az életben, kik véghetlen szerelemből keltek össze, ismeretségök alatt egymásban semmi nevezetes kivetőt vagy káros vonást nem találtak; mennyivel bizonyosabb olt a' veszedelem, hol előre is látjuk a" hibát, 's meg vagyunk győződve káros következései felől.

A' nőválasztásban minden oldalt meg kell tehát tekinteni, de nevezetesen: van-e a' leánynak annyi nevelés, formálás adva: mennyit rangod 's állásod kíván? de leginkább a' mit ten magad keressz nőben? – esze, elmebeli tehetsége, megfelel-e a' te társalkodási vágyaidnak's azoknak, kikkel összeköttetésben élsz? – bír-e azon ismeretekkel ember, világ, kisebb nagyobb társalkodás körűi, mellyet állásod 's rangod, de kivált te magad vársz a' nőtől? ép testű-e? várhatod-e, hogy egészséges gyermekekkel ajándékoz meg? 's lesz-e ereje, lelke azokat ápolni, nevelni? de mindenek fölött szeret-e, ragaszkodik-e hozzád lelkének erejével? nem színlés-e szerelme? 's vájjon csak magadat mint embert, férfiút, lelki testi tehetőségedet szereti-e, vagy egyéb melleleg okokért ragaszkodik hozzád? Meglehet a' valót a' hamis színtől választani; az okos fej 's ép szem átlát a' tettetés' és színlés' fátyolán. – Magadra nézve szinte meg

kell vizsgálni: vajjon igazán szereted-e a' hölgyet, kit választani akarsz? ezen szerelem nem indulat, nem szívlobbanás-e? vajjon magáért, lelki testi tehetségeiért szereted-e őt, vagy azon melleleg okokért, mellyek őt ajánlják, 's reád nézve kedvezőnek látszik, p. o. pénz, rang, hivatal-nyerés, családi v. családi kapcsolat 'stb.? Vizsgáld meg magadat: vajjon tudnád-e őt szeretni, nődnek választani, ha azon külső belső szépséggel 's jó szívével, levonván róla mindent mit a' születés 's gazdagság adott, csupán kunyhó' lakosa lenne, főképen ha lelkét, erkölcsét, szíve' jóságát 's hozzád ragaszkodását becsülöd? szereted-e inkább, mint azokat, a' mik kívülről teszik kedvessé? mert szépség, gazdagság, rang, kapcsolat mind elmúlhat, a' test' szépsége elenyész: csak egy gyermek-szülés, egy nemi nyavalya is a' külső éket elhullathatja, – 's az indulatot nincs mi bájolja, illyenkor a' lélek talál-e gyönyörűséget? fogod-e ekkor is szerethetni? Mérd meg továbbá, lelki erőd felülmulja-e nőd' elméjét', érzesz-e annyi míveltséget, erőt magadban, hogy azokkal képes leszesz őt irántad tiszteletre bírni; mert ez a' míveltebb körben a' férj 's feleséggeli viszonyok közé elkerülhetlenül szükséges; de tekintsd meg azt is, ha olly állapotba vagy-e helyezve, hogy azt, kit nődnek akarsz, úgy mint annak nevelése 's természeté vált szokása kívánja, tudni fogod-e tartani, vagy legalább meg vagy-e a' felől győződve, hogy nődnek szerelme olly végzetlen irántad,

‘s gondolkozása olly nemes, nevelése olly czél-szerű, hogy midőn a’ fényt ’s bőséget egyszerűség s néha szükség váltaná is fel, örömmel, meglelégedéssel tűri; szemrehányást nem tesz-e szerelmedben találván fel boldogságát: mert oh be vérző, oh be leverő az a’ jobb lelkű ’s érzékeny férfiúnak, ha szeretett nejét szükségét szenvedni látja bármelly tekintetben; ilyenkor természetes, hogy a’ nemeslelkű férj, véghetetlen hódolat ’s kedvkeresésekkel enyhíti a’ bajt, bár ha vérzik is szíve, nőjét szenvedni látván, – de míg annak elégedetlenségét vagy panaszát nem hallja, boldog; már csak azért is, mert tudja, hogy ő véghetlenül szerettetik! de ha a’ nő panaszkodik, sőt szemrehányást tesz le van a’ férfi verve, szétdúlva a’ boldogság; rettenetes kint szül az a’ lelkes férfiúban, ha nője elégedetlen, ha oldalánál panaszra van oka.

El ne mulassa továbbá a’ nősző ezért számot vetni magával, ha vájjon ügyelt e arra, hogy ép, egészséges testtel bír a’ nőszésre, – ollyannal, melly azon hölgy’ óhajását, kit elvenni akar, betölti? szóval minden tekintetben megfelel-e a’ férfi ’s férj’ rendeltetésének? mert itt fakad a’ házasságból legtöbb baj, innen ered a’ kútfő.

Ezek azon előrelépések, mellyeknél felette vigyázni elkerülhetlenül kell, ’s ezek azok, mellyeket

mégis leginkább nem teljesítenek, sőt kikerülnek a házasulandók; de ezek aztán azon okok is, melyek őket boldogokká vagy boldogtalanokká teszik, – melyeknek nem teljesítését olly sokan megbánták már, 's sokan teljesítenék, ha módjokban lenne.

A' nagy szerelem mindent mérsékel, még a' leg nagyobb hibát is menti; ez oknál fogva olly elkerülhetlenül megkívántató ez a' házasságra, hogy nélküle megtörténhetőnek sem engedik az egyházi törvények: 's azok, kik mégis ezen törvény' és szentség' kijátszására elmondják a' „szeretem” ígét, meg szoktak lakolni hazugságuk és szentségtörésökért. Kinek hazudtak, kit csaltak meg? önnön magokat! – Minden, ki szerelem nélkül házasodik, 's tiszta cél nincs lelke előtt, olly bizonyosan szerencsétlen, mint igaz az, hogy minden hamisan esküvést 's szentségtörést büntetés vár.

A' szerelem vak, azt tartják; mit úgy kell érteni, hogy a' kik egymást nagyon szerelik, egymás' hibáira nem szoktak szerfelett ügyelni; sőt megesik, hogy kedveltjeik' hibáit erény gyanánt tisztelik. A' józan szeretetben is annak, kit szeretünk, hibáit 's gyengeségeit mentjük, lágyan Ítéljük: csak az a' baj, és hiba, hogy az illy szerelmi vakság rövid ideig tart; napok' teltével világosodik a' szem, később pedig egészen felnyílik, 's néha olly hibásan lát, hogy

ott is vétket néz, a' hol erény lakik. Ezen vakság az indulatos, vagyis inkább a' testi szerelemnek szokott sajátja lenni; de ott, hol a' szívet az ész vezeti, hol állhatatos és nemes a' szerelem, ottan világos szemekkel bírnak.

Az ifjúságnak egymással való nyílt társalkodása e' részben felette ajánlható. A' nőnem, igaz, nagyon szereti 's tudja fedezni hibáit 's fogyatkozásait, 's takarni gyengéjét: de azért csalni igen ritka kíván, – már csak azért sem, mert ők szerelemre születvén, szerelemre vágnak, és így szerettetni óhajtanak. Innen van az, hogy bár minő szépek, bár milly kecsesek legyenek, minden tisztességes utakat használnak on ékesítésök és kedveltetésükre. Azért ha velők nyíltan társalkodunk, irántok bizodalmunkat látják, 's célunk' ismerik: nem képesek hibáikat, gyengeségeiket rejteni, sőt gyakran magok fedezik fel, ismét azon okbul, mert ez által is szerelmünk' nevelni 's magokat becsesbbé tenni óhajtván, előre is tudván azt, hogy tökéletest senki sem kíván, hogy hiba 's gyengeség nélkül halandó nincs; néha pedig a' nélkül, hogy bírnának ez vagy amaz hibával, megkísértenek bennünket, csak azért, hogy próbára tegyék állhatatosságunkat 's szerelmünket; 's ha látják, hogy kiáltottuk azt, sokszoros szerelem a' bér, – eldobatunk pedig ha hiúságunk parányi fogyatkozásban is felakad, mint olyanok, kik többet kívánunk annál,

mint a' mennyi embernek adatott. De ha néha kedvök' játékává tesznek is bennünket, a' komoly tárgyaknál szilárd charactert fejtenek ők irántunk, meg mutatván milly véghetetlen nálok a' szerelem' ereje; ha egy könnyelműséget követnek el ellenünk, végtelen édességgel, szilárd hő szerelemmel fizetik vissza pillanatnyi nyughatatlanságunk', számtalan boldog órákkal, kéj 's égi boldogsággal feledtetik a' parányi aggodalmat vagy sértést. Többször vagyunk mi ő ellenök igazságtalanok, többször teszszük jó vagy rossz kedvünk' tárgyává, 's áldozzuk fel egy indulatnak, – sőt elégszer meg is csaljuk őket.

Hány erényes leány vezetetek jégre a' ledér, könnyen gondolkozó ifjaktól, kik azoknak boldogságát 's nyugodalmát elrabolva tovább állnak; a' forró hű szerelmet, mellyet a' nálok ezerszer jobb lélek adott nékiek, megvetik 's kinevetéssel fizetik; 's a' mi még legutálatosabb, azokat, kik érettök éltöket adták volna oda, rágalmazás 's becsületük' marczong lásával jutalmazák! Hány jól nevelt 's fedhetlen életű leánykának rontja le becsületét, szerencsáját a' férfiú, csupán azért, hogy hízelgéseinek hitt, – iránta, ki ördögi képére angyal álorcztát ölte, érezni tudott?! – hányszor rágalmazza 's kiáltja el egy más, megszokván az aljas nőnemmeli társalkodásban mindent indulatjának kényére cselekedni – az erényes hölgytűi visszautasításáért annak erkölcsét, marczon-

golja hírét, holott nincs egyéb oka, mint a' mi volt az Ezópus' rókájának a' szöllőnél. – Ez okoknál fogva' ha hölgyeink kétkedők, ha zárt keblük' ki nem nyitják is, nem tudván szelíd galamb szállt-e hozzájuk, vagy ragadozó ölyv? ne ítéljük el mindjárt: azért csalni nem akarnak; ők ismerik a' tónust, vagy ma' gok' vagy más' példáján tanultak; nem csuda, ha mindjárt egyenességgel nem mutatkoznak, a' jobb oldalt becsesebb tárgy 's időre hagyván.

Ha pedig a' férfi olly szerencsés, hogy a' némbérenél nyíltságot talált, 's azzal visszaél – bűnhődik; bár jót vagy rosztal lásson 's tapasztaljon is: a' mívelt, becsületes 's jó lelkű férfiúnak az elsőt méltányolni kell, a' másikat fedezni, ezt az illendőség, nevelés, a' szépnem 's emberiség iránt való figyelem kívánja. A' hiba, gyengeség, szintúgy tulajdonuk nekik mint az erény; de hát mi nem így vagyunk-e éppen?! – Vannak órák 's környülállások, mellyekben a' nőnem könnyen nyílik; de ezt rosztal használni soha sem szabad, 's ezen egy pillanatról egész életére 's erkölcsére ítéletet hozni, józan észszel nem lehet. –

B) Második fő hiba a' házasságban a' részrehajlás, vagyis inkább a'

H a s z o n l e s é s .

Mint a' habzó tenger pálya,
 Változandó életünk,
 Gyarló sajkánk majd vígan jár,
 Majd kétség közt evezünk.
 De ki tiszta öntudattal
 Jár veszélyes útain,
 Arra békefény világít
 Felhőn égvillámain,
 Annak gyenge csolnakát
 Istenkéz vezérli át.

Bajza.

Az érdek vagy részrehajlás (interessé) másik fő rugója sok bal eseteknek. Ezen bűn az, melly annyi teméntelen nyomorúságnak szülője, hogy az ellene való panaszszal teljes a' föld' gömbje; – ez idézi a' sok bajt, 's szüli a' kétségbeeséseket.

Mindenki boldog akar lenni a' házassággal; mindenki szerencsét reményi ezzel, 's milly kevés keresi ott 's abban, hol kell, – cél ellen tesz, hogy lehet

tehát boldog?! A' természet' mostohaságát, szülei-
nek hibáját, ön vétkét, mind a' házassággal akarják
helyrehozni; 's jól választott eszközök nélkül, szerelem
sőt legkisebb vonzódás nélkül áldozzák fel a' leg-
szebb, jobb 's kecsesebb hölgyeket kívánságuknak,
tetszésöknek 's vétköknek. Bizony szörnyű elaljaso-
dása ez fajunknak! Hány házasodik nem szerelem
de csak érzés nélkül pénzért, gazdagságért? –
hány veszi el azon leányt vagy asszonyt, kit lelkéből
utál, kincséért – hogy annak vagyonán, pénzén,
magának egy könnyű 's kényelmes életmódot szerez-
zen; vagy zálogban levő javait, mellyeket elei elpa-
zarlottak, vagy ön maga eltékozlott, kiválthassa, –
vagy hogy nője' javaival megszokott hivalkodó életét
tovább is üzhesse? 's milly leverő csak gondolni is
arra, hogy gyakran mind ezek melleit, a' gazdag nő
saját javaiban fogyatkozást lát, keserítetik, rab és
elégszer szolgálóként alacsonyítatik! – Hány nőszik
egy kis nexusért, családi kapcsolatból? – hány csu-
pán egy kis hivatal-nyerhetés' reményéből? de hány,
hogy csak élhessen felesége' vagyonából, vagy annak
ügyessége után?! 'S ki meri tagadni, kérdem, hogy
ezen előadásom nem mind igaz? vagy állítani, hogy
ebben van valami hamis rajzolat? hogy csak egy vo-
nal is legyen meg nem állható? úgy hiszem, senki!
– hiszen a' tapasztalásból van merítve!

Ezen előszámlált néhány eset közül tagadhatóan, hogy van kivételt érdemlő, p. o. midőn jó nembeli ifjút szíve' vonzalma olly helyre vezet, hol szeretett tárgyán kívül házasságát azon érdeklél kapcsolhatja össze, hogy vagyonát, mellyet nem ön vétke, hanem őseitől bármi baleset megfosztottak, kiségitse, vagy családját (famíliáját) újra alkossa: noha itt szép a' czél, 's úgy látszik hibátlan, de azért még sem egészen tiszta mindig, – mert némi gyávaságra 's a' férfi' tehetlenségére mutat, hogy illy erős alkotmány' valósulását a' női gyenge kezektől várja. A' melly ifjú illy körülmények közt van, az sokszorosan kötelezve sőt kényszerítve van arra, hogy magát formálja, 's úgy készítse, hogy esze, tudománya 's karja az ingadozó épületet feltartani tudja. Van út, van mód a' világban, megkeresi a' világ a' férfiút, kiben tudomány, ész és lelki erő tűnik elő, 's minden rangban használja: nem látok tehát itt egészen tiszta czélt, mert munka, fáradság nélkül könnyen egy kézfogással akarja azt kivívni, a' mire különben sok fáradság, munka 's férfias erő kívántatott. De ha már ilyen történik, arra köteleztetik a' férj, hogy nőjét úgy tekintse mint jóltévőjét, 's szeretete mellett becsülje; a' ki pedig ezt félre veti, feleségének javait elhasználta, 's őtet akármi pontban boldogtalanná tette – rabló lett, mert megfoszta mást vagyonától, és nyugodalmától.

A' ki ön vétkét felesége' vagyona vagy személye által akarja helyre hozni vagy fedezni, 'a szeretet nélkül nőszik, sokszorosan vétkezik, mert munka, ész, erő nélkül akarja azt elérni, a' mihez csak ezek által kellene jutnia; gyenge női kezek által akarja véghez vinni, a' mit ő nem bírt vagy nem tudott; azt akarja továbbá, hogy a' gyenge asszony, kinek ő teremtett védül, segédül, kit boldoggá tenni a' férfiú' kötelessége, ragadja ki az ő süllyedő javát az enyészétsből – vagy támogassa romlott testét, mely' lyet a' mértékletlen élet 's indulatok öszveroncsoltak; de a' mi legszörnyűbb bűn, ép, egészséges nőjét nyavalyássá teszi tudva, 's így nyomorúsága társává tette azt, ki tőle boldogságot, szerelmet, 's örömet várt. És ha még ezek mellett nem is becsültetik; ha áldozati számba nem vétetvén keserítetik: nem terhessé lett-e azon drága élet, melly maga is boldog lehetett volna, 's másokat is azzá tudott volna tenni? – nem bűn-e ez? emberhez illő cselekedetek-e ezek?!

Azok, kik nem képesek magoknak egy darab kenyeret szerezni, vagy sorsukhoz illő hivatalba jutni, hanem a' leány, feleség által szerzik meg, – a' s z o k n y a - h ő s ő k e t, nem fejezhetem ki méltóbb névvel, mint ha azt mondom gyávák! Ugyan hogy tudja az illyet egy mívelt, eszes nő szeretni? micsoda reménysége lehet az illyen férjben az asszonynak? hiszen az élet változó, a' természet' forgása – esés,

kelés; ugyan mi leend az ilyen férfiből, ki minek-utána felesége után olly kényelmes sorsba jutott, hogy munka 's gondolkozás nélkül él, már előbb sem tudott magának kenyeret szerezni; ha a' sors' keze valamelly csapás által leveri, mindenétől megfosztja, hogyan fog az nő, gyermekeket és családot táplálni, a' ki magának egy darab kenyeret nem vala képes keresni? hát azok a' férfiek nadályai, társaság' terhei, kiket az asszonyok férjök' verejtékébül, vagy ösök' hagyományábúl pazarolva táplálnak's ruháznak?! oh szégyen! oh gyalázat!!

A' tiszta lélekkel, szerető szívvel, 's nem üres fejjel választott férj, 's a' női, anyai, 's házassági tökélyekkel felruházott hölgy ha öszvekelnek, áldást nyernek az égtől 's ha bár az élet' terhei között kedvetlenségekkel küzködnek is, győznek ök, 's boldog czélt érnek, ha a' nő a' házhoz szeretete, 's ügyesége mellett világi javakkal is gazdagította 's jutalmazta férje' szerelmét, jól esik; de ha semmit sem hozott is, az ügyes férj, kinek esze, szíve és szilárd akaratja van, azzal nem törődik, az ő tulajdoni meg szerzik neki, a' mire szüksége van, nője boldogítva érezvén magát az ügyes, erős férj által, tisztelettel vegyes szerelemmel ragaszkodik hozzá, háládatos indulattal teljesíti kívánságait, kilesi akaratját 's azt betölteni legfőbb öröme, az ilyen férjet méltán követi az asszony minden lépéseiben, nem kérdi hová? Merre

's miért? elegendő öröm reá nézve az, hogy követheti, meg lévén győződve, hogy jó célra vezette-tik, sok szegény, kinek nem vala egyebe mint tudománya és szíve, kelt már öszve szegény elhagyatott árva leányai, 's az ég megáldó tiszta gerjedelmöket, a' mindenható keze, a' kinek nevében házasságuk köt-tetett – nyugodott munkájok felett 's a' két szegény-ből olly pár lett, melly maga is boldog másokat is boldogított – az Isten jelen van a' tiszta szívűek-nél 's azon házasságot, melly az ő nevében köttetik' megáldja, oltalmazza 's boldog célra vezet.

Nézzünk körül bár a' világba 's ha részrehajlók nem vagyunk, meg kell vallanunk, hogy azok, kik interessébol házasodnak, nagyobb részben szerencsét-lenek, 's ez természetes következés – a' házasság szerelem szülöttje, ez a' szerelemért van teremtve, az isteni cél az vala itt, hogy azok, kik egymást szeretik, jutalomul egymáséi lehessenek, minden tör-vények védje alatt szerelmöknek éljenek, a' ki tehát ellenkezőt tesz, az az isteni végzéssel játszik, mellyért lakolnia kell, és méltán, mert az ilyen, a' szabad, a' legjobb sorsra méltó leányt megcsalja, megfosztja szabadságától, hazudik előtte, szerelmet hízelgván néki, mellyet szíve nem esmér, esküt mond hamisan Isten előtt – 's ezek rettenetes bűnök, mellyek utá-nok hasonló büntetést vonnak, és így az ilyen mélt-

tán szenved, csak fájdalom! az ártatlan is szenved, a' nő a' férj vétkiért lakol, mert ezt is magával rántá a' szenvedések' méljébe a' gonosz.

Szerencsétlenek hölgyeink e' részben, hogy nékik tőlünk kell várni, hogy nem ők, hanem mi választunk, volna csak az övék a' mi jogunk, fogadom gyérebbe lenne a' rossz házasság, alkalmasint okosabban választanának ők nálunknál, természetükhez, lel' kökhöz való, nem uralkodna, nálók azon irtóztató haszonlesés¹, a' mi a' férfiaknál, sőt merem állítani, hogy a' születés közti különbség is kevés érdeket adna a' házasságnak, merne a' mívelt, eszes, lelkes, ép testű szegény ifjú, apa, anya, rokon 's czímer nélkül is szeretni 's reményiéin'; a' szerelemben igen szép 's tündöklő az asszonyi character, kit ők szerelmökre méltatnak, gyakran még akkor is, ha nem érdemli a' férfiú, abban állhatatosan megtartják, ha pedig szerelmöket méltányolni tudják, akkor bizonyosan hűk, 's egyedül nékiek élők, ők a' szerelemben minden részben felülmúlnak minket, mutatja azon igazság is, hogy a' nő férjét, mellyet szeretett 's a' ki magát szerelmére érdemessé tette, betegség, 's nyomorúságokban végzetlen szorgalom 's gyengédséggel ápolja, mellette ül, virraszt, szenved, nem gondolván semmit ön magával, megvet minden örömet egyedül férje' gondolatját 's akaratját lesván, sőt elégszer ott is feltaláljuk ezen női gyengédséget, hol a' férj nem érdemli. –

De mi nem vagyunk így, a' legszebb 's jobb nőt is, ha beteges, nyomorúság éri, bár ha kevés ideig mellette maradunk is, unjuk ha hoszasan tart, elviselhetetlen tehernek tartjuk, 's kerüljük, hamarabb is változunk erántok, a' szépet készek volnánk szebbel cserélni; a' csúnyát pedig sok kitűnő erényei, magas műveltsége mellett is ritka férfiú tudja szeretni, legfeljebb azon kevesek, kiknek lelki tehetségük 's gondolkozásuk, az érzékiség 's külső színen felülemeli kednek; - a' nagy emberek! – ellenben hány szép asszonynak van igen rút képű 's testű férje? kit ők állhatatosan, hön, 's tántoríthatatlanul szeretnek! Sőt ki nem vette észre azon furcsa állását a' házasságnak, hogy a' legszebb 's kellemesebb hölgyeket, erény 's gazdagságok mellett a' legcsúnyább képű, 's nem ajánló külsejű férfiak bírják? ennek oka azon állításombúi világlik, hogy a' némbéri nem az erényes tudományos férfiút becsüli, 's fő előtte a' lélek' műveltsége, legutolsó pedig az arcz; ész, tudomány, felemelkedett lélek, bátor érző 's igazán szerető szív, ha a' megőrzött férfiasság erejében van, – a' test akarminő formájú légyen külsőképén, – ha a' hét Grátiák közül lenne is valamelyik, kit az illy férfiú szerelmével megkínál, elfogadja, 's állhatatosan fogja szeretni, úgy pedig, hogy akárminő üres fejű adonisi szépség nem lenne képes elcsábítani. – Ezen előadásomra jut eszembe egy furcsa történet, mellyet itt elmondanom helyén lesz. –

Magyar honunk' alföldi nevezetes városában ösmérek egy szép asszonyt, kit ez előtt egy évvel meg látogattam bizonyos egyházi fő úrral, ki az említett asszonnal közel rokon vala, 's így beszélte el a' szép asszony életét. – Ezen nő a' világ legélénkebb vidor kedvű leánya volt, gazdag, nevelt, 's nem utolsó szépség, a' táj' legszebb 's gazdagabb ifjai vágytak kezére, szüleitől szabadon tehetett a' mit akart, 's nem egy jeles ifjúval volt szerelmi kalandja. Én U. lelkész valék úgymond a' fő úr, midőn szép húgom a' távolból bejön hozzám, egy igen sánta 's nálánál sokkal idősebb úrral, és kér, hogy őket adjam öszve, engedelmet kérvén a' helybéli püspöktől, csudálkoztam húgomnak e' szándékán, 's furcsán állott előttem a' pár, nem tudtam megegyeztetni húgomnak eddigi társalkodását, tudván, hogy még fiatal 's elég gazdag sorsához — meg nem álhattam, hogy meg ne kérdezzem a' változásokat, hogy midőn eddig a' szép ifjak közt válogatott, most a' jelenvalóval öszvekelni akar, — 's ezt nyerem válaszul — a' férfiakkal társalkodni, vagy feleségévé lenni külön nézet, a' melly ifjút a' némben társalkodónak szeret, férjnek még nem kívánja 's bár jól tud mulatni társaságában mint leány de szeretni nem tudja házasságra, különben nekem most két kérőm van, az egyik birtokos A. a' másik ügyvéd B., az elsőnek feje nincs, a' másiknak lába — mellyikhez javasolja, hogy nőül menjek? az utolsóval öszveköttém, boldogul él. —

Azonban nem azt akarom ezzel elhíttetni, hogy mindig csak a' nem-szépek tetszenek hölgyeinknek, vagy hogy csak azért tetszenek, mivel csúnyák, 's ők nem látják a' külső hibát, hanem csak hogy azok is kedvesek lehetnek, de természetes, hogy ha a' szép külsejű férfiúban is feltalálnák lelköknek óhajtasát, ezeket még jobban szeretnék, de mivel a' szép testű férfiú mindig bízik külsejében, 's azt hiszi, hogy már a' lioz semmi sem kell, ő így is elég ajánló, főképp ha gazdag rangja van, lelkét parlagon hagyja, midőn amaz lelkében iparkodik azt kipótolni, a' mit a' természet megtagadott külsejétől, 's így alkalmaztatva, nem mint szép, hanem mint kellemes, és jó, lesz ajánló, 's valósággal becses, – midőn a' másik *meg* marad ugyan a' világ¹ előtt szép külsejű férfiúnak, de minden belső becs nélkül lévén, nem vívhat a' nemesebben gondolkozó 's érzőknél szerelmet, melly okoknál fogva igen hihető, hogy ha a' nőké lenne a' választás, igen megjárják a' férfiak, alkalmasint sok szép képű de üres fejű, szív nélküli uracs, ki most a' legszébb 's érényesebb hölgyek körül csapong, 's erkölcsét sérti, jutna szobaleánynak, 's sok szegény mívelt lelkes ifjú kisasszonynak. –

Ön lelki 's testi erejét vizsgálja meg tehát, mint többször is mondtam, az ifjú, 's nézze meg, ha úgy mívelte-e magát, hogy egy i»ói boldoggá teljét, van-e tudománya 's tapasztalása ősi javait megtartani, sza-

porítani, vagy hivataljának meg tud-e felelni, abból reá becsület, éltére jobb lét következtető-e? 's leg inkább ha a' sors' keze vagyona, rangja, 's hivatalától megfosztaná, van-e esze, lelke 's tudománya arra, hogy az életben megkívántató szükségeseket megszeresse, hogy nőjét 's gyermekeit a! nyomasztó szükség, 's terhes szenvedésektől megóvja, sőt néha lesz-e ereje munkálni az imádott hölgy 's forrón szeretett gyermekek' táplálására. – Rendkívülieknek látszók ezek – de megtörténhetők – sok dúsgazdag élt már kegyelemből, 's felfuvalkodott koldult gyalog. ki szilaj lovakkal gázoltatta egykor a' gyalogjárókat! –

Ha ezen vizsgálódás meg van téve, nincs egyéb hátra, mint hogy véralkatjához való hölgyet nézzen, tegye pedig érzését mindig elejébe a' haszonlesésnek, előbb kérdezze meg szívét, lelkét, ha tetszik-e a' leány úgy a' mint előtte áll egyedül önmagáért, minden vagyon, kapcsolat nélkül, a' maga szépsége, jósága, lelke' fenségeért, levonván róla képzetben minden külsőt, a' mi szépségét neveli, vagy ajánlja, hibát lát benne, nevelési, testi, vagy néha talán erkölcsi, valljon helyre hozható-e vagy eltűrhető-e az? nem olyan-e melly idővel nevelkedik 's veszedelmet okozhat, vagy lehet várni, hogy ezen hibáját 's fogyatkozását egyéb tökélyei 's erényei fedik és takarják, 's így szeretetre méltó marad? az igaz, tiszta 's hú szeretet sok hibát legyőz, sokat megenged, többet

pedig ment, mert hiszen tökéletes egyedül az Isten, ember nincs hiba 's fogyatkozás nélkül, 's hol van hölgy a' föld' gömbjén, ki mindenben megfeleljen a' mustraképnek, mellyet egy tökéletes nő felett teremt magának a' nagyra vágyó férfi szív!?! –

Néha kis gyengeség, sőt nagyobb hiba egyik férfi előtt szeri védhetetlen, sőt utálatos, midőn a' másik előtt épen az lesz szép vagy bájos, p. . könnyen síró, vagy mindig mosolygó, a' szende, búsongó, vagy víg, pajzán, bátor tekintetű, nyílt, szabad társalkodású – mindent könnyen vevő – erős lelkű, vagy hamar rettenő, félénk, szótalan, vagy sok beszédű, alázatos vagy büszke, a' testben több apró hibák, gyenge szem, kissé félrenéző, egy sebhely-forradás, vagy némelly szó' sejpejtése 'sa't. 'sa't. –

Egyik előtt kiállhatatlan, a' másik csak illy állapotban, 's ezen hibával óhajtja látni – szereti, 's kész volna lelkébe zárni, és ezt neki lehet kárhoztatni, mert itt nincs az aestetikának helye, itt a' szépséget határozza az érzés, a' véralkat, a' tetszés, a' mit határozni semmi tudománynak nem adatott; 's épen ezért szükség, hogy senki szavának vakon hitelt ne adjunk a' leány tulajdonságainak leszólásáról, mert meglehet hogy ez épen azt utálja 's gyalázza a' leányban, a' mi te előtted becsessé 's kedvessé teszi, ez oknál fogva szükség tehát, hogy válaszunk 's természetünk meg

vizsgáljuk, hogy az elcserélés állal magunk, 's másoknak is kárt ne tegyünk, mert p. . mi halálos kár lenne egy szelíd, szende hölgyért, kinek epedő szemé-
 hói csupa szerelem sugáznak, szívében véghetetlen
 érzés létezik, lelke csupa kegy, jóság, minden szép,
 nemes eránt érzékeny, résztvevő, egy szóval mustrája
 a' hölgyeknek – ha egy könnyen gondolkozó, ledér,
 hideg természetű, játékos, vagy csapodár, szerelmet
 nem esmérőnek jutna, vagy egy érzéketlen szobatu-
 dósnak, ki ezen véghetetlen kincset az érző 's szen-
 vedő szerelmet méltányolni nem tudván ábrándnak
 tartaná – mi öröm volna ellenben egy viszont érzé-
 keny, szelíd, nemesen gondolkozó, 's meleg kebelű
 férj karjai között látni, ki nője epedő szeméből olvasná
 az élet' legszebb örömét, 's annak forró keblében ta-
 lálná boldogságát, boldogítva számtalanszor maga,
 boldogítva ő általa nője élnék a' föld' édeni örömét, –
 de mennyi hasznos vagy káros következtetésekkel van
 ez öszvekötvé a' társaság, 's emberi nemzetre nézve
 1. §. könnyen általlátható. –

Igaz, hogy a' szív nem portéka, mellyet adni,
 venni 's cserélni lehessen, ha már szeretjük szívünk
 szerelmessét, nem lehet elhagyni, pedig szerethetünk
 ellenkező tulajdonok mellett is 's osztán, ki látja meg
 a' kedvesben a' hibát?– 's kinek jutna eszébe a'
 szerelem' kéjjel között még hibákról is gondolkozni?
 azt keresni, fedezni?! – ezen állapotban a' hibák is

szépek, 's elégszer erény gyanánt tűnnek fel.

Ezen állításokból, kérdésekből 's sóhajtásokból csak annyi marad igaz az ész' szava előtt, hogy, a' kit szeretünk, azt keményen nem Ítéljük, örömet mentjük hibáit, 's későn vesszük észre fogyatkozásait, azokat nagyító üvegén nem nézzük, sőt szeretjük egészen megsemmisíteni, vagy legalább kisebbiteni – de a' hiba az ép szem előtt mindig hiba marad, 's ha nem szigorún ítéel is felette, legalább óhajtja, hogy ez ne lenne a' kedvesben! – Nem portéka a' szív, nem tagadom, tudom, hogy a' szerelem nem küld előre kiáltó szót az út' 's szállása' elkészítésére, váratlan vendég, beszáll tudunk nélkül, 's elfoglalja szokott helyét, a' szívet, jól van! – légyen! – én a' világért sem akarom lakását levívni, oltárát felforgatni, sőt azt akarnám, hogy minden szívbén, hová berepült, úgy oda ragadna, mint a' sok-körmű denevér, ha a' gyapjú közé szorul, 's még akkor sem bontakozhasson ki, ha akar, hanem ott vesszen az átkozott a' szívbén örökre. – Egyedül csak azt akarom én sok beszédemmel elérni, egyedül csak az célom, hogy szeretet eszközölje a' házasságot. – Az én jelszavam a» szeretet! ez mindenkori vezércsillagom az életben, ez vezet engem tövises pályámon, ez támasza életemnek, ez áll őrt beteg ágyam mellett, ez fogja be majd szemeimet, ez tegyen 's kíséerjen a' sírba, ez vigyen át a' halhatatlanságba is! – ott, hol szeretet van, győz minden, a' szeretetben egy felsőbb lény

lakozik 's vigyáz – csupa szeretet az Isten maga, szeretet volt élete a' földön, szeretetből áldozta fel magát érettünk. – A' szeretet legközelebb visz bennünket az Istenséghez, ez vezérel bennünket által az életen, ez adja meg embertársunk' boldogságát' szeretet tartja fent az életet, ez támasza a' világnak – vessd ki a' szerelmet a' teremtettségéből, nem lelsz benne többé boldogságot, kietlen pusztá lesz az élet» és a' világ öszvedűl! – ott, hol szerelem köti a' házasságot, a' boldogság ritkán hibázik, mert a' szeretet maga a' boldogság – amaz csak frigy, eszköz, melly a' boldogságra vezet, de hányszor köti a' szerelem a' frigyét? 's szerelem-e az mind, mellyet a' férfiú szív érez 's mutat!?' –

Az igaz szerelem az, midőn egymást viszonzva úgy találták, mint lelkük' ideálja kívánta, az ilyen kedvesek szeretik egymást némi hibák 's fogyatkozások mellett is, illy helyen nincs is egyébre szükség, mint hogy ezen szerelem mindig hő és tartós maradjon, de midőn egy kis külső szépség' meglátására a' szív' fellobbanásában választ valaki, semmi nemesebb belső nem vonz vagy kötelezi őket egymás eránt, mint a' mit kívül látnak, 's a' figyelem nélküli társalkodásban hallanak, azaz egyedül csak a' test' külsejének hódolnak, itt ritkán van szerelem, ez többnyire csak egy heves indulat, melly annál hamarább elmúlik, minél magasabban lángol – ugyan kérdezze meg csak

's kémlélje ki magát az olvasó igazán, mind egy, – férfiú vagy néember, 's vallja meg nem nékem hanem önmagának minden szépítés nélkül, nem érzett-e szívében elégszer olyan indulatot, mellynek azt hívé, hogy áldozatjává kell lenni? 's kevés idő múlva meghűlt, ellobogott, 's jobb eszméltre jövén boszankodott gyengeségén. Ezen állapottól óvakodjanak az ifjak elnyomatni a' házasság' időszakában, itt szükség az' ész' szavát felhívni 's a' hideg okoskodást használni, ott, hol csak a' testet szeretjük, minden szebb, magasb tulajdonok nélkül, nincs szerelem, csak egy boldogtalan indulat, melly megszűnik, mihelyt a' kívánság teljesezett, 's a' hő vágy nincs többé, sőt mívelt emberek között szerencse, ha csak az egymás szenvedhetése marad, tisztelés, becsülésről szó sincs!

Ki megtalálta azt, a' mi után vágyott 's benne lelkének óhajtását látja, ki érzését felhívta az ész ítélőszéke elébe, az a' választásnál többnyire boldog, a' ki szokásból házasodott, kinél a' házasság' viszonyait szeretet nélkül mellesleg cél, mások' ajánlása, vagy testi indulat kötötte, többnyire boldogtalan. –

Testi ember, rövidlátó, elfogult mindenkor 's minden állapotban elég van; ezeknek ítéletök, 's cselekedetök többnyire egyoldalú szokott lenni, az ilyenek sok kárt tesznek az életben, ezek rontják öszve sok részben az élet' örömeit, 's dúlják fel mind a' mástok

mind pedig magok', boldogságát – mert ezek ítélnék 's cselekesznek úgy a' mint jó vagy rossz kedvök tartja, a' mint nékiek tetszik, mivel az illyesek többnyire gazdagok, 's hatalmasok, nincs előttök határ, lehetlenség; nincs olyan, a' mihez jogukat ne képnélnek, s azt hiszik, hogy nékiek megalacsonyító lenne más-kép gondolkozni, vagy mást tenni, mint a' mi tetszik, a' mit indulatjok kíván, 's fájdalom! elég" sokszor az Ilyeneknek aranyos kezök, 's rossz szívök rontják le a' mások' boldogságát, az ő csábító fényök vonz, 's indulatot gerjeszt, 's azt hiszik, hogy az mind szerelem, a' mi feléjük közelít; távol légyen! a' szerelem nagyobb 's istenibb szikra, mintsem hogy az ő nyomorult aranyokkal megvehessek, ü d v e z ü l e t – 's szerelem – egyik földi, másik égi boldogság! Semmi kincsen meg nem vásárolható, ha érzést hazud is a' hölgy kincseid' csábító fényénél, 's ha drágaságaid szíjjától nyomtatva dől is mejjedre – ne hidd, hogy csak egy csép szerelem is lakjon kebelében, legfelebb testi indulatot facsart nagyságod' látása 's zajos mulatságid' mámora, de szerelmet nem! az másnak van tartva, annak, ki azt viszontszerelem 's lé" leekkel fogja kivívni – 's nem érezte-e már ezen igazságot sok gazdag? nem választotta-e elég hölgy a' kincs, nagyság vagy szenvedés sőt halál közt az utolsóbbakat? 's nem maradt-e elég szegény leány inkább kézi keresete mellett, mint hogy szerelem nélkül dús-

gazdaggá legyen?! hány leány túri 's szenvedni ma is az élet' nyomorát körülvéve a' nagyság 's gazdagulás' csábító fényével, és kézi munkával keresi kenyerét, 's hű marad az erénynek 's a' hön szerető ifjú eránt, kínos reményei várván azon boldog időt, mellyben ütni fog a' beteljesedés' órája?! – ki merné azt mondani, hogy ezek román-hősök 's hősnek, vagy igazságtalanok magok eránt? igazságosan egy józan gondolkozású sem: mert tudni kell azt a' meg nem romlott szívnek, hogy a' kincs, nagyság a' jobb lelkek előtt nem boldogság, mellynél fogva ha ezeknek kecsegtető fényét mint mulandó javakat megvetik 's magokat érettek fel nem áldozzák, jól teszik; hosszú az élet, ha szenvedésekkel van terhelve, 's kínos poklot mért szerezzen az ember magának, ha az éden' ajtáját is nyitva látja számára! –

A' szerelem olly egyedüli erény, mellyet csupán csak szerelem győz le, 's jaj annak, ki ezzel játszani mer! – pénz, rang, hatalom, kapcsolat, hivatal, 's szépség; ezek azon fő dolgok, mellyek a' férfiút a' házasságban elhízottá 's következképpen gondatlan 's vigyázatlanná teszik, mert ki ne örülne a' gazdagságnak? a' hatalmassal ki ne vágya kapcsolatban lenni? 's ki ne csodálná a' szépet?! minden, még a' jobb fejük is – de a' szerelem nem! – ez mindezekkel meg nem vásárolható; ennek csak szerelem kell,

szerelem az ő viszhangja, szerelemből fakad ő, szerelemből él, azért nyílik 's azért hal el. – Szerelmet csak szerelemmel lehet megszerezni, csak ezzel lehet bírni örökké.

Nem azt mondom pedig itt, hogy a' fentebb írt tulajdonokkal nagy, fényes nemű, szép 's erényes hölgyet is nem kaphat a' férfiú feleségnek, ki lenne képes illyet mondani is? micsoda könnyebb, mint a' nagy, gazdag 's szépnek feleséget kapni?! de mit gondolunk, a' ki feleséget vett, nyert az egyszersmind szerelmet is?! – ez ám azon feltétel, mellyen sarkaik a' boldogság!

Hogy a' gazdagok 's nagyok közt a' szerencsétlen házasság gyakoribb, ez okból lesz tehát megfejtendő, hogy, mivel ők külső fényükben elhízottak, képzelni sem tudják azt, hogy csak találkozhatna is olyan, ki őket nem szeretné, ki vélek öszvekelni nem óhajtana, 's ez okból sem magokkal számot nem vetnek, sem a' hölgyet közelebről esmérni, 's kikémleni eszökbe sem jut, elég az, hogy ez vagy amaz viszony ezt javalja nőül venni, 's elveszi; későn látja osztán által, hogy gazdagsága', nagyságának fénye nem adta meg a' házasság' boldogságát, hogy a'nő, kit néha szegénységből emelnek a' csillám-te-

töre fenyőket egy szegény, egyszerű ifjú' kebelével cseréli fel.

Sorsuk' jobbulása ösztönéből, néha hogy szülek' kívánságának eleget tegyenek, vagy csupa szánakodásból, hogy szegény atyjafiai vagy testvéreik segítsenek – 's elégszer valódi szerelem nélkül csupa háladatosságból vagy engedelmességből kezet nyújt a' leány a' férfiúnak, 's egyé lesznek; a' nevelés 's vallásos bizodalom támogatja, hogy győz indulatján, 's ha nem tud is annyit tenni, mint az igazán 's hön szerető asszony, legalább kötelességét teljesíteni iparkodik, elégszer megáldja az ég a' jó czélt, a' tiszta szándékot megsegíti; de elégszer hajótörést is szenved indulatja; kivált ha a' férj azok közül való, kik azt hiszik, hogy ha megesküdtek a' nővel, köteles őket szeretni, semmit nem iparkodván szerelmét megnyerni, 's magát becsülésére érdemessé tenni.

Többször hön szeret az ifjú 's magasan dobog kebele az imádott hölgyért, de ez nem érez cránta' van más, ki után eped, vagy még nem ébredtek fel szívében azon indulatok, melyeket a' szerelem költ, nem találván fel azon tárgyat, melly szívével rokonulhatna, itt látja a' deli ifjat maga előtt, hallja annak édes szavait, becsüli hő indulatját, de nincs eránla vonzalma, a' szerelem' érzését nem tudja keblében elő-

idézni; végtére viszony, szülői intés, vagy más ok néha csupa szánakodásból kezet nyújt – ’s elégszer boldogok lesznek, mert a’ férj’ gyengéd bánása, míveltsége mindig közelebb vonja a’ nőt magához, lelke’ fensége, tudománya tiszteletre gerjesztik, minden kívánságait teljesülve látja az ép lelkű ’s testű férj által, ’s végre határtalan szerelemmel csatolja magát férjéhez, ’s a’ leány, ki minden szerelem nélkül leve asszony, hön ’s híven szerető lesz.

De hányszor ellenkezőleg van a’ dolog?! a’ leány nem hall lát, egyebet csak kedvessel, érte él, érez, csak annak szerelmében látja magát létezni, nem kell semmi más mint a’ szép, nemes lelkű, kedves ifjú! – öszvekelnek ’s egy pár év múlva csupán a’ vallás, nevelés, vagy becsület korlátolja a’ nőt, hogy erkölcsiségét feltartja, mert a’ végzetlen szerelemért nem nyert egyebet az imádott férfiútól, hideg bánásnál, áldozatjáért a’ megvetés jutott, és alacsonyítás, ’s a’ nemes női lélek a’ legszebb ’s tisztább test, a’ legvadabb indulat, ’s nyomorúbb test’ áldozatjává lett! –

De ezekből nem lehetne okosan azt következtetni, hogy az előadott egy pár példám bizonyítása szerint szerelem nélkül is lehet házasodni, sőt inkább ellenkezőleg, mert ezekből az világlik ki, hogy a’ házas’

ság' boldogságára a' férfiú' állandó szerelme, mívelt-sége, lelke, tudománya 's testi ereje nagyon elhatá-rozó fél, az, hogy a' nő nem olly jó, hajlékony hoz-zánk: hogy ha úgy bánunk velök mint kell, állandó szerelmünket látják, könnyű magunkhoz csatolni, szerelemre ébreszteni 's belőle nőt, asszonyt formálni, az, hogy az ügyes férfi lélek, szép test még azon asszonyt is jó útra hozza 's tetszése szerint formálja, kiben hibák 's gyengeségek nem kevés számmal vágy-nak, a' gyáva férfiú ellenben elrontja a' legerényesebb hölgyet is 's ha bár égben állana is, midőn nője lesz, pokolra süllyed oldala mellett. – De az is eléggé világos lesz még ezeknek következésében, hogy a' házasságban, ha, a' mint láttuk, azok között sincs meg a' tartós boldogság, kik szerelemmel kelnek öszve, azok e' felől, kiknél e' nélkül köttetik a' frigy, épen semmi sem fog kezeskedni; mellynél fogvást nem hogy azt lehetne következtetni, hogy szerelem nélkül is lehet házasodni 's mind e' mellett boldog lenni, hanem inkább kitűnő, hogy szerelem nélkül házassági boldogság nem létesülhet.

A' bal esetnek a' házasságban elégszer az asszony oka, de többnyire mi vagyunk férfiak! – sőt azt merem állítani, hogy még az asszony' hibája is tőlünk ered, a' kútfők mi vagyunk, – mert a' választás hatalma a' mienk, az ész, erőt is nekünk adta a'

természet' ura, a' választási jogot ezer móddal adta kezünkbe, 's alkalmatosságot mutatott arra, hogy a leány vagy asszonyt erántunk szerelemre indítsuk 's tiszteletre gerjesszük; nekünk szabad ő hozzájuk lépni, van módunk erényeinket kimutatni, 's így mi vagyunk a' gyökere a' plántának, talpköve az épületnek; a' nőnem gyenge, gondviselésünkre bízattak ők, tőlünk várnak, felénk nyújtják kezöket, ők csak borostyánok, mi vagyunk az élőfák, ha magunkhoz plántáljuk őket, szorosán kapaszkodnak hozzánk 's körülfonják lelkünket örökös zöldellő erényeikkel, nincs hatalmuk, kit válasszanak, ők azon szélhez kapaszkodnak, mely lyet érnek, – a' ki karját nyújtja, annak kénytelen nyújtani kezét, ki kínálja szerelmével, azt elfogadni, bár ha néha nem találta is fel lelke' vágyait, 's ámbár nem tudja biztos-e a' kormány, melly hajójára veszi, tengerre szál, az ég' védelmében bízik, hogy ha bár hányatik is, túrni, szenvedni fog – úgyis az ő célja csak az, hogy férjét kövesse, merre, hová? azt nem tudja, de tudja, hogy ez rendeltetése, 's annak megfelelni tartozik; vallás 's nevelés mellett a' jó remény támasza 's az, hogy az élet nem végnélküli – ha egész élte szenvedés lenne is, majd a' sirnál csendes partra száll! –

A' férfiú kötelessége továbbá, hogy a' nőben szerelmet ébresszen, az övé azt nevelni, 's táplálni,

a' kiválasztottat oltalmazni, oktatni, 's vezetni, az övé, hogy a' természetől nyert szabadságát okosan használja 's soha vissza vele ne éljen, a' férfiúnak kell meggondolni a' házassági élet' nagy célját, annak körülállásait, 's fontolóra venni, hogy midőn házasodik, egész életére választ. – A' házassági élet nem egy séta-út, ne nézzük azt egy kerti kalandnak, hol, ha fáradunk, csinos rózsabokor alá ülünk, 's a' karunkon lévőtt ott hagyjuk pihenni, magunk mást fogunk fel, szebbet, könnyebbet, kecsesebbet, kivel társalkodásunk kellemesebb, 's nem olly hamar kifárasztó lesz; 's majd ezt ismét más okosabbal váltsuk fel, kivel eszünk csodáltassuk, 's az övében gyönyörködjünk, a' házasság életünkéi határos cselekedet, sírunkon túl maradó unokák'java, 's boldogsága függ attóls utódok áldják vagy átkozzák ezen lépésért az őst. –

Valahány ifjú megérett arra, hogy házasodjon, Istenbe vetett bizodalommal tekintsen széjjel a' világban, válassza ki azt, kit szíve javall, 's az ész helybenhagy, iparkodjon maga eránt előbb figyelemre, azután szeretetre ébreszteni, esmérje meg annak belső tulajdonit 's véle magáéit is; a' mennyire illendően teheti, tudassa állását, rangját, de gyengeségeit se takarja el, sőt ha ifjúkori botlási lennének, ezeket is esmértesse meg véle – így lesz a' bizodalom kölcsönös's nem lesz ok későbbi szemrehányásra – ezen

lépés nem gyermeknek, nem éretlen ifjúnak, hanem férfiúnak való, kinek indulatai már nem csapongnak, ítélete szilárd, 's a' való után nyúl – a' gyermek 's zajos ifjú indulatoktól üzetik, ízlete, tetszése állhatatlan, alaptalan, ő minden virág után nyúl, melly színes, ha pompájával többeket felülmúl, nem tudván azt, hogy gyakran a' legszínesebb virág kelyhében létez a' legiszonyosabb méreg.

Harmadik Rész.

A' házaskor
vagy

a' férj 's f e l e s é g

közti viszonyok.

Az igazság korlátin túl
 Bolyg a' férfi vas - erő,
 Szenvedelmek tengerébe
 Fuldokol a' vakmerő,
 Sóvár szomjú kívánattal
 Kap a' távol fellegen,
 Keble habzik, mind örökké
 Ború függ a' szív' egén.
 Vágja új új harcra gyúl.
 Elmúl; megint megújul.
 De nyugton szakasztják 's titkosb dicsőséggel
 A' nők a' pillanat' virágát kezökkel,
 Gondosan ápolják szorgalmok' ölén
 E' mellett rábízó lágy kéréssel hordják
 Az erkölcs' királyi pálczáját 's eloltják
 A' lányra gyúlt dühös indulatokat.
 Tanítják kellemes alakba ömölni
 Azon erőt, melly egymást szokta gyűlölni
 's egyítik az örök ellenhatókat
 Ok anyjuknak ősi szerény kunyhójában
 Megmaradtanak az erkölcs' szent árnyában,
 Hű lányi a' szelíd szép természetnek'

Schiller.

Vannak igen sok nevezetes esetek a' házasságban, inellyek korán vagy később békételenségeket szülnek, még akkor is, ha igaz szeretet köti azt: mellyek többnyire eredetüket az előbb mondottakból vették, de

nem ritkán a' férj 's feleség kötelességeinek nem es-mérése szerzi azt, a' mi szintén az előrebocsátottak-ból ered, a' házastársaknak egymás iránti kötelességek van, mellynek tudása vagy nem tudása vonz, vagy taszít; a' szerént a' mint esmérik 's gyakorolják, p. o. a' férjnek figyelme felesége eránt, az ő módja, szelid bánása, nője körüli gyengédsége, hibáinak kímélve való megmutatása, engedékenység, érdemeinek es-mérése, gyengeségeinek fedezése 's kímélése, az ügyesség, munkásság, társalkodási kellem, a' ház kö-rüli, 's familiái gondok' viselése, család, cseléd iránt figyelem, az anya 's gyermekek iránt való vonzalom, szeretet, társaságokban való örömmeli mutatkozás, a' nő iránti bizodalom, őszinteség, de mindenek felett állandó szerelem.

Az asszony szinte mind kötelezve van ezekre, még pedig, mivel a' férfiú hajlandóság változóbb mint a' néemberé, indulati zabolátlanabbak, nagyon sokra kell ügyelni, hogy lekötve tarthassa férje' figyelmét 's iránta való jó indulatját, – van minden szép 's mívelt asszonyban valami sajátság, mellyet a' természet talán csak azért adott nékiek, hogy bennünket magokhoz hódítsanak, ezen sajátság az inger. – Az okos, mívelt asszony a' legvadabb 's szilajabb fér-fiút hatalmában tartja ez által, 's tetszése szerént vezeti, ezt kell tudni az asszonynak használni. – Esmérek én magas tudományú jeles férfiút, kit nője minden heves, indulatos, 's az idegen széphez

örömet hajló indulatja mellett is úgy magáévá tett, hogy minden akaratja 's cselekedete csak az, a' mit nője akar, – ezen asszonyt szépnek mondani nem lehet, 's noha már kilencz gyermeknek anyja, minden hiúság nélkül olly kecses és szeretetre méltó mint volt 17 éves korában, 's férje most is épen olly tüzesen szereti mint a' menyasszonyi időben, ettől hallottam, hogy soha még férje előtt nem öltözött, mennyivel inkább vigyázott tehát arra, nehogy férjének valami ollyas tűnjön szemébe, a' mi ízlésével ellenkezne, az illendőséget sértse, vagy benne utálatot, 's legkisebb kedvetlen benyomást szerezne. Az okos asszony nyílt, bizodalmas társalkodó ugyan férjével, de kellemeit minden oldalról egyszerre fel nem tárja, mindig tart vagy talál ollyast, a' mivel férjét meglepi, maga iránt vonzóbbá teszi, ezen kelleme pedig az asszonynak, nem csak a' testben van egyedül, hanem lelkében is, az ő férjével való bánása, gyermekei iránt való figyelme, anyasága, nagyobb vagy nálánál kisebbekhez való maga alkalmaztatása, elmebeli tehetsége, ízlése az öltözetben 's egyéb tárgyak iránt 's a' t. 's a' t. ezek mind az ingerhez tartozó sajátok, 's ezek mind megannyi kötelek az asszony kezében.

Sokan megítélik az asszonyt, ki magát csinosítja, vagy ízléssel öltözködni szeret, 's ez igazság taian; soha sem kell azt hinni, hogy elegendő légyen

az már, hogy a' nő megesküdt lenével, s azért nem szükség többé semmi figyelem, semmi tetszeni vágyás, 's magára való gond – sőt inkább, hogy asszonnyá légyen a' leány, arra igaz, elegendő, ha férjet nevezhet, de hogy feleség, boldog nő lehessen, arra csak utat mutatott ez, hogy elérje 's boldogságát biztos alapon tudhassa, azért naponként munkálni kell, egyedül az asszonytól kívántatik az meg, hogy maga iránt figyelemmel légyen. A' leánynak a' tetszésre nem szükség így iparkodni, mint az asszonynak; ő szabad, tőle senki sem kívánhat mást, mint az illendőséget a' megjelenésben, nem így van az asszony, ötlet férje' charaetere határozza mindenben, ennek tetszésére kell neki vigyázni 's magát ahoz alkalmaztatni, azon kell törekedni, hogy azon szerelmet, mellyel férjében maga iránt gerjesztett, megtarthassa, mire nézve azt táplálni kell, 's gyarapítani szükség: ellenkező esetben kifogy 's elhül a' férj, – ennek következésében szükséges, hogy a' nő testi kellemeinek nevelésére, a' mennyire vétkes utak nélkül az illendőség határi közt teheti, mindent véghezvigen, soha ne hagyja magát férje által olly állapotban meglepetni, mellyben félő, hogy ízlése hajótörést szenved, vagy épen benne kedvellen érzést támaszt; meg bocsáthatatlanul hibáznak tehát a' nők, kik mihelyt férjnél vágnak, jól lehet leánykorukban csinosak, sőt néha pompázok voltak, most egyszerre elhagyják magokat, pongyolák sőt elégszer piszkosak

is, test, vagy öltözetükben felejtik az illendőséget, szemérmet 's tartózkodást, ha nem szól is néha ilyenkor a' férj, ne hidjetek neki, bántja az illetlenség a' mívelt férfiú' ízlését, 's kedvetlenül veszi, 's ha soká marad a' nő ezen aljasodásban, utálatot, idegenséget szerez férjében, a' mi tőle el is távolítja, 's elégszer idegen karok között keresi kedvét.

Vannak ugyan férjek, kik rossz néven veszik, ha nőjeik magokat conserválják 's ha tiszták 's ízléssel öltöznek, azt hívnék, hogy az mások' kedvéért történik, mert úgy mondják, hogy ők szeretik pongyolában is a' nőt – nem kell hinni, a' szép asszony igaz igen kecses, 's felette bájos pongyolában, 's a' legnagyobb és míveltebb férfiak is örömet látják a' szépet pongyolában, mert a' valódi szépség itt tűnik ki igazán, a' midőn egyedül a' maga kecsesi látszatnak fel a' testnek minden ékítés nélkül, de bár minő szépség legyen is a' nő pongyolában, csak úgy lesz bájos szépsége, ha igen ritkán mutatkozik, 's kevés időre, az örökös pongyolaság egyformaságával, 's a' legdurvább testiember előtt is utálatos lesz, 's nem lesz ingerlő, sőt rossz erkölcsi vonást fog elárulni, restséget, tunyaságot, a' mi egy némbert sem ajánl soha, azért tehát inkább tűrjön a' nő egy kis féltést férjétől; mintsem utálatot, 's a' mások' ítéletét vonja magára.

Az asszonynak magára 's kellemeire csak azon oknál is szükség ügyelni, mivel a' természet különben is úgy szerkeztette őket, hogy mint minden szépség az ég alatt, ők is sok változásoknak vágnak alája vetve, mellyek az ő szépségükre ellenségesen hatnak, a' férfiú időszak hosszabb, erősb 's tartósabb mint az övék, ritka nő, ki negyven éves korában is már csak részét bírja kellemeinek, midőn a' férfiú ezen időpontban még deli, tökéletes erőben lévő szeretetre méltó. – Az asszonyi szépséget egy betegség, egy gyermekszülés, szoptatás vagy némi nyavalya egy év alatt egészen kifosztja, 's ilyenkor ne resteljék felmaradott szépségük' romjait öszveszedni és kellemetesen elrakni, ne neveljék restség 's gondotlanságuk által a' természet' csapását, hanem a' mennyire hatalmokban áll, iparkodjanak kellemben tűnni fel, mert noha elveszett is az arcz' pirossága, a' test' gömbölyűsége, a' szemek' tüze 's elevensége – de azért minden kellem nélkül nem maradt az asszony, van még elég a' testben is, a' mi ügyesen használva szép, kellemetes » és ingerlő, a' lélek' szépsége pedig, a' nemesebb való, egészen épen maradt, a' midőn ennek kell pótolni a' testi hiányt, melly a' lelkes férfiú előtt becses és drága. –

Midőn minden kitűnő lelki 's testi tulajdonságokkal bír is a' nő, megesik, hogy minden iparkodása mellett is a' férj hidegülni kezd, idegen társaságot

keres, 's végtére egészen elidegenedik, némelly férj ilyenkor minden pontban meghagyja a' nő' házi és asszonyi jogait, sőt nyugalmára is vigyáz, semmiben sem engedi szűkölködni, sőt a' szerelmén kívül minden bizodalomával is megajándékozza, ez leginkább ott történik, hol a' nő hamar elveszte, külső kecsseit, gyermekektől lépetve messze marad férjétől, ki ő mellette, ifjat mutat viruló egészség 's férfiúi erőben, de megesik ez olyanok között is, hol az asszony ritka szépség, egészséges, mívelt, erényes, az első esetben többnyire fiatalabb, szebb 's bájolóbb lesz a' feleségnél a' kedves, – a' másodiknál többnyire minden tekintetben alább áll az a' nőnél.

Ezen állapotban oka, hogy néműleg a' természetben van, nem lehet tagadni; de egészen a' természetre sem lehet róvni, igaz, hogy a' mi után a' gyermek futott, az ifjú megveti, a' miért az ifjú égett, nem szereti a' férfiú 's miért tegnap lángoltunk, lehet, hogy holnap arra hidegen tekintünk, most egy virág tetszik, majd a' másikat szeretjük, ma rózsa kelyhéből szívjuk az illatot, holnap a' szekfü színeit bámuljuk 's ha újabb, ritkább ötlük élönkbe, azt csodáljuk – melly szerint a' következne: a' melly leányt az ifjúság' tüzével szerettük, a' férfiúi korban nem szerethetjük, 's úgy ha szebbet, kecsesebbet láttunk, ám azt mint megunt virágot dobjuk el, szakasztunk újat, 's majd ha ez is hervad, vagy szebbet látunk, cseréljük fel

ezzel, 's ki nem mondja, hogy ez mind jó volna török honban! hol a¹ feleség: rabnő lévén tetszés szerint cseréltetik, de nálunk az zofizmai okoskodás, rejtélyes ajtó hibánkból kibújni – törpeségét lelkünknek 's férfiúi erőnknek a' természetre akarjuk róni – ne házasodjon az ifjú, míg nem tanulta megesmérni a' nőnemet 's érzéseinek zajjai nem csillapodtak, szilárd határozattal válasszon a' férfiú, nyitva van előtte a' világ' szépeihez az út, 's azt vegye, a' melly leginkább betölti lelkének vágyait, 's ha a' férfiú nősült és már gyermekei is vágynak, ne felejtse el, mivel tartozik a' nőnek, gyermekeinek 's a' társaságnak, de leginkább tudnia kell, hogy ő keresztény, annak pedig hogy minden lobbanásnak átadja magát 's az indulatok' rabjává törpüljön nagy gyalázat, még mint férfiúnak is – ha csak egyedül ezen két szó határozza a' férfiú' akaratját: tetszik vagy nem tetszik, úgy egyéb is van, a' mi után vétkes kézzel nyúlhat, mennyi számtalan örömei 's dicsőségei vágynak még az életnek, mellyeket tiltott utakon szinte magáévá tehetnel? 's miért nem teszi? – mert a' vallás, erkölcsiség 's törvények tiltják – hát a' házasságtörést? – ez szintén a' vallás', erkölcs' 's törvények' védje alatt áll 's még szentségtörés is terheli. –

Bizony rendesek vagyunk mi férfiak, minő szörnyű lármát csapunk, mihelyt a' nő csak nem tetszésünk szerint pillant, mennyei erénye, hűsége, szerel-

me 's ápolgatásaival sem elégszünk meg, 's ha osztán szépségét elveszti, vagy mellőlünk ideje' ellenére is elmarad, hamar hervad, nem mi vagyunk-e többnyire okai? hogy mi egész erőben ifjak maradtunk, az ő szerelmök, ápolgatásuk tette; hogy ők elhervadtak, a' mi gyengédtelességünk, indulatosságunktól van, a' mellettünk, 's gyermekeink mellett véghezvitt nyughatatlanságok okozták, előregszik, 's talán nyomorodott is; nem mi vagyunk-e okai? gyermekeket szült, maga emlőin szoptatta, ép, egészségesen adta által nekünk a' nevelésre, 's nem eleget tett-e ő? 's nem érdemli-e egy asszony a' tiszteletet, mennél inkább áldozatjává lett kötelessége 's érzésének? 's mi igazságtalanok vagyunk erántok! mert mit adunk nekik jutalmul? mindent, úgy-e nincs semmiben fogyatkozása, becsüljük, 's bizodalommal vagyunk iránta, csak szeretni nem tudjuk, – ezzel mást boldogítunk, nem adunk tehát semmit – a' nőt nem bérre hoztuk a' házhoz, örökkétartó szerelmünket ígértük 's esküdtük néki, azért tett ő mindent, ő csupa szerelem volt, szerelemért élt, ezért áldozta fel magát, ezt várja tehát ő is tőlünk egész joggal, mert csak szerelem jutalmazhatja meg az ő erényeit. –

Mennyi szabadságokat veszünk mi magunknak a' férfiú szabadság' örve alatt, 's melly nagyon korlátozjuk az asszonyi határt az illedelem' színe alatt? – hányszor veregetjük meg a' szép szobaleányt, 's csíp-

jük meg orcáját? – ugyan uraim, ha nőink, inassaink vagy huszárjainkra csak egy szelíd pillanatot vetnének, mit tennék? – ’s minő igazságtalanság, minő önkény ’s zsarnokság ez!!!? a’ férjnek épen annyi joga van az idegen szerelemhez, mint a’ nőnek, egyformán sért a’ csapodárság, a’ szelíd nő bár gyenge ’s nagyobb érzékenységgel bír, erősb characteret, ’s több erényt fejt mint a’ férfiú, a’ férfi a’ legszebb asszonytól van boldogítva, ’s még is hány keresi idegen, ’s néha aljas karok között indulatja’ kielégítését? a’ nő érzi, hogy ő boldogítani tudna egy tiszta keblét, és hogy nincs boldogítva, nincs ki hő vágyát kielégítse, a’ kinek keblén szerelmet adjon ’s vegyen, ’s mégis tiszta marad! ’s egy szentségtelen lábat sem enged hűsége’ szentelt helyére lépni, nem ritkaság ez, ’s ha van is példa ellenkezőre, vizsgáljuk meg, a’ férfi az oka; mert vagy a’ férfi hajlott ’s vetemült előbb vétkes társalkodásra ’s úgy esett el az asszony, vagy nyomorult testi állapotja kényszerítette, mert jól megjegyezzük, van asszony elég, ki szenved ’s elhal szerelme ’s erényeiben boldogítva van vagy nincs; van mellyen a’ körülállás ’s indulat győz, ’s ha a’ férj szétszaggatta a’ köteleket, esik az asszony is utána – de az eredete a’ bűnnek a’ férjtől jön.

A’ jó vagy rossz házassági életre nem lehet tagadni, hogy igen sok, ’s nagy befolyással van a’ nő’ művelődése, characterere és véralkatja, de én előttem

a' férj lesz a' fő ok mindenikre 's ezt tagadja a' gyáva férj, gyáva szerelmes, nem bánom, újra ezen állításomnál maradok, a' férfiúi erő 's ész vívja ki a' házasság' boldogságát, ő tétesíti a' poklot is – a' lélekkel testel ép férfiú a' legroszabb asszonyt is túrhetővé formálja, a' gyáva férj' keze között pedig a' legjobb asszony is elromlik: no elképzelem ezen állításomnál minő szemeket csinál sok férj, ki nem akarja hinni, hogy ő gyáva, mégis rossz felesége van, de én nem tehetek róla – állításom vissza nem vonom, vizsgáljuk okaimat.

A' választás a' férfiú' dolga, ő szabadon lép 's keresi ki társát, tőle függ, ki légyen neje, jól választott, lelkéhez, természeti állásához valót, megőrizte testi erejét, férfias érzelemmel tartja fel ön felsőbbségét az ügyes férfiú, hasznát vette szabadságának 's eszének, szabadon lép a' másik is, 's ész és józan megfontolás nélkül mellesleg okokból vagy ön 's világ nem esmérte hibábul nem magához valót választott, gyáva férfiút jegyez, ki nem tudta használni jogait 's eszét, boldog lesz az, első, boldogtalan a' második, ki lesz oka? a' férfiú maga! az asszony okozta a' rosszat, úgy de a' férfi adott reá alkalmatosságot, sőt felhívta önnön maga ellen az által, hogy nem magához valót választott – 's ebből ered többnyire közvetlen rossz – az első lépés következteti a' többit.

Egy szép ajánló külsejű magas rangú elveszen egy közép rangú mívelt leányt, minden hosszas esmerétség 's szerelem nélkül kelnek öszve, mint feljebb is sokszor mondtam, a' leány, kivált fiatal leány, igen ritka a' ki rossz, 's hogy jó vagy rossz nő légyen a' férjtől függ, ha a' férj lelkes, mívelt, ép, testi szerelmet idéz fel a' kebelbe, 's ha lelki ereje fentebb emeltetett, nem csak szeretetet, de tiszteletet 's csodálást gerjeszt maga iránt, 's a' szerelem nélkül férjhez ment leányból tántoríthatatlan erényű nő lesz, ellenben ha a' férj durva, kis lelkű, testi erejét elvesztegette, mentől szebb, épebb nője, annál szerencsétlenebb, mert azon kívül, hogy minden félt és kínozza, azon szégyen is gyötri lelkét, hogy egy leányt, melly a' leg jobb sorsra vala érdemes, megcsalt, 's maga után a' szenvedések 's nyomorok' mélyébe rántotta.

Egy mívelt, ép lelkű 's testű férjnek durva asszonyját, inkább testiség, mint a' szebb valónak élőt, ő ezt ha jó módjával simítja, vezeti 's oktatja, kívánságait betöltvén maga iránt ragaszkodás 's bizodalomra bírja, melly által minden szép érzés 's nemesebb gondolkozásra vezeti, 's végtére belőle egy tiszta erényű, 's ha talán egészen nem finom is, de tisztos életű 's társalkodású asszony válik, mi lenne pedig egy ilyen leányból valami könnyelmű ledér ifjú mellett? vagy olly férfiú' keze között, kinek lelke szép ugyan de teste az indulatok' szélvészeiben hajótörést szenvedett,

vagy ha egy durva erős kéz ragadná meg? – a' leg aljasabb házasság, 's boldogtalan élet! –

Egy gazdag 's magának tömjénező, ön bizakodta uracsnak a' legszebb 's erényesebb nő jut, ki csupa érzés, szelídség, 's jóság, mívelt, 's e' mellett elméje kitűnő, a' férj pedig hideg lélek, szív nélküli, semmi nemesebb után nem hajol, e' mellett csapodár, vagy teste is olly nyomorú, mint lelke, – melly pokol jutott itt a' nőnek? van-e keservebb sors mint ha az illy asszonynak olly férfiúval kell élni, kinek lelke az övével semmiben öszve nem hangzik? 's még e' mellett a' helyett, hogy a' házasság' örömeit 's gyönyöreit éldelhetné, férje' nyavalyás testét ápolnia kénytelen? – ha az illy szerencsétlen nő rokon lelkűre talál, megosztja vele érzelmét, 's férjét talán kerül¹ - is, kiben lesz a' hiba? – de jusson egy meleg keblű okos férfiúnak az illy hölgy, égy a' magasért égő 's a' szebb felé törekvő léleknek, az erényes nő pallérozott embernek, a' mívelt asszony ép testűnek, az egészséges szép leány bár a' férfiú külseje ne légyen ajánló a' legkecsesebbje a' földnek, nem csak szeretni fogja őt, hanem tisztelni is, olly hön 's melegen ragaszkodik hozzá, hogy benne él, létez 's egyedül tőle függ – 's így látható, hogy az ügyes férfiú mindenütt jó célzt ér, a' másik mindenütt vesz.

Hibázik a' nő, vagy vétekbe is süllyedt; a' lelkes férfiú, ki a' világot esméri, 's van esze vizsgálni és ítélni, megróvja talán feleségét; de egészen nem ítéli el; – szelíd módon nyújtja kezét a' süllyedőnek, erős karral tartja 's vezeti által az indulatok' viharán, melyre a' nő megbánva tettét, esküszik hűséget az erénynek, 's bizodalommal dől férje' mellére! az okos férj nem vár többet nejétől mint embertől, nem tulajdonít néki több erőt mint embernek, embert, egy gyenge némbert lát ő a' nőben, a' ki minél szebb, erényesebb annál több veszedelemnek van kitéve, ugyan azért ő ha szigorú is, de igazságtalan soha sem lesz; a' lelkes férfiú megkülönbözteti a' vétket a' botlástól, a' gyengeséget az erkölcstelenségtől, 's mindig megtekinti a' körülállást, mely az esetet okozta 's még akkor is, midőn fájdalommal látta nőj!' tévelyedtét 's maga elfeledését, a' büntető kéz helyetteremtő lélekkel iparkodik kötelességét a' női erényekkel megemérintetni, annak becsületét, szemérmét, gyermekeinek boldogságát maga előtt tartván, mindig kíméli, szelíd utakon mutatja fel hibáit 's látja, hogy a' szelíd bánás nem használ, olly körülállásokat választ, melyek lelkét megrendítsék, 's a' vétek súlyát vele megemérintessék, 's midőn az asszony' valója a' rezzenésen átesett 's ő hajlandozik, az erény 's kötelesség, a' vétekre süllyedés, vagy végbukás között; a' férj erős karral áll mellé, szeretettel fogja fel 's vezeti

vissza az új életre, de a' kis lelkű, gyáva férj, ma hön ölel, holnap jéggé fagy, maga minden indulatoknak rabja, 's nőjében a' legkisebb gyengeséget óriási nagy-nak festi, ő nem tudja az erényt becsülni, mert nem esméri, egy kis hiba, csak formája a' hűségtelen-ségnek, már el van felejtve minden szép, jó, mellyek a' kecses asszonyt felébe emelték. – Sőt hányszor nem történik, hogy a' férj veszteget, dorbézol, ledér-kezik, a' nő pedig otthon sír, az éjjeket térden állva imádkozza el, hogy férjét a' jobb lélek szállja meg, 's hányszor nem elég vakmerő az erényes asszonyt, ki tündökölve áll felette gonosz kezekkel levonni magá-hoz?! 's azon piszkot kenni reá, mellyben ő lélezkik, 's mellytől a' nő' lelke tiszta, csak hogy magával lássa süllyedni, mert ilyen férjekre az elviselhetetlen, hogy nőjök égbe szálljon, midőn ők pokolig süllyedtek; vegyétek tagságul hölgyek, jobb sorsra méltó asszo-nyok ezt! Ha férjete elfelejtve kötelességét, mérték-letlen 's hivalkodó életet él, mindaddig bizhattok, hogy könyörgéstek 's erényeitek visszavezeti az erkölcs' és kötelesség' útjára, 's magát szégyenelve esik lábatok-hoz, míg vétköknek részesévé nem kiáltanak, ha ti hívek maradtok az erényhez, 's állandók kötelesség tek' teljesítésében, az ég' szeme, melly reátok vigyáz, megszán benneteket, 's visszatéríti az eltévelyedetett, az illy férfiaknak elviselhetetlen pokolkín az, ha eré-nyes asszonyt bírnak, 's ez az, a' mi az utolsó eséstől menti őket – de ha ez is megtörtént; akkor kétségbe-

esve ragadják meg a' nő-erényt, alkalmatosságot keresnek, vagy magok készítenek arra, hogy a' nő-erényt 's hűséget gyanúba hozzák, szemrehányással állanak elő; vétket fognak reátok, mellyet ők követtek el, mellytől a' ti szívetek tiszta, 's ekkor elszakadt a' fonál, melly tartalékja volt a' reménynek – az utolsó esés megtörtént 's nincs emberi erő, melly megtérítse őket – itt legjobb szabadulni, mint azt várni el, hogy a' ti végső megromlásatokkal is lelküket terheljék.

Itt eszembe jut azon véleménye a' világ némelly részének, hogy a' házassági pörökben többnyire az asszonyok nyerik a' kedvező ítéletet, ezen dolog ha nem rágalom, okai azon erősségek, mellyeket én eddig felhordottam, t. i. a' férfiú lévén ok a' házassági bajokra, természetes, hogy a' bűnösebb, erősebb, félnek kell keményebben rovatni, sőt én mindenkor csodálkozom, midőn hallom, hogy az asszony vesztő fél. – Egyedül ott gyűlölöm az asszonyt, 's ott szeretem látni veszélyjeit, midőn rang, birtokban bízva a' női szép erény' ellenére körükből kilépve szerelem nélkül melleleg célból magok választottak 's kértek férjet, kik már ezen cselekedetknél is levetkezve a' szebb érzést, illendőséget mint aljasok változó indulatnak, 's testiségnek élők, gyakran szeretik a' megunt férjet mint labdát tovább dobni, 's mint ők szokták mondani, tarisznyájukkal, mellyel a' házhoz jöttek, útnak bocsá-

tani, de még itt is nagyobb gyűlöletem azon gyáva férfiú iránt, ki jogát elbitangolva, szíve' ellenére nagyra-vágyásból leve férj, hogy könnyen éljen, az itt, ha bűnhődik, jól esik. –

Fő kötelessége a' nőnek az, hogy, a' mennyiben lehet, férje' kívánságait mindenkben teljesítse, ott, hol az nem ellenkezik az illendőséggel, vagy vétek' bélyegét nem viseli, ő néki tisztjében áll az, hogy férjének akaratját kilesse, 's a' mivel lelkére jótékonyan hathat, azt teljesíteni el ne mulassa, 's úgy alkalmaztassa magát, hogy annak óhajtásit, vágyait felfogván betölthesse, a' férj' lelki állapotja mintegy határkört mutat a' nőnek, a' mellyet megtartani, 's magát a'hoz szabni szoros kötelessége, a' férj' fájdalma, balesete, öröme, kedve 's a' t. szorosán korlátolják az asszonyt, 's azon nő, kit férjének lelki állapotja, kedélye semmi-ben nem érdekel, méltán vesz magára Ítéletet; – mennyire kelljen a' nőnek férje' érzetét félfogni 's viszonzni, igen szépen tükrözi Bajzának ezen pár verse:

Néma légy, ha bús bánatod
Érezd mély gyötrelmeit
's panaszt nyög szívszakadva,
Zengjed vissza verseit. –

elégszer van, hogy a' férj' kívánságát nem örömet hallja a' nő, teljesítése kedélyére nézve terhelő; de azért azt úgy mutatni, 's a' férj' akaratját félretenni

hiba, rossz ha kedvetlenül teljesíti, még inkább, ha megtagadja; kevés dolog bántja úgy a' férfit, mint midőn akaróját a' nő gátolja a' nélkül, hogy okát adná, azt rosszul, kitűnő harag, 's kedvetlenséggel teljesíti; ezen dolog a' neveléssel is ellenkezik, mert a' nevelt személyt, ha bántja is valami, mással nem érezteti, mennyivel inkább érzését el nem árulja! kivált ott, hol az e' féle mások előtt történik, felette sérti a' férjet az eset, szomorú következtetéseket hagy maga után, igen kicsinynek látszó is; – én nevezetesen tudok egy esetet, hogy egy fiatal házas néhány jó barátot meghívt vacsorára, hol játék, 's bor között muzsika is vetődött, 's a' vendég 3-ról 6-ra telt, a' házi asszony betegnek tette magát, bezárkózott, 's becsukta az élékes kamarát, a' férj kerülni akarván a' kedvetlenséget 's lármát, kímélni magát 's vendégeit, a' szakácsnak azt parancsolta, hogy csupán egy pár kappant süssön meg, de az asszony ezt is megtudván eltiltotta, férjét magához hivatván megtámadta, mire az egyébiránt nőjét szerető férj annyira felbőszült, hogy a' mulatságot vadászattal váltta, 's minden baromfit egy óra alatt agyon lövetett, széjjelment a' vendég, de nejét is azon pillanatban kocsira rakatta 's szüleihez küldötte, élnek most is, de különválva. –

Vannak esetek, mellyekben a' férj nem az okosság' útján jár, cselekedetei egy okos férj 's atyáéval ellenkeznek; környüállásai tetteit roszalják, káros

életmódja egészsége, becsülete, 's vagyonára nézve, a' mellyeket a' nő általlátván aggódik 's szenved; – igazsága van, ha ilyenkor férje' hibáit kárhoztatja, jó! csak hogy ezen kárhoztatás magában légyen, soha se kívánja férje' becsületét sérteni a' világ előtt 's gyengéit felfedezni, mert midőn a' nő olly figyelmetlen 's gyengédtelen, hogy férje' gyengeségeit, hibáit czégerre teszi, ez által azt mutatja, hogy annak becsülete' nyugalmával nem gondol, a' mi természetes, hogy sértést 's keserű gyűlölséget szül, vágynak órák, mellyekben a' legvadabb 's elfajult ember visszanyeri jobb önjét, ezen alkalmatosságot várja el a' nő 's ezt használja igaz ügyének kivívására, itt vegye elő asszonyi keceit 's bájját, a' vallás és erkölcs' szavát, bizonyosan megtéríti, 's véghetetlen alázattal és szerelemmel fog keblére hullani, tisztelvén őt mint nemtőjét élte' boldogságának; de ha szilaj, bőszi indulatjában merné megtámadni, 's akár minő igazságosan is vétkét szemére lobbantani; felbőszül 's jobbulhatatlan lesz, kivált a' nyersebb természetű 's kissé nevetlen férj, az úgy nevezett betyáros férfiak, kik azzal akarják megmutatni, hogy ők papucs alatt nincsenek, hogy nőjükön despotai önkényei uralkodnak, 's bár az asszony sokszorozva több 's okosabb náloknál, a' világért semmi szavára nem hajtanának, 's ezzel ellenkezőt tenni kitűnő bátorságnak tartják. – 's ha az ilyen férjet merné a' szelíd nő megtámadni, mit nyerne? keserves vesztést! de még a' legmíveltebb

férj sem szenved el a' gyengédtelen megtámadást, vagy hibáinak akár minő keserű formában való előterjesztését akkor, midőn az indulatban van, illyet tenni a' nőnek mindig vesztés, 's szenvedés önfejtésége s makacsságáért. –

Az asszonyi kecsenek, ha azok alkalmas időben 's móddal használtatnak, véghetetlen hatalma van a' férfiakon, bánatos arcz, szelíd előadás a' szívemélyéből, mellynek minden hangja a' férj' javát tükrözze, nincs olly elvetemedett férfiú, kit ha egészen meg nem téríti is, de korlátok között féken ne tartson.

Megbántja talán a' férj a' nőt tettel vagy szóval 's ártatlanul, légyen jó vagy rossz indulatból, – a' férfi' lelkét sok terheli 's igen sokszor olly ingerlett, hogy minden, a' mi elébe akad, sérti, mindenben megbotlik, semmi sem tetszik, ha már illyenkor mindjárt azon szerencsétlen gondolatra jönne az asszony, hogy visszaadja a' sértést, 's igazát szó vagdalkozás nélkül akarná kivívni, minő veszedelem készülne?! holott ha elhallgat 's legfelebb egy könyecsep, vagy sóhajtással felel férjének, pár percz múlva meg van bánva a' tejt, a' sértést számtalan kedvezés feledteti, 's a' férj szorosabban hozzá vonul.

Az engedékenység, tűrés, szenvedés 's szelídség, ezek légyenek az asszony' tulajdonai 's ezeket annyira szükséges nekie bírni, hogy e' nélkül, ha boldog akar lenni, férjhez ne menjen.

Azok, kik kormányt tartanak férjeik felett 's uralkodó pálczájokat éreztetik, csak üljenek a' trónuson! szeretemén ott az asszonyt *lát*ni – 's *minden* erényes szép hölgynek egy uralkodó széket kívánok! de nem a' magok kincse felett, hanem a' mi nekik ennél kedvesebb, egy tiszta lelkű férj keble' templomában; azok, kik nagyon bizakodva nyúlnak a' kormányhoz, vigyázzanak, hogy erejük legyen megtartani, mert néha a' férj engedi azt által önkényt 's papucs alá hajol, hogy az alatt biztosabban leshesse ki a' nő erényét 's tehetőségét, 's ha hajótörést szenvedend, érzékenyen vétetik vissza a' kormány.

Az okos, szelíd, híven szerető asszony uralkodásra nem vágy, ez az aljasabb lelkek' tulajdona, leginkább olyanoké, kiknek férjeik, ők tudják mi okból, a'nő által lettek szerencsések, hogy t. i. nőjük' kegyelméből élnek, úti tarisznyájukat kényelemmel, fénnel, a' mennyire asszonyuk' kegyelme 's tetszése engedi, cserélték fel, a' lelkes mívelt leány nem tudna feleségévé lenni az illy gyáva férfiúnak, 's a' lelkes, erőteljes férfiú minden kincse mellett is megveti az illy hölgyet. Azon asszonykák, kiknek szokásuk férjük' tetszésére nem ügyelni, hanem ön fejöket követni, nem mindig' ülnek a' kormányon, ezeknél néha az történik, hogy férjeik míveltebbek 's szerfelett jók levén, kímélik mind magok mind feleségök' nevét, 's ez okért engedékenyek, ezt hibásan teszik, a' férj' ki eleinte nem szoktatja feleségét akaratja 's tetszéseire, el-

veszti állását, 's azon nő, kiben olly kevés gyengéd-ség, nevelé', 's becsület-ézés van, hogy egykedvűen nézi férje' jó vagy rossz kedvét, 's csapongó indulati-nak vágyait, eleibe teszi férje nyugalma 's boldogságá-nak, nem méltó olly gyengedességre, mint a' ki vé-letlen 's könnyelműségből hibázik, az. ilyenekkel éreztetni kell, hogy őket határok korlátolják, mellye-ken átlépni tilos! az illy asszony' megszégyenítésére hibás életének megmutatására eszközöket kell keres-ni, melly által világosan láthassa, hogy hibázott, kö-telességének nem élt, azonban legyen bármelley lélek rendítő a' czél a' beteg' gyógyítására, szemérmét 's becsület-ézését lealacsonyítani nem szabad, sőt ezek-nek czélerányos megkímélése, 's méltánylása által kell vezetni vissza; felette rossz az mind két részre, 's idegenítő, midőn a' házasok egymást rágalmaz-zák, hibájokat az egész világgal tudatják 's minden esetet kikürtölnek, alacsonyosság pedig, midőn nagyítják az esetet, vagy hamisan rágalmaz-zák egymást; az illye-ncknek felfogásuk igen hamis az illendőségről, becsület, 's kötelességről, ott, hol a' nőt kisebbíti a' férj, szenved ön becsülete 's állása, viszont van a' másik féllal is, minden eset érdeklí mind a' két félt, 's hatása egyformán kedvező vagy kedvetlen a' világ előtt, 's minekutána a' házasok örök időt esküdek egymásnak, miért idegen segédeket keresni a' férj' vagy feleség' gyalázásával, az idegent interessé vezetí, csak e' szerént részvevő, – egymás' kebelében kell

tenyészni a' házassági életre a' jónak, idegen kéz itt ritkán használ, az esetet, mely csak kettőjük között történt, könnyen feledi mindenik fél – nehezen azt, mely közzé lett a' világ előtt. –

De jegyezzük meg ezen pontban azt, hogy a' férfiúi jogot el ne tévesszük hamis felfogás által, ne legyünk kedvezők magunk iránt, 's így igazságtalanok a' nők iránt, van férj, kinek minden társaság, minden multság gyomorgörcsöt okoz, ezek azt kívánják, hogy mivel ők soha sem mulatnak, társaságba nem mennek, feleségük se mulasson, minden társaságot kerüljön, azaz mivel a' férj kórságos, legyen az a' feleség is – van elég jó lélek, kit a' női erény, a' nevelés és vallás annyira kötelességéhez csatolt, hogy minden kívánságain erőszakot tesz, férje' tetszése néki akarat, kívánsága cselekedet 's egy vonallal sem lép tovább mint az akarja, szép erény! valódi női áldozat!! 's becsülni való tulajdon, vigasztalja magát az ilyen azzal, hogy kötelességének híven megfelelt' tartozását betöltötte — 's bár hosszú az élet, ha szenvedésekkel terhelt, de nem végetlen, majd a' hosszas út után békén pihen áldva minden jóktul! azonban ha vannak olyanok is, kik az illy komor kórságos embe- reknek mindenben kedvöket nem teszik is, nem lehet kárhoztatni; mert noha megkívántatik, hogy a' nő a' férjnek tetszését kövesse, mint hold a' nap körül forogjon, de hogy mindenben vak eszköze legyen 's kényétül függjön és békén nézze feláldoztatását, jó-

zanon senki sem kívánja, csak hogy az mindig szorosan megkívántatik a' nőtül, hogy ha megszegi férje' kívánságát, tegye azt olly gyengéded kíméléssel, a' millyen csak az asszonyi szelidségtül megkívánható, szeszélyből, indulatból pedig soha sem, mert már akkor kötelessége ellen vétkezik, eltökéletten bántja meg férjét; – midőn meg van győződve, hogy a' férj kívánsága helytelen, a' társaságot, vagy csak egyes személyt is sértő, ön vagy gyermeke' boldogsága ellen van, 's a' t., ekkor kötelességévé vál, hogy a' mennyiben a' józan ész ellenkezőt kíván, háza' érdekét, javát 's az illendőséget tartsa fel azon móddal, mellyet a' természet a' nőnemnek adott azon czélra, melly által az önkényű 's zsarnok férfiút is szelidebb eszméltre bírja.

Midőn az asszonymnak ennyire kötelességévé tettük a' férfi iránt való figyelmet 's az attól való függést nincs felszabadítva a' férfiú arra, hogy kényúr legyen feleségén vagy háza népe felett –bizonyos határig, – mellyet a' szerelem, illendőség 's a' nő iránti tisztelet kinek kinek megmutat, viszonos függése van a' férjnek a' nőtül, szintén úgy kötelessége vigyázni ennek kívánságaira, lelki testi erejére, szükségéire, valamint a' nőnek a' férj' akaratjára, 's azt, a' mennyire érdeke, haszna, 's az illendőség megengedi betölteni; minél fogva a' társasági életen kívül érzés, józan ész nélkülieknek tekinthetni azon kény urakat, kik, hogy megmutassák azt, hogy papucs alatt nincsenek, ollyas

személyekkel nyíltan társalkodnak, sőt megkívánják, hogy nők azokat fogadja, 's tiszteletben tartsa, – társaságban minden darabosságot, sértést 's lealacsonyítást végbevisznek a' nevelt, érzékeny feleségen, 's még annyira is mennek, hogy ezek után panaszt, vagy könnyet látni a' nő' képén tilos, – tudok embert, ki szelíd 's magas születésű nejét egy rakás aljas társaság előtt megkorbácsolta kutyájáért, 's midőn látjuk, hogy ezen minden illendőséget túl lépett uracsok néha a' legyalázott 's megkeserített nő' vagyonában dorbézolnak, 's élükben magok emberségéből nőknek egy harisnyát sem tudnak venni, nem méltán jelentjük-e ki utálatunk? mint olly gyávák eránt, kik nem csá'k a' nő iránti tiszteletet, de az emberiség iránti kötelességet sem esmérík.

Akarat, tetszés, igaz hogy a' férjfiú' elsősége az illendőségig, de soha sem annyira, hogy magunknak minden szabad, a' nőnek pedig óhajtani sem lehessen p. o. nem tetszik a' férjnek, ha nője' akaratjából ez vagy amaz férjfiú házát látogatja, vagy véle társalkodik, avagy ez vagy ama társaság gyakorlása: kötelessége az asszonynak magát visszavonni, nem akarja hogy most ide vagy amoda menjen nála nélkül, bár kedve volna, maradjon hon, vagy most magával akarja vinni, de az asszonynak nincs kedve, azért illetlen 's női tartozás ellen lenne azt megtagadni, vagy kedvetlenül tenni. De néha a' sze-

gény nő is bátor óhajtani, hogy míg ő otthon a' házi gondokkal küszködik, ne mulatna a' férj mindig a' kék szemű szőke leánynál, 's midőn a' nő kisírt szemekkel, kezeit tördelve áll beteg gyermeke' ágya felett, ne hallgassa az idegen nő zongoráját vagy bájos énekét, 's ha az asszony házi foglalatosságokkal terhelve; vendégekkel, mellyeket a' férj' széze nye vagy állása a' házhoz visz, terhelve van, lesi – 's teljesíti a' férj' kívánságát, égi szépsége mellett kerüli a' csábokat 's feddhetetlen életet él, 's mégis a' szomszéd asszony' tiszta erényét bemocskolni igyekszik, a' férj pedig ezen nő' házánál órákat ácsorog el, bátor kéri hogy szüntesse ezt, hogy legalább ne látszattasson maga adni okot a' férj rágalmasa 's midőn végze a' férj' mértékletlen élete vagy, akár mi más eset miatt hosszasan az ágyban feködt, mellette éjeket virrasztott, leste pillantásait, teljesítette akaratját, sírva imádkozott ágya fellett, 's jóltévő kezei gyengédeden ápolták, e' mellett gyermekei' ápolása 's gondja emésztette – 's most gyenge természete megtörve, a' sok nyughatatlanságok 's bánattól ágyba esett, ha nem ül a' férj ágya mellett, ápolni nem képes, legalább ne terhelje nyavalyáját sértések 's keserítésekkel, 's midőn ő azon okbúl, hogy férje' egészségét visszaszerezze, a' fájdalomtól nyomatva nyög, ne menjen bálba, lármás mulatságokba, 's ne hordjon nyakára játszó pajtasokat, – én úgy hiszem, hogy ezen- viszonyok olly

igazságosok, hogy nincs olly józan ész, melly meg tagadja a' férj 's feleségtül.

A' béke a' házassági' életnek égi malasztja, a' házi boldogság nem csak tetszésünk' megszegését, de áldozatokat is gyakran kíván tőlünk, a' férjtől úgy mint a' nőtül, 's a' kik erre alkalmasak, kik előtt a' házi élet' boldogsága becses, annak csendeségeért, békességeért mindenre készek, boldogok: elégszer meggyőződésük ellen el kell állani a' házasoknak véleményüktől, megtörni kívánságukat, kedvüket megszegni, sőt elégszer a' legkedvesebb remény, sőt tárgytól megválni, csak azért, mert a' házi boldogság kívánja, ezen dolgok' vizsás, vagy egy oldalú tekinteténél szokott a' világnak azon ferde ítélete létesülni leginkább, hogy papucs alatt van a' férj, az asszonyé a' kormány, innen van azon vélemény, hogy sok nagy 's mívelt férfiak papucs alatt vágnak.

Enyém, tied, a' házassági életben is fen áll, nem a' vagyon, hanem azon jogokra nézve, mellyeket a' természet a' férj 's feleségnek adott; 's ha egyik megkívánván a' magáét, a' másik mint az erkölcsi nevelés törvényes útján 's a' szerelem 's hit által lekötelezett fél teljesíti azt, van ebben valami lealacsonyító? egyedül csak az történt, a' mit a' természet, 's házassági élet határoztak, csupán kötelesség' teljesítése létesült – a' férj a' nőtül megkívánja, hogy azt ne tegye, a' mi bántja, kerüljön mindent, a' mi

lelkére, kedvetlenül hatna, 's a' nő, kit férje' boldogsága, élete, szerelme érdekel, ezt örömmel teljesíti, bár ha maga' megtagadásába került is, így van a' nő és ő szintén ember, van dolog, melly az ő érzékeny lelkére jótékony vagy sértőleg hat, óhajt, kiván, sőt ő érzékenyebb lévén ingerlékenyebb 's így a' tárgy hamarabb érdekli, 's erre nem figyelmezni a' nő minden indulatit, kedélyét egyformán venni, durva indulat, 's önkényt jelel. – Néha a' nő' kívánsága olyan, melly meglepő 's ha egy oldalúlag tekintjük nemű önkény 's uralkodási vágyra mutat, 's az okos férj, ki egy oldalúlag soha sem néz, ítél, tesz' betölti 's teljesíti, már azt hiszi a' világ, hogy azért teljesítette, mert kénytelen volt felesége parancsolatjára tenni 's elmulasztani vagy másként félsz nem engedte, 's pedig nem így van a' férj teljesítette a' dolgot, mert először látta, hogy nőjének nemű igazsága van, 's ha kemény is kívánsága, – vagy rendkívüli éles ész, tiszta értésre mutat, nem aljasságra; másodsor az első indulatot, hol vagy szemérem vagy a' gyengédség volt sértve, került ki csak a' férj, hogy a' szelídebb érzés visszanyerésével a' nő maga lássa által keménységét vagy hibáját; de harmadsor az sem ritka eset, hogy midőn a' nő nevelt, 's okos a' férj becsültetését akarván kivívni 's megtartani állását, ha bár ő máskép ítél is, nője kívánságát betölti, 's teljesíti p. . tudok igen mívelt okos asszonyt, ki tudós 's minden tekintetben derék férjével testvérjét,

kit férje szeretett a' háztól férje által eltiltotta, én azt akkor rosszaltam 's gyávaságnak néztem a' derék férfiúban, de nem esmértem ám még akkor a' házassági viszonyokat. – Az ifjú megsértette az asszonyt némelly botlásival, mit az erényes asszony gyűlölt, ez által férje idétlen szeretetét akarta megbüntetni, 's az ifjúval éreztetni hibája súlyját, de az ifjú jobbult 's midőn segedelemre szorult és arra érdemes volt, az asszony testvéreleg tett érte mindent, mi lett volna itt, ha a' férj a' nő kívánságának ellene szegült volna, több részre káros következés, a' mi így jót szült. – Egy más fő tisztviselő bizonyos alattvalójával igen barátságosan élt, de nőjeik villongásban voltak, az okát ne keressük, annyit tudni még sem lesz felesleg, hogy az alattvalót hivatalában a' fő tiszt segítette, a' két derék férj megegyezett jó darabig, az asszonyok nem, így egymást sértették, azon különbséggel, hogy az alattvaló olly sértést is tett, melly vagyon 's becsülete káros hatást tett, 's később annak férje is osztozott hibájában, azon emberekkel szövetkezett, kik előjárója, 's jóltévőjének ellenségei voltak, míg végre ennek felesége állhatatosan kívánta férjétől, hogy sértőjét alázza meg. – Már itt tudom meg oszlik a' vélemény az igazság, illendőség, indulat 's szeretett között, 's én megvallom, midőn a' fő tisztviselő alattvalóját érzékenyen megalázta, nem kárhoztattam, mert úgy érzem, hogy a' ki nőmet kit én szeretek 's becsülök bántja, sérti, bánt az engemet

is, 's férfias felsősége kívánja azt, hogy ha felesége előtt gyáva lelket 's figyelmetlenségét mutatni nem akart.

Sok esetek vágnak, mellyek a' legjobb házasság körüi mint rémők kíséretének, sőt környülállások, mellyek a' férj' 's nő nyugalját felzavarják, de mindenek felett egy van, a' mi legtöbb 's veszedelmes sebet ejt, ez az úgy nevezett

Házi barát.

Ezen veszedelmes vetélkedő társat, többnyire magok a' férfiak szoktatják a' házhoz, mint jó barátot, vagy mulattató társat, néha hogy magok szenvedelmét annak társaságában üzhessék, néha hogy helyettök nőjüket mulassa, ide vagy amoda elkísérje, a' tapasztalás már sokszor bebizonyította, hogy ez rossz 's hibás tett, ha pedig a' férj' tetszése ellen csupán az asszony' akaratjából van illy látogató, egészen veszedelmes. – Én ezen állapotban is a' férfiúnak tulajdonítom a' hibát, néki a' bajt, ha történik.

Többnyire azon hibában lélelzünk mi férfiak» hogy igen hízelkedünk férfiúságunknak, 's elégnék tartjuk minden csábok ellen azt, hogy megesküdtünk a' nővel, 's azután semmit nem gondolunk magunkkal, egy cseppet sem vigyázunk testünk, öltözetünk, cselekedetünk, beszédeinkre, nem a' társalkodási módra 's az asszony kedvélyeire, férj 's feleség ezen két szó megnyugtat, 's nincs igazunk! – mert valamint

az asszonynak szükséges az, hogy férje' szerelmét maga eránt táplálja, ingereit használja, kecsseit őrizze, úgy szintén kötelességünk nekünk, hogy alkalmazzuk magunkat a' nőhez a' szerént, a' mint annak nevelése, gyengédsége, kora, 's caractere kívánja, szintén megkívántatik az, hogy tápláljuk szerelmünket irántunk 's erősítsük a' bizodalmat, kivált az igen mívelt érzékeny asszony iránt nagy figyelemmel kell lenni a' férfinak, mivel ezeknek finom érzésüket sok sérti 's igen hamar kedvetlen benyomást szerez lelkükben a' tárgy, ha nem úgy találjuk mint azt reménylették, mennyivel inkább ha vastag bánás, illetlen szó, aljas cselekedeteket kell látni, a' mi által természetes, hogy az ő gyengédségek sértetik, de talán legnagyobb baj, midőn az öszvekelés után magára hagyatva szabadon bocsáttatik, mivel az ő érzékeny lelkök azt némű hidegség 's figyelmetlenségnek tekinti, az érzékeny, mívelt szerető asszonyt bántja az, ha őt férje mindjárt szabaddá teszi, az ilyen örömebb szenved egy kis féltést, vagy igazán szólván azt akarja, hogy figyelemmel légyen iránta férje, mintsem tetszésére hagyja, mert midőn" az els ő tapasztalja, hiszi 's érzi, hogy szerettedik, a' másiknál ellenkezőt gondol többnyire 's az oka osztán annak, hogy a' legényesebb asszony is kit férje magára hagy, 's véle nem gondol, nem lévén senki ki életének 's cselekedeteinek irányt adjon, elromlik, az az később igen is szabadon gyakorolja tetszését, 's keveset gon-

dol é férje' akaratjával; ez okért ha igen restek vagyunk a' házasság után is szerelmeseknek lenni, vagy helyesebben szólván nem akarjuk tetszésünk korlátolni 's a' nő' ízléséhez szabni, lassanként kell őt a'hoz szoktatni, előbb vezessük be a' házassági élet világába, esmértesük meg. köteleségeivel 's természetünkét, nem sző, de tapasztalás által tanulja megesmérni 's különböztetni azt, a' mi férjét jól vagy rosszul érdekli; szóval adjunk irányt életének, 's ha osztán megvagyunk a' felől győződve, hogy a' nő gondolkozásaink, 's akarataink esméri, kötelességeit tudja, nézetei jók, gondolkozása tiszta, erénye erős talpköven áll, többet engedhetünk neki, sőt magunkat reája bizhatjuk, de midőn hirtelen teszünk az egymás iránt tartozó kötelességen fordulatot, többnyire kedvetlenül hat és nem ritkán tartózkodást szül 's bizodalmatlanságot ébreszt, a' midőn osztán a' szerelem ingadozik.

Olly helyzetben kiváltképpen, hol házi barát van, vagy csak társaságokban is valamelly jeles külsejű, 's mívelt férfiú gyakran mutatkozik, felette veszedelmes a' nőt minden figyelem nélkül magára hagyni 's egykedvűen nézni, akár mi történik, leginkább akkor, ha a' nő kitűnő szép, mívelt, engedékeny, az illyen asszonyt sok sérti, sok ingerli, de sok a' mi bájoíja, vonza; 's mivel a' szépek körüi minden tömjénez, 's figyelmét majd minden férfiú óhajtja bírni, a' férjnek vigyázónak kell lenni, nem a' féltékenység útján, mert ez nem őriz, ha a' nyilvánost tartóztat-

ja is, hanem a' férj figyelme 's maga alkalmaztatásával a' nőt figyelemmel tartani, minden olly társaságtul, mellyet hideg megfontolás után is házassága' boldogságára veszedelmesnek lát, visszatartoztatni, nem azon okbul ugyan, mintha erényét mindjárt féltetni kellene, hanem hogy a' mennyire a' nő is ember, 's így reá az alkalmatosság jól vagy roszul hat, attól távolitasson; a' féltékenység megöli a' bizodalmat, a' hol pedig bizodalom nincs, onnan a' boldogság elköltözött, mert gyakran midőn a' nő parányi hibát ejt, ha férje szerelemféltésétül rettegnie kell, kénytelen azt alacsony utakon is palástolni, 's elégszer nevét hírét koczkáztatni, a' féltékeny férj oldala mellett minden tett lépésénél retteg a' nő, sőt csak gondolkozását, vagy véleményét sem meri közleni, 's így természetes, hogy akaratja ellen is ellenkezőt tesz férje' tetszésével, hibázik, vagy is inkább férje ellen hibásnak látszatik lenni, a' mit ha magában észrevett az asszony, hogy a' kedvetlenséget elkerülje, a' botlásbul hibába esik, innen, hogy ezt palástolja, több oldalú vétekre süly ed, 's így az ollyan féltés, melly gyanú ördögét hordozza, a' melly tüstént azt hiszi, hogy a' nő minden olly lépésénél, melly a' férjnek nem tetszett, hűségtelenség' vétkébe esett – mindig árt – a' nélkül, hogy valaha jobbítana, vagy tartóztatna, – gyengéd féltés, melly nemesen mondva kímélés 's figyelem köteleségünk; mert ezzel szerelmünk, 's bizodalomunk van nyilvánítva, midőn annál

határtalan indulatot 's parányi lelket árulunk, azt, hogy mivel a' férj erénye gyarló, 's caractere változékony, a' női erénytől is csak ennyit vár.

A' házi barátot bár mi történet vezesse a' házhoz, hogy az vetélkedő társsá váljék, vagy ne váljék az asszonynak ingelékenysége, caractare, 's nevelése segíti, de a' férj' bánása, 's férfiasság határozza; midőn az ép lelkű 's testű férj a' magához jóiválasztott hölgyet öleli, kívánságait betölti, vagy a' mit nem tehet, azt okos szelíd móddal nélkülezi, az az karjára fűzve figyelemmel vezeti az életbe' nem fajúi az asszony, sőt el sem esik, a' nő erény bár mit kiáltanak, azok' kik többször voltak szerencsétlenek aljas személyekkel társalkodni, mint lettek volna szerencsések erényes hölgyeket ismerni, vagy Isten 's ők tudják mi okbul szeretnek minden erény és állhatatosságot a' nőtől megtagadni, nemolly könnyen csábítható ott, hol őket szeretett, erő 's bizodalom karolja! hűségök templomába egy idegen lábat sem engednek belépni, 's ha talán néha szélyük a' csábítót kecsegteti vagy társaságukat nem kerüli is, távol van, hogy irántok érezzenek, és ha hallgatják is mézes szavukat, nem veszik jó pénz gyanánt, néha megesik' hogy az idegen férjfiú' erényei, társalkodási kelleme 's nem ritkán viszonyok bizodalmat szülnek a' nőtől 's szorosabb társalkodásra mutatnak, mint azt idegen nő 's férjfiúnak az ilendőség engedi, 's szerelem még sincs, sőt semmi

Egyéb, mint olly kénytelenség, mellyet a' nő fájdalommal, önmaga megtagadásával, a' környülállástul kényszerítve cselekszik; sőt elégszer ott, hol a' férj gyávasága 's tehetetlensége alkalmatosságot ad a' roszra, bár van meghittje a' nőnek, kihez szellemileg ragaszkodik, 's szíve vonz, keblébe önti fájdalmait, de el nem esik, vétekre nem fajul, mint angyal áll a' férj fellett. –

Mint felébb is mondám az fő hibánk, hogy ha egyszer öszvekelünk, 's bennünket hit kapcsol a'nő. hoz, elegendőnek tartjuk azt arra, hogy ne hibázhas-sák az asszony; mi hibázunk azután is, még pedig magunk keressük az alkalmat, hön ölelő karokbul vesszük ki magunkat, van ki szerelmet adjon, nőinket pedig csábok környezik, alkalmatosságok mást szerez, nincs kitől szerelmet nyerniök, ingerebbek, mint a férfiak, miért lehetetlen, hogy hibázzanak!? Valamint mi megkívánjuk a' nő' figyelmét, úgy ők viszontvár-ják, ha némák is, hogy szerelmüket ápoljuk, mint a' mellénk plántált gyenge virányi magunkhoz kapcsol-juk, 's minden tehetségünkkel azon munkáljunk, hogy bennök irántunk bizodalmat, 's ragaszkodást ébresz-szünk.

Midőn a' szép nő körüi imádót látunk, ha bár meg vagyunk is győződve, hogy szeretve vagyunk ís ismerjük nőink erényét, hogy az hozzánk ragasz-kodik 's ha úgy látszanék is hogy az idegent figyelem-re sem méltatja, ébren legyen a' férj, nem féltés' 's

leses ördögeivel, a' miczélra soha sem jutott, sőt mindig" rontja az ügyet, hanem ön erényeivel mennél miveltebb, ingerlékenyebb, gyengédebb, 's szebb az asszony, annál finomabb, szelídebb bánást kivan, ha nem akarjuk magukkal veszedelembé dönteni; ilyenkor a' férj szinte minden szebb tulajdonait vegye elő lelke 's testének, 's használja ott, a' hol megkívántatik, hogy így a' vágytársat felülmúlja, 's a' nő figyelmét egészen magára vonja; a' mívelt asszony soha sem esik el egyszerre, az ő jó vagy rossz jövődjét határozza férje' míveltsége, gondolkozása 's ereje, midőn a' nő körüli idegen szerelem szállong, eleinte tudni sem akarja, sőt bántva van szemérme 's asszonyi méltósága csak sokára, midőn hosszas társalkodás által annak erényei szemébe ötlenek, kezd figyelemmel lenni 's ez után méregetni a' különbségét férje 's az idegen között a' társalkodási, elmebeli tulajdonokban 's mindaddig, míg a' mérő serpenyő férje felé hajol, az asszony tántoríthatatlan, sőt az egyformaságnál, vagy fogyatkozásoknál is a' szemérem, illendőség, kötelesség, annak tudása, hogy ő feleség, visszatartóztatja az asszonyt; de ha a' férj a' mérő-serpenyőben felette könnyű, az imádó mindenekben felülmúlja, felbillen a' mérték, – az asszony eséshez közel, van, 's ha osztán itt a' sokféle tehetlenségek mellett a' helyett, hogy a' megkívántató eszközöket használná, erőszakoskodást gyakorol, 's parancsolással akarja kivívni azt, a' mire nem érdemes, 's a' mit bírni nem képes, kíméletlenül zor-

don kézzel szakasztja le az asszonyi szemérmét – bizonyos az esés, 's nehéz kezeskedni a' jövendőért! mert mindaddig, míg az asszony ön méltóságát érzi, míg a' becsületbeli felfogást jó móddal alkalmazsok vagyunk vele tudatni, míg szemérme 's gyöngedsége megsértve nincs, állhatatos az asszony, le-téptük ezeket róla 's megfosztottuk tőlük, nem marad egyébök mint az érzékiség. –

A' férjek többnyire egykedvűen szokták nézni, midőn nőjüket barátjok mulatja, sőt olly buták, hogy néha olly ember lesz hirtelen hozzá nyájas, lekötelező, kivel előbb nem a' legjobb viszonyokban állott, vagy a' rang közöltök felette különböző, 's néha alkalmasint tudja, hogy az feleségeért történik, néha pedig nincs esze általlátni, de mindenkor örül a' történetnek 's mintegy jól érzi magát, hogy nője a' finom társalkodóiuil elfoglalva van 's magát jól mulatja, melly alatt ő a' dolgot könnyen veszi, 's magát csupa szíves házi gazdának mutatja, eszébe sem jut a' nőt illendően arra figyelmeztetni, hogy az illendőség s kötelességérül el ne felejtkezzék, 's jusson eszébe, hogy férje is van, elhagyják pedig magokat, szavak, tettekben, illedelmet nem ismernek, öltözetök hanyag, társalkodásuk durva, a' növeli bánása hideg, figyelmetlen 's részvétlen 's a' mi legnagyobb hiba, vagy szüntelen kínzó társaságokban tartják, vagy egészen szabad tetszésére bocsátják, későn veszik osztán észre, hogy a' barátságos társalkodásból sze-

relém fajult, 's a' barát vetélkedő társa vált; 's ek. kor is a' helyett, hogy férfiaságuknak külső belső erényeivel szelíd gond- 's móddal vezetnék vissza kö. telességéhez a' tévelyedni készülőt, kímélés nélkül ragadják meg, nem gondolván annak érzékenységével, szemérmével, zajongó állapotjával 's elégszer keserű bánatja, 's önként való jobbulásával, alacsonyító bálnást kezdenek, megvetést 's torlást kiáltanak, eltil. Intik a' legalacsonyítóbb 's köz módon a' házi barát, magába záratik az asszony, szabad tetszés engedtetik mindenkinek a' sértésre, család, cseléd előtt legyaláztatik 's néha gyermekei előtt szidatik öszve, 's így minden gyaláztatnak czégerül teszi, melly által le van tépve a' szemérem, a' tiltó mód által a' becsület is, 's midőn már az első levelét leszakasztá a' férj az asszonyiság' virágának, a' szemérmet, ez tartván kapcsolatban a' többit – önkényt hull alá a' földre mind, 's beszenyezve tipratik szét; 's ha az asszonyi szemérem feldúlatott, a' becsület-érzés kiirtva van, lehet e' bármi tartózkodás, szét lévén szaggatva minden kötél, melly az asszonyt neméhez csatolja? ilyen. kor nem lévén már mit veszteni, rohan indulatjának, mert ha minden vesztve, legalább szerelmét akarja kivívni, az érzékiségnek áldozni, néha pedig megmutatni azt, hogy a' gyáva férj' elhagyásával egy lelkéhez való mellett boldog is tud lenni. Az út bár ha illetlen, rendkívüli is, nem gondol véle, mert hozzászóltattá férje bánása mindeneket egykedvűen venni; azon-

ban ezen esetekben is van kivétel, 's ez az a' mi a' nő-erényt kitünteti 's őket égbe emeli, hogy midőn gyáva férj alázza, gyalázza 's keseríti a' szép 's ére-nyes nőt, hívek és állhatatosak maradnak gyermekük boldogsága 's a' vallás' ereje támogatván őket szenvedéseikben, hány asszony lett így rosszá a' férj' gondatlansága miatt? 's hány él lealacsonyulva 's elfajulva a' gyöngédtelen vagy gyáva férj miatt?! ki ha botlott is vagy eséshez készült is, egy szeretettel nyújtott erős kar visszarántotta 's égbe emelte volna, mely által mind annak erényeit, mind a' maga 's gyermekei' boldogságát visszaszerezte volna, midőn elégszer csupán a' külső czímért a' férj' zsarnoksága, gögje, rövidlátása, vagy szerelemföltétele az angyalból ördögöt alakított, van példa elég, a' rajzolat hú 's az életből merített.

Szeretet, 's bizodalom ezen két tulajdonság a' házias élet' nemtője, 's hol talán az első lankad is, ha az utolsóbb egész mértékben áll, bár fondorkodják a' visszavonás 's suttogás ördöge, kísértsen a' bujaság, szennyezze a' hírt a' rágalom, ha pár pillanatra gyanú áll is elő, a' bizodalom széteszlatja azt, mert ha hibázik is valamelyik fél, bizodalommal dől társa' meljére 's bár pirul, de megvallja, hogy nem tudott több lenni mint ember; hibázott, vétkezett, de meg bánta azt; 's ezentúl hűséget esküszik az erényhez; a' szeretet pedig 's okos fél méltánylani tudja a' bizodal-
mát, tudja azt, hogy minden erények mellett is csak ember marad a' halandó, kinek az esés, hibázás szintén úgy tulajdona mint az erény, 's azért szeretettel nyújtja kezét 's megbocsátja az emberi vétket.